

T. C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KADIN VE
ÇOCUKLARIN KORUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mohammed Waad Ahmed AL-ATHIBANEE
1430233604

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Süleyman DOST

ISPARTA, 2017

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Mohammed Waad Ahmed AL-ATHIBANEE	
Anabilim Dalı	KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI	
Tez Başlığı	ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KADIN VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)		
<p>Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 8.../12/17 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;</p> <p>☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²</p> <p>ile aşağıdaki kararı almıştır.</p> <p>☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ³ kararlaştırılmıştır. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ⁴ kararlaştırılmıştır.</p>		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Yrd. Doç. Dr. Süleyman DOST SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Faruk TURHAN SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Mahmut KAPLAN AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında DÜZELTME kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur.

⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrenci, yeni tez konusu belirler.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Kadın ve Çocukların Korunması**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Mohammed Waad Ahmed AL-ATHIBANEE

04.01.2018

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized loop and several horizontal strokes below it.

(AL-ATHIBANEE, Mohammed Waad Ahmad, Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Kadın ve Çocukların Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2017)

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası savaşlarda kadınların ve çocukların uluslararası düzeyde insan haklarının korunması konusunu ele almayı amaçlamaktadır. Tezimizde savaş zamanlarında kadınların ve çocukların ihlal edilen hakları araştırılmaktadır. Silah teknolojisindeki son gelişmeler sonucu kadınlar ve çocuklar üzerinde artan istismar olgusu, kadınlar ve çocukların doğrudan veya dolaylı olarak savaşa dâhil edilmeleri, kadın ve çocuk haklarının korunması üzerinde hukukî açıdan detaylı çalışmalar yapmayı zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk aynı zamanda, savaş alanlarının genişlemesi ve uluslararası anlaşmazlıklardan kaynaklanan çatışma ve savaşların çok boyutlu hale gelmesi sonucunda uluslararası kuralların yerine getirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kadınlar ve çocuklar, çatışma ve savaş alanlarında şiddete maruz kalmaktadırlar. Çalışmamızda, savaştaki kadın ve çocukların haklarını korumak ve onları savaş ortamından uzak tutmak için yapılması gerekli hukukî işlemlerin neler olabileceği ve uluslararası örgütlerin bu konu üzerindeki rolü üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler ve insan hakları örgütlerinin faaliyetleri, yetkileri, yardım ve görevleri ele alınarak, silahlı çatışmaların arasında kalan kadın ve çocukların kurtarılması ve onların haklarının korunması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Uluslararası İnsancıl Hukuk (UİH) silahlı çatışma zamanında kadınlar ve çocuklara iki tür koruma tanımaktadır. Bunlardan ilki, sivil veya savaştan tüm kadın ve çocukları korumakta iken diğeri hamile ve süt emziren kadınlar ve küçük çocuk anneleri gibi sadece kadınları korumaktadır. Çocuklarla ilgili verilen korumalarda ise yaşa göre kategorileştirilen farklı uygulamalar görülmektedir. Çocukların algılama kapasitelerinin farklı olması ve fiziki olarak zayıf olmaları nedeniyle koruma kanunlarından yararlanmaları için uygulanan sınırın en yüksek sınır olan 18 yaş olarak belirlenmesi gerekmektedir.

IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 14. maddesinde belirtilen “kadın ve çocukların korunması için güvenli bölgelerin inşa edilmesi” ifadesinin pratikte karşılık bulmadığı görülmektedir. Zira bu madde güvenli bölgelerin oluşturulmasını çatışan taraflara emretmemekte ve onlara bu durumu zorunlu kılmamaktadır. Bu maddede düzenlenen güvenli bölgelerin oluşturulması isteğe bağlı kılınmıştır. 14. maddenin bu şekilde düzenlenen tavsiye niteliğini yerine, savaşan devletler tarafından güvenli bölgelerin oluşturulması için sözkonusu maddenin emredici ve zorunlu kılıcı bir yapı ile değiştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Uluslararası, Silahlı, Çatışma, Kadın, Çocuk, Korunma, Uluslararası İnsancıl Hukuk.

(AL-ATHIBANEE, Mohammed Waad Ahmed, Children And Women Protection In The International Disputes, Master's Thesis ,Isparta, 2017)

ABSTRACT

This Study seeks to address the issue of the protection of women and children during international wars. In the thesis, the violations of the women in the war are investigated in the international arena. Increased exploitation of women and children due to recent developments in weapons technology and their involvement in war, directly or indirectly, obliges them to conduct detailed legal studies on their rights protection. This is due to the widening of the battlefields and the non-fulfillment of the international rules by which the conflicts and wars arising from international disputes have become dimensional. For this reason, women and children are exposed to violence. As a result, the role of the organizations in the region and the legal actions that need to be taken in order to protect the rights of women and children in war and to keep them out of the war are being discussed. This includes the activities of the United Nations and human rights organizations, their authorities, their assistance and their duties. In this research, it is necessary to save the women and children who are among the armed conflict and to protect their rights.

In this research we see that the UIC has given two kinds of protection to women and children during the armed conflict. One protects all women and children who are civilians and warriors. The other one protects only married women, such as pregnant and lactating women and young child mothers. When dealing with children, their protection age was determined at different ages. We think that children should be 18 years old in order for them to understand without being able to understand and because they are weak. Most domestic and international laws have set childhood age as 18.

IV. As pointed out in Article 14 of the Geneva Convention, the practical situation shows that safe areas for the protection of women and children are not built. Because this article does not order the conflicting parties to create safe zones and does not obligate them. This substance makes it desirable to form those zones. It only suggests the creation of those regions. Thus, in order for the 14th article to be replaced and for the creation of safe territories by the warring states, that article must be changed to an imperative and obligatory one.

Key Words:

Protection, Women, Children, International, Armed, Conflict.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TEMEL KAVRAMLAR VE İLKELER ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUKTA KADINLAR VE ÇOCUKLAR

I. İNSANCIL HUKUK KAVRAMI VE İLGİLİ DÜZENLEMELER	3
A. Uluslararası İnsancıl Hukuk Kavramı	4
B. Uluslararası İnsancıl Hukuk ile İlgili Düzenlemeler	4
II. Uluslararası Hukukta Kadın ve Çocuk	5
A. Kadınlar	5
1. Birinci Kural: Tutuklu Kadınların Ayrı Yerde Tutulması	6
2. İkinci Kural: Öncelikli Gruplar	6
3. Üçüncü Kural: Bazı Fiillere Karşı Koruma	7
B. Çocuklar	9
1. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk	10
2. Çocukların Temel Hakları	11
3. İslam Hukukunda Çocuk	12
C. SAVAŞ VE SİLAHLI ÇATIŞMA	13
1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar	14
2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar	15
III. GÜVENLİ BÖLGELER VE SİVİL HEDEFLERE SALDIRMANIN YASAK OLMASI	16
A. Güvenli Bölgeler ve Onların Tarafsız Bölgelerden Ayırt Edilmesi	17
1. Güvenli Bölgelerin Tanımı	17
2. Güvenli Bölgelerin Tarafsız Bölgelerden Ayırt Edilmesi	17
3. Güvenli Bölgelerin Hukuk Sistemi	18
4. Güvenli Bölgelerde Bulunması Gereken Şartlar	18
5. Tarafların Bu Bölgelerle İlgili Yükümlülükleri	18
6. İnceleme Komisyonunun Oluşturulması ve Rolü	19
7. Güvenli Bölgelerin Yararlandığı Koruma	19
8. Meşru Hedefe İlişkin Sınırlamalar	20
9. Tarafların Saldırıya İlişkin Yükümlülükleri	21
10. Saldırıda Bulunan Tarafın Yükümlülükleri	21
a. Sadece Askeri Hedefe Saldırma Yükümlülüğü	21
b. Hedefin Askeri Hedef Teşkil Ettiğinden Emin Olma Yükümlülüğü	21
c. Sivil Halka Verilebilecek Zararları En Aza İndirgeme Yükümlülüğü	22
d. Zararın Aşırı Olma Olasılığı Durumunda Saldırıdan Vazgeçme Yükümlülüğü	22
e. Orantılılık İlkesine Saygı Gösterme	22

f. Ayrım Gözetmeyen Saldırı Yasağı	23
g. Çevreyi Koruma İlkesi	23
11. Saldırıya Uğrayan Tarafın Yükümlülükleri	24
IV. SİVİLLERİN VE SAVAŞANLARIN BİRBİRLERİNDEN AYIRT EDİLME İLKESİ	24
A. Siviller	24
B. Savaşçı	25
C. Sivil Savaşan ve Hukuk Dışı Savaşan Ayrımı	25
D. Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Temel Hakları	26
E. Ayırt etme İlkesi İle İlgili Çalışmalar ve Antlaşmalar	28
F. Sivilleri ve Savaşanları Birbirinden Ayırmayı Zorlaştıran Etkenler	31
1. Savaşanların Sayısının Artması	31
2. Savaş Yöntemleri ve Tekniklerinin Gelişmesi	31
3. Savaşın Ekonomik Yöntemlerini Kullanmaya Başvurma	32
G. Sivilleri ve Savaşanları Birbirinden Ayırma İlkesine Aykırı Davranma Uygulamaları	33
H. Savaşçı, Savaş Esiri, Kadın ve Çocuğun Hukuki Konumu	34
1. Savaşçı ve Savaş Esirinin Hukuki Konumu	34
a. 1907 Tarihli Lahey Sözleşmesi'ne Göre Savaşçılar	34
b. 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne Göre Savaşçı Terimi	35
c. I. Cenevre Sözleşmesi ve Birinci Ek Protokol'e Göre Savaşçı Terimi	35
2. Esir Olan Kadın ve Çocukların Durumu	37
a. Esir Olan Kadın ve Çocukların Genel Koruması	38
b. Esir Olan Kadın ve Çocukların Özel Korunması	39

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KADIN VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

I. Genel Olarak	43
II. DEAŞ'ın Irak'ta Kadın ve Çocuk Haklarını Çiğnemesi	45
III. Kadın ve Çocukların Saldırı Eylemlerinin Etkilerinden Korunması	47
A. Kadın ve Çocukları Hastanelere ve Güvenli Bölgelere Yerleştirmek	48
1. Yardım İşleri	49
a. Yardım Malzemelerinin Ulaştırılmasını Güvenceye Alma Yükümlülüğü	49
b. Uluslararası Kızılhaç Komisyonu ve BM Kurumlarının Kadın ve Çocukların Yararına Olan Yardım İşleriyle İlgili Faaliyetleri	53
c. Tahliye ve Göç Esnasında Verilen Koruma	56
1. Tahliye Esnasında Verilen Koruma	56
2. Göç Esnasında Verilen Koruma	58
a. Sağlık Koruması	59
b. Cinsel İstismardan Koruma	60
IV. Tutuklu Olan Çocuk ve Kadınların Korunması	62
A. Tutuklu Olan Çocuk ve Kadınların Korunması	62
1. Tutuklu Çocukların Korunması	63
2. Tutuklu Kadınların Korunması	65
B. Kadın ve Çocukların İdam Cezasından Korunması	67
1. Çocukların İdam Cezasından Korunması	67

2. Kadınların İdam Cezasından Korunması	69
v. Saldırı Eylemlerine Katılan Kadın ve Çocukların Korunması.....	70
A. Kadın ve Çocukların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmeleri	71
1. Kadınların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmesi	71
a. Genel Olarak.....	71
b. Kadınların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmesiyle İlgili Amerika Deneyimi...	72
2. Çocukların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmesi	73
B. Silahlı Güçlerde Asker Olma ve Saldırı Eylemlerine Katılmanın Yasaklanmasının Hukuki Gereğçeleri.....	74
1. Saldırı Eylemlerinde Asker Olmanın Yasaklanmasının Hukuki Gereğçeleri.....	75
a. Zorunlu Askerliğın Yasaklanması.....	75
b. Gönüllü Askerliğın Yasaklanması	78
2. Saldırı Eylemlerine Katılma Şekillerinin Yasaklanmasının Hukuki Gereğçeleri	79
3. Saldırı Eylemlerine Katılma Şekillerinin Yasak Olması	81
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	88
Kanunlar, Sözleşmeler, Belgeler, Kararlar	92
İnternet Siteleri.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	94

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: Baskı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
c.	: Cilt
CS	: Cenevre Sözleşmesi
f.	: Fıkra
GK	: Güvenlik Konseyi
I. P.	: I. Protokol
II. P.	: II. Protokol
III. CS	: III. Cenevre Sözleşmesi
IV. CS	: IV. Cenevre Sözleşmesi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
md.	: Madde
p.	: Page
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
UİH	: Uluslararası İnsancıl Hukuk
UKK	: Uluslararası Kızılhaç Komisyonu

GİRİŞ

Uluslararası ya da iç silahlı çatışmalar, günümüzde daha ciddi bir şekilde vuku bulmaktadır. Bu çatışmalar ölüm, işkence, göç ve diğer birçok insanlık dışı muamelelere sebebiyet vermektedir. Ezelden beri halklar arasında meydana gelen savaşlar, son beş bin yıldan bu yana yaklaşık olarak beş milyar insanın ölümüne sebep olmuştur. I. Dünya savaşında on milyonlarca insan ölmüş, II. Dünya savaşında ise kırk milyon asker ve sivil hayatını kaybetmiştir. 1945-1984 yılları arasındaki savaş mağdurlarının sayısının bir askere karşılık on sivil olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit ölen sivil sayısının ölen asker sayısının on katı olduğu anlamına gelmektedir.

Son dönemlerdeki silah teknolojisindeki yeni gelişmeler sonucu savaş sahasının genişlemesi savunmasız kadın ve çocukların daha kolay bir şekilde hedef haline gelmelerini kaçınılmaz hale getirmiştir. Öyle ki savaş, artık cephe savaşı özelliğini yitirerek savaştan devletlerin sınırları içindeki bütün topraklarına yayılmaktadır. Çatışmaların yapısı ve çerçevesinin değişmesiyle kadın ve çocukların saldırı eylemlerine katılmaları veya asker olarak çatışmalara iştirak etmeleri gibi sorunlar da artış göstermiştir. Günümüzdeki iç ya da uluslararası çatışmaların çoğunda çatışan taraflar, genelde çatışmalarla ilgili uluslararası kuralları görmezden gelmektedirler. Bunlar kadın ve çocukları şiddete maruz bırakmakta ya da onları bu çatışmalarda araç olarak kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Çoğu kadın ve çocuğun birer intihar eylemcisi yapılmak üzere kaçırılması ya da canlı kalkan olarak kullanılmaları da konunun üzerinde durulması gereken ayrı bir boyutudur.

Kadın ve çocukların korunması, uluslararası hukukun önemli konularından biridir. Bu konu, araştırmayı hak eden bir konudur. Silahlı çatışmaların gerçekleştiği devletlerin çoğunda sivil olan kadın ve çocuklar kötü muamelelere maruz kalmaktadırlar. Kadın ve çocukların silahlanmaları, başka bir deyişle gönüllü olarak askeri eylemlere katılmaları gibi durumların artış göstermesi, kadın ve çocuk hakları ile ilgili bilincin daha çok artırılmasına ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır. Onları savaş felaketlerinden uzaklaştıracak, sivil ve savaşçı olan kadın ve çocukların silahlı çatışma esnasında büyük saldırılara maruz kalmamalarını güvenceye alacak hukuk kurallarını oluşturma üzerinde ciddi bir şekilde durmak gerekmektedir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk bu konuyu inceleyerek, silahlı çatışma esnasında sivil olan ya da saldırı eylemlerine katılan kadın ve çocukların korunmasını kabul etmiştir. Tezimizde, 1949 yılındaki IV. Cenevre Sözleşmesi ve Sözleşme'nin 1977 tarihli iki protokolünün belirlediği genel ve özel hükümler çerçevesinde uluslararası silahlı çatışmalarda sivil olan ya da savaşan güçlerin saflarında yer alan kadın ve çocukları korumayı ele alacaktır.

Tezimizde uluslararası silahlı çatışmalar esnasında kadın ve çocukların korunması hususunu iki bölümde inceleyeceğiz.

Birinci bölüm aşağıda verilen dört başlığı içerecektir;

- 1- Uluslararası İnsancıl Hukuk Kavramı
- 2- Uluslararası Kanunlarda Kadın ve Çocuk Kavramı
- 3- Güvenli Bölgeler ve Sivil Hedeflere Saldırının Yasak Olması
- 4- Sivil ve Savaşçıların Birbirinden Ayırt Edilmesi.

İkinci bölüm ise şu üç başlığı içerecektir;

- 1- Kadın ve Çocukları Saldırı Eylemlerinin Etkilerinden Korumak
- 2- Tutuklu Kadın ve Çocuklara Sağlanan Korumalar
- 3- Saldırı Eylemlerine Katılan Kadın ve Çocukları Korumak

Tezimizde vardığımız sonuçlar açıklanarak, silahlı çatışmalar esnasında kadın ve çocukların korunmasını desteklemeye katkıda bulunacak bazı önerilere yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE İLKELER

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUKTA KADINLAR VE ÇOCUKLAR

I. İNSANCIL HUKUK KAVRAMI VE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Hukuk, toplumda kişilerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ulusal hukukun kapsamı ve içeriği, devlet nezdinde yasal organların yürürlüğe koyduğu hukuk kurallarıyla belirlenir. Uluslararası Hukuk ise devletlerin birbirleri arasındaki ilişkiyi düzenleyen alanıdır.

Uluslararası hukukun insancıl yönü, savaşlarda mağdur olan yaşlı, kadın ve çocukların durumlarının göz ardı edilmemesidir ve savaşan ve savaşmayan tarafların toplumsal çözüm arayışında devreye girmektedir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk, Uluslararası Kamu Hukukunun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Silahlı çatışma dönemlerinde savaşan taraf veya artık taraf olmayanları korumaya, kullanılan savaş yöntem ve araçlarını sınırlandırmaya çalışan kurallardan oluşmaktadır.

Daha net şekliyle, ICRC'nin silahlı çatışmalarda uygulanan Uluslararası İnsancıl Hukuk'un ulaşmak istediği, uluslararası ya da uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardan ortaya çıkan insani endişeleri çözüme ulaştırmayı hedefleyen uluslararası antlaşma veya örf âdet kurallarını uygulamaktır.

İnsani nedenlerle bu kurallar bir çatışmadaki tarafların kendi seçtikleri savaş yöntem ve araçlarını kullanma hakkını sınırlandırmakta, çatışmanın etkilediği ya da etkileyebileceği kişileri ve varlıkları korumaktadır.

Genel olarak sivilleri ve özel olarak ise kadın ve çocukların korunması için uzun yıllardan beri büyük çabalar harcanmıştır. 1924 yılında Milletler Cemiyeti Çocuk Haklarıyla İlgili Cenevre Bildirgesi'ni kabul ederek bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Uluslararası Kızılhaç Komisyonu da bu konuda büyük rol oynamıştır. Bu

abalar, 1949 yılında savaş esnasında sivilleri korumasıyla ilgili olarak dört Cenevre Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu bölüm dört başlık altında incelenecektir. Birinci başlıkta, uluslararası insancıl hukukun tanımı ve uluslararası insancıl hukuk ile ilgili düzenlemelere yer verilecektir. İkinci başlıkta, uluslararası hukukta kadın ve ocuk kavramları ele alınacaktır. nc başlıkta güvenli bölgeler ve sivil hedeflere saldırmanın yasak olması incelenecektir. Dördüncü başlıkta ise sivil ve savaşuların birbirinden ayırt edilme ilkesine değinilecektir.

A. Uluslararası İnsancıl Hukuk Kavramı

Savaşların ortaya çıkmasından günümüze kadarki süreçte savaşlarda uygulanan kuralları gelenekler belirlemiştir.¹ Ateşli silahların kullanılmaya başlanılmasıyla birlikte, savaş kuralları farklı bir boyuta evrilmiştir. Uluslararası İnsancıl Hukuk, silahlı çatışma dönemlerinde savaşan taraf veya artık taraf olmayanları korumaya, kullanılan savaş yöntem ve araçlarını sınırlandırmaya çalışan kurallardan oluşmaktadır. Savaş hukuku kuralları, her iki tarafada aynı Şekilde uygulanmaktadır, bir başka deyişle saldırgan devlet veya saldırıya uğrayan taraf ayrımı yapılmamaktadır.²

Genel olarak insancıl hukuk olarak adlandırılan, savaşın kurallarını belirleme ve bunun hukuki temellerini gerçekleştirme fikri, meydana gelen olayları takip ederek gelişme göstermektedir.³

B. Uluslararası İnsancıl Hukuk ile İlgili Düzenlemeler

İnsancıl hukukun kuralları esas olarak 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi ve bu sözleşmeye ek 2 Protokol'de bulunmaktadır. Savaş kurallarını belirlemek, sivillerin, savaş esirlerinin korunması yönündeki temel ilkelerin ve kuralların belirlenmesi söz konusu sözleşmeler ile düzenlenmiş hususlardır. Türkiye 12 Ağustos 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi'ni de imzalamış ve onaylamıştır.

¹ H. Serdar Hoş, Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk, On İki Levha Yayınları,2013, İstanbul, s.88.

² Melda Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, 2015, s.290.

³ H. Serdar Hoş, a.g.e., s.86.

II.ULUSLARARASI HUKUKTA KADIN VE ÇOCUK

Son dönemde, silahlı çatışma esnasında kadın ve çocukların karşılaştığı sorunlar üzerinde çokça durulduğu görülmektedir. 1996'da Kızılhaç ve Kızılay 26. Uluslararası Kongresi, "Silahlı Çatışma Döneminde Sivil Halkı Koruma" başlığı altında bir karar almıştır. Söz konusu karar, ulusal ve uluslararası hukuk gereği yararlanılacak olan koruma önlemleri ve yardımların kadın ve çocukların haklarını garanti edecek güçlü önlemler almaya teşvik etmiştir. Aynı şekilde 1999'da Kızılhaç ve Kızılay 27. Uluslararası Kongresi, iş planı yaparak silahlı çatışmalar esnasında, kadınları korumak ve silahlı çatışmadan zarar gören kadın, çocuk ve gençleri korumak, yardım etmek ve bir takım ihtiyaçları karşılamak için çok sayıda çalışmalar ortaya konulmuştur.

A. Kadınlar

Uluslararası İnsancıl Hukuk, sivil kadınların korunması amacını üstlenmektedir. Zira, tüm şahısların hiçbir ayırım yapılmadan uluslararası insancıl hukukun tanıdığı güvencelerden yararlanma hakkı vardır. 1949 yılında, savaş zamanındaki sivillerin korunması ile ilgili konuda IV. Cenevre Sözleşmesi'yle çeşitli kararlar alınmıştır. Bunun yanı sıra 1977 tarihli ek iki protokolde, sivilleri korunması ile ilgili kurallar bulunmaktadır. Sivillerin şahsiyetine, onuruna, aile haklarına, dini inançlarına ve yaşamalarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde insanca muamele görme hakkı da korunması gereken önemli bir haktır. Tüm şiddet eylemlerine karşı özellikle de tecavüze, fuhuşa zorlamaya karşı ve kadınların namuslarını lekeleyen her türlü eyleme karşı korunma hakları vardır. Burada uluslararası hukukun iki şekilde sivilleri koruduğu görülmektedir. Bunlardan ilki özel koruma, ikincisi ise genel korumadır. Savaşların önlenemediğinin bir gerçek olduğu dünyada , dezavantajlı gruplardan olan çocukların ve kadınların korunması amacıyla uluslararası insancıl hukuk bazı kurallar getirmektedir. Başarı sağlanması her ne kadar zor olsa da , en azından bu konuda olumlu adımlar atılabileceğinin arzu edilmesi bile sevindiricidir. Savaşlarda kadınların ve çocukların korunmasının yanı sıra, erkek ya da kadın ayırımı yapılmadan tüm yaş grubundaki sivillere sunulduğu bir gerçektir. Sivillerin ırk, dil, din ayırımı yapılmadan savaş ve çatışma ortamlarından korunmaları gerekmektedir. Ancak kaynağı ne olursa olsun siviller arasında ayırım yapmadan onları koruyan, silahlı çatışma taraflarının kurbanlarına insani muamele yapan, onlara karşı şiddet eylemlerinin yapılmasını ve

onlara toplu ceza verilmesini veya öldürölmelerini, işkence edilmelerini veya yargılanmadan cezalandırılmalarını yasaklayan genel koruma hükümlerinin yanı sıra özel bir koruma türü de vardır. Genel kurallar tüm sivilleri korumaktadır. Özel kurallardan sadece kadınlar ve çocuklar yararlanmaktadır.⁴

Bu özel kuralların içerdiği ilkeler, düzenlediği konuya göre üç gruba ayrılabilir.

1.Birinci Kural: Tutuklu Kadınların Ayrı Yerde Tutulması

Düzenlenen bazı kurallar kadınların fiziksel durumlarını gözetmeden kadınların tutuklanmasına yöneliktir ve sadece anneler, hamileler ya da yeni doğum yapanlar değil, tüm kadın ve genç kızlarla ilgilenmektedir. Bu kurallar, ister işgal edilen devlet tarafından ister işgal eden devlet tarafından gerçekleştirilen eylemler olsun, tüm tutuklu kadınları kapsamaktadır. Tutuklu kadınların, tutuklu erkeklerden ayrı bir yerde tutulması gerekmektedir. Aynı şekilde kadınlarla ilgilenenlerin de kadın olması gerekmektedir. Kadınların erkek hapisanesine konulması yasaktır. Ancak iki durumda istisna kabul edilmektedir. İstisnalardan ilki, kadın ve erkeğin bir aileden olması durumu ya da geçici ve istisnai bir zorunluluk bulunması hususu varsa bu durumda tutuklayan devlet, kadınları erkeklerin hapisanesine koyabilmektedir. Bu durumda devletin kadınlara özel uyuma yerleri ve sağlık hizmeti ayarlaması gerekmektedir. Tutuklu kadınları sadece kadınlar kontrol edebilmelidir.⁵

2.İkinci Kural: Öncelikli Gruplar

İkinci grup kurallar ise belli kadınları korumaya yöneliktir. Bu gruptaki kadınlar, anneler, hamileler, çocuk emziren ve yeni doğum yapanlardır. Bundan dolayı bu grup kuralların korumasından tüm kadınlar değil; sadece anne, hamile ya da emziren yeni doğum yapan kadınlar yararlanmaktadır. IV. Cenevre Sözleşmesi, tüm sivil yaralı ve hastalara sunduğu genel koruma çerçevesinde hamile bayanlara yönelik özel bir koruma ve saygınlığın olmasını kararlaştırmıştır. IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 23. Maddesinde hamileler ve lohusa dönemindeki kadınlar için gönderilen herhangi bir gıda malzemesi, elbise ve ilaçların geçişine izin verme yükümlülüğü çatışan taraflara yüklenmiştir.⁶

⁴ FRANÇOİS Creil, Himâyetü'n-Nisâ fi'l-Kânûnü'd-Düvelî (Uluslararası İnsancıl Hukuk'ta Kadınları Koruma), Uluslararası Kızılhaç Dergisi, Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Cenevre, 1985, s. 8.

⁵ 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 97, f. 5.

⁶ 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 23, f. 1.

İşgalin söz konusu olduğu durumlarda, işgalci devletlere yüklenen bazı yükümlülükler bulunmaktadır. Bunlar; gıda, sağlık kontrolü ve savaş etkilerinden korumayla ilgili herhangi bir ayrıcalıklı eylemi engellememe yükümlülüğüdür. Yaşları yediden daha küçük olan çocukların annelerine ve hamile kadınlara bilfiil gıda, sağlık kontrolü gibi şeylerin mutlaka uygulanması gerekmektedir.⁷

Emziren ya da hamile kadınları tutuklayan devletin bazı yükümlülükleri vardır. Bunlar; kadınların fiziksel ihtiyaçlarına uygun bir şekilde onlara ek gıdaların verilmesidir.⁸

Aynı şekilde hamileler, emzirenler ve küçük çocukları olan anneler, çatışma taraflarının saldırı operasyonu yaptığı esnada antlaşma gereği korunmaları gerekmektedir. O esnada tutuklanmış olsalar bile serbest bırakılmalı veya memleketlerine iade edilmeli ya da tarafsız bir memlekette barındırılmalıdırlar.⁹

3.Üçüncü Kural: Bazı Fiillere Karşı Koruma

Üçüncü gruptaki kurallar ise tüm kadınları belli saldırılardan korumaya yöneliktir. Bunlar IV. Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilmiştir. Zira kadınların şereflerine yapılan herhangi bir saldırı, özellikle de tecavüz ve fuhuşa zorlama ya da onların namusunu çiğneyen herhangi bir eyleme karşı kadınların özel bir şekilde korunmasını gerekli kılmıştır.¹⁰ Silahlı çatışma taraflarından biri diğer tarafın kadınlarına farklı şekillerde saldırmaktadır. Kadının toplum içindeki şerefi temsil ettiği bilinmektedir. Kadına saldırının toplum anlayışlarına göre bir ayıp oluşturduğunu, özellikle de diğer tarafın dini, düşman tarafın diniyle aynı değilse bunun dini kurallara aykırılığı teşkil ettiği bilinmektedir. Bundan dolayı kadına saldırıyı savaşın bir aracı olarak görülmektedir. Bu durum savaşta yıkıcı bir durum oluşturmaktadır. Özellikle de bu saldırılar, silahlı çatışma ve savaş esnasında cezalandırılan bir durum değildir. Bundan dolayı, diğer tarafın kadınlarının şeref ve onurlarını çiğneyerek onların toplum yapısını etkilemenin bir aracı olarak kadınlar çoğu zaman tecavüz ve fuhuşa zorlanma, seks kölesi, zorunlu kısırlık, zorunlu hamilelik ve diğer cinsel şiddet şekillerine maruz kalmaktadırlar.

⁷ 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 50, f. 5.

⁸ 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 89, f. 5.

⁹ 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 132, f. 2.

¹⁰ 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 27, f. 2

Ayrıca etnik temizliğin bir aracı olarak, belli bir bölgeye korku salmak, insanları o bölgeden göç etmeye mecbur bırakmak, etnik bir toplumu yok etmek amacıyla da bu yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle tecavüz ve zorunlu hamilelik olmak üzere geniş ve devamlı uygulamalar yapılmaktadır.¹¹ Açıklanan sebeplerden dolayı, Uluslararası İnsancıl Hukuk kadını bu eylemlerden korumaya önem vermektedir. Ancak etkin bir şekilde korumayı sağlamada, çoğu zaman başarılı olunamamaktadır. Çünkü her ne kadar silahlı çatışma döneminde kadınlara karşı bu eylemlerin yasak olduğu ifade edilse ve bu eylemler savaş suçu sayılsa da, Uluslararası İnsancıl Hukuk hükümlerine karşı işlenen büyük suçlar grubunun kapsamına sokulmamıştır. Üstelik kadının korunmasıyla ilgili yeni düzenlemeler eklenerek I. Protokol yapıldıktan sonra bu eylemler; devletlerin, faillerini cezalandırdığı ve onlara karşı önlemler aldığı büyük suçların grubuna dâhil edilmemiştir. Sadece hamile kadınları ve küçük çocuğu olan anneleri idam cezasından korumayla ilgili hükümler getirilmiştir. Zira çatışan taraflar, sözü edilen gruplara idam cezası uygulamamakla yükümlü kılınmıştır. Uluslararası İnsancıl Hukuka uygun olarak, kadınlara tecavüzün 76. maddede yasaklanması düzenlenmiştir. Ancak kadın sorununu araştırmak sadece Uluslararası İnsancıl Hukuk kurallarıyla sınırlı değildir. İnsan hakları ile ilgili örgütler de, silahlı çatışma döneminde kadınların sorununu araştırmaktadır. Bu hususta, 1993 tarihli Viyana Çalışması Bildirgesi ve Programı'na değinilmelidir. Söz konusu programda, silahlı çatışma durumunda kadınların temel haklarının çiğnenmesi konusu, insan hakları ve İnsancıl Hukukun temel ilkeleri çerçevesinde araştırılmıştır.

Yine aynı yılda kadına karşı şiddet eylemlerinin son bulması amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bir bildirme çıkarılmıştır. Bu bildirmede, silahlı çatışma durumunda kadınların maruz kaldığı şiddet eylemleri ele alınmıştır. Bu önemli adımları 1994 yılında başka bir gelişme daha takip etmiştir. Silahlı çatışma zamanında kadınların korunması konusunu araştırmak için özel bir raportör görevlendirilmiştir. Görevlendirilen kişi, kadına karşı şiddet sorununu üstlenen ve yetkisi silahlı çatışma zamanını kapsayan, özel raportör Rezika Kumar Suvami'dir. 1995'de ise aynı hususta

¹¹ Lindsey CHARLOT, Nisâü'n Yüvacihne'l-Harb(Savaşla Karşı Karşıya Olan Kadınlar), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Kahire, 2002, s. 58; İnsan Dergisi, Lâ Kerâmetü fi Zamani'l-Harb,2001, s. 24.

Linda Chavez adlı raportör tayin edilmiştir. Chavez'in yetkisi; silahlı çatışma zamanındaki tecavüzler, cinsel kölelik ve köleliğe benzer sorunları kapsamaktadır.¹²

Tüm bu gelişmeler, kadına karşı saldırı eylemlerinin uluslararası silahlı çatışma zamanında kadına karşı işlenen büyük suçlar grubuna girmesinde etkili olmuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü; tecavüz, zorla kısırlaştırma, zorla hamile bırakma, fuhuşa zorlama, cinsel kölelik ve bunlar dışındaki cinsel şiddet eylemleri Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü' nde cezalandırılan suçlar olarak kabul edilmiştir.¹³

B. Çocuklar

IV. Cenevre Sözleşmesi, çocukların korunmasıyla ilgili olarak çocukların korunmasını belli düzenlemelerle kabul etmiştir. Sözleşme, ailesi olmayan 15 yaşın altındaki çocukların korunması için gerekli olan önlemlerin alınması, gerekli denetimin sağlanması ve çocukların çatışmadan uzak yerlere götürülmesi zorunluluğunu getirmiştir. Ayrıca bu çocukların uyruklarını tanıtmak için gereken önlemlerin alınması da zorunlu kılınmıştır.¹⁴ Fakat 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin söz konusu korumayı sağlamak için koyduğu hükümler, çocukları etkin ve güçlü bir şekilde korumaya yeterli olmamıştır. Bu sebep ile bu zayıf grubu korumak için yeni düzenlemeler yapma çabaları gösterilmiştir. Çocukların korunması alanında önemli bir gelişme 1977 tarihli 1. Protokol ile olmuştur. Protokolün 77. Maddesi ile çocuklara özel bir saygı gösterilmesi, herhangi bir ihlale karşı çocukları korumayı ve yaşlarından veya diğer sebeplerden dolayı ihtiyaç duydukları gözetim ve yardımı sağlamayı üstlenmelerini kararlaştırılmıştır.¹⁵ 2. Protokol'de bu yükümlülüğe şu şekilde yer verilmiştir; *“Çocukların ihtiyaç duyduğu miktarda gözetim ve yardımın onlar için sağlanması gerekir”*.

Her iki protokolün de çocukların savaş işlerine karışmasını yasakladığı görülmektedir. Bu yasak kapsamında, 15 yaşın altında olanların askere alınması yasaklanmıştır. Aynı şekilde protokolde düzenlenen bir hükümde, suç işlediği zaman 18

¹² JUDİT, en-Nisâ' ve Hukûki'l-İnsân ve'l-Kânûnü'd-Devlî (Kadınlar İnsan Hakları ve Uluslararası İnsancıl Hukuk), Tercüme eden: Girdâm, Uluslararası Kızılhaç Dergisi, Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, yıl: 11, sy. 61, 1998, s. 412.

¹³ 1998 Yılı Roma Ceza Mahkemesi Sistemi, m. 8, f. A, alt f. 22.

¹⁴ Cenevre Sözleşmesi'nin silahlı çatışma zamanında çocukları korumak için kabul ettiği yaş sınırı en fazla 15'tir. Bkz: 1949 tarihli 4. Cenevre Sözleşmesi, m. 14 ve md.24; 1977 Yılı 1. Protokol, m. 77.

¹⁵ 1977 Yılı 1. Protokol, m. 77.

yaşını doldurmamış olanlara karşı silahlı çatışmayla ilgili suçlar için idam kararının uygulanmasını yasaklamıştır.¹⁶

Çocuk kavramına ve kapsamına yönelik Uluslararası Hukuk ve İslam Hukukuna değinilecektir.

1. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk

Çocuk kavramının kapsamını belirlemek için yaş sınırı dışında başka bir ölçüt bulunmamaktadır. Bazı devletler çocukluk dönemini, doğumdan itibaren başlatmaktadırlar. Öte yandan bazı devletler ise hamilelik ve çocuğun anne rahmine düşmesinden itibaren başlatmaktadırlar. Aynı şekilde bazı devletler çocukluk dönemini çocuğun belli bir yaşa gelmesiyle sonlandırmaktadır.

Uluslararası Hukuk 2. Ek Protokol'ün 8/A maddesine göre yaralı ve kaybolan çocuklar gibi özel durumlara da değinerek kimsesiz çocuklara koruma vermiştir. Cenevre Sözleşmesi'nin 41. maddesi 15 yaşına kadar kişileri çocuk saymıştır. Uluslararası Af Örgütü ve Afrika Sözleşmesi'ne göre ise çocuk 18 yaşın altındaki her kişi insan olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ise, ilgili ulusal mevzuat tarafından 18 yaşından önce rüşt yaşına ulaştığı kabul edilmediği takdirde, 18 yaşına ulaşmayan her kişi çocuk olarak kabul etmektedir.¹⁷ Ulusal kanunlarda çocukların sözleşmede geçen haklarını reddetme amacıyla, bazı devletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde düzenlenen istisnayı kullanabileceği ortadadır. Geçen on yılda uluslararası silahlı çatışmalar, bir buçuk milyondan fazla çocuğun ölmesine ve dört milyondan fazla çocuğun bedensel engelli olmasına yol açmıştır. Zira milyonlarca çocukların, bomba, mayın, işkence ve ateşli silahlar neticesinde organları parçalanmış, göz ve kulaklarını kaybetmişler ve psikolojik sorunlar yaşamışlardır. Aynı şekilde şiddet sebebiyle 5 milyon çocuk sığınma yerlerinde bulunmaktadır. Tüm bu sebeplerden ötürü, bu şartlarda bulunan çocukları korumayla ilgili belgeler düzenlenmiştir. 1924 tarihli Cenevre Sözleşmesi 5 ilkedden bahsetmektedir. 3. ilke meydana gelen afetlerde ilk önce çocuklara yardım edilmesi ile ilgilidir. Afetler, doğal afet olabileceği gibi silahlı çatışmayı da olabilmektedir. 1959 Cenevre Sözleşmesi de bu konuyu düzenlemiştir. İki Sözleşme arasında bir fark

¹⁶ 1949 Yılı 4. Cenevre Sözleşmesi, m. 68; 1977 Yılı 1. Protokol, md. 4.

¹⁷ HAMÛDE Müntasır Sa'id, Himâyetü Hukûki't-Tıfil fi'l-Kânûnî'd-Düvelî el-Âm ve'l-İslâmî, (Uluslararası Kamu ve İslam Hukuklarında Çocuk Hakları), el-Câmiyye el-Cedîd Yayınevi, İskenderiye, 2007, s. 21.

bulunmaktadır. 1924 Yılı Cenevre Sözleşmesi ilk yardım edilecek olanın çocuk olduğunu düzenlemektedir. 1959 Sözleşmesi ise çocuk ilk yardım edilenler arasında sayılmıştır. İlk yardım edilecek olanlar, engelli, yaşlı, kadın gibi diğer dezavantajlı kişiler de olabilir. Bunun yanı sıra Çocuk Hakları Sözleşmesi 38. maddesi ile sadece silahlı çatışma esnasında çocuğun korunmasından bahsedilmektedir.

2. Çocukların Temel Hakları

Dünya Çocuk Hakları Günü olarak da ilan edilen 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiş, 1989 yılında ise Çocuk Hakları Sözleşmesi 193 ülke tarafından onaylanmıştır. İster uluslararası ister iç çatışmalarda olsun çocukların korunmasına yönelik birçok düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, ailesinden ayrı düşen 15 yaşından küçük öksüz ve yetim çocuklar için de bazı korumalar öngörülmüştür.

Yapılan düzenlemelere göre:

1) Çatışan taraflar bu çocukları tek başlarına terk etmeyecekler ve her koşulda bakımlarını, dinlerinin gereklerini yapmalarını ve eğitimlerini sağlamak maksadıyla gerekli tedbirleri alacaklardır. Taraflar, on iki yaşından küçük bütün çocukların, künye takmalarına veya başka bir şekilde tespit edilebilmelerine yönelik tedbirleri almaya gayret edeceklerdir.¹⁸

2) Çocuklar, özel bir ihtimama tabi tutulacak ve herhangi bir saldırının hedefi olmamaları için korunacaklardır.¹⁹

3) Çatışmanın tarafları, on beş yaşını doldurmamış çocukların çatışmalarda doğrudan bulunmamaları için gerekli tüm tedbirleri alacaklar ve özellikle de bu çocukları silahlı kuvvetlere katılmaktan alıkoyacaklardır.²⁰

4) Çocukların silahlı çatışma ile ilgili suçlardan dolayı tutuklanmaları ya da gözaltına alınmaları durumunda aileleri yoksa yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulacaklardır.²¹

18 IV. CS 24. md.

19 I.P 77/1. md.

20 I. P 77/2. md.

21 I. P 77/4. md

5) Ölüm cezası, suçun işlendiği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış kişilere uygulanmayacaktır.²²

Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Çocuklarla İlgili Koruyucu Hükümler

1) Uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda ise, çocuklara gerek duydukları yardım ve bakım sağlanacak²³ ve ebeveynlerinin istekleri doğrultusunda eğitim hakkına sahip olacaklardır.²⁴

2) On beş yaşını doldurmamış çocuklar, silahlı kuvvetlere veya silahlı gruplara kaydedilmeyecek veya çatışmalara iştirak etmelerine izin verilmeyecektir.²⁵

İnsancıl hukuku alanındaki çalışma ve düzenlemeler ile BM' nin 1989 yılında yaptığı Çocuk Hakları Sözleşmesi' ne bakıldığında çelişki ve farklılıklar göze çarpmaktadır. İnsancıl hukuk alanındaki düzenlemelerde çocuk yaşı 15 olarak kabul edilirken BM' nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinde çocuk yaşı 18 olarak kabul edilmiştir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2000 tarihli protokolü ile 18 yaşından küçük çocukların savaşlarda çatışmamaları gerektiği kabul edilmiş ve bu konuda her türlü adımın atılacağı belirtilmiştir.

3. İslam Hukukunda Çocuk

İslam Hukukçuları ergenlik için fizyolojik belirtilerin ortaya çıkmadığı durumlarda çocuğun yaşını belirlemede ihtilafa düşmüşlerdir. Genel olarak son çocukluk yaşı 15 olarak belirlenirken Abdullah bin Ömer'in şu hadis rivayeti dayanak alınmıştır: *“Uhud günü ben 14 yaşındayken Peygamber (s.a.s.) cihat için bana izin vermedi. Hendek günü ben 15 yaşındayken cihada katılmam için bana izin verdi”*. Hanefi Mezhebi, ergenlik yaşını erkekler için 12-15 ve kadınlar için 9-15 yaş olarak belirlemiştir.²⁶ Ergenlik konusunda farklı görüşlere rağmen İslam, çocukluğun ilk aşaması olan cenin döneminden itibaren çocuğu korumaya almıştır. Yüce Allah'ın Hac suresindeki şu sözü ölçü alınmıştır: *“Artık dilediğimizi, muayyen bir vakte kadar kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak çıkarırız.”*²⁷

²² I.P 77/5. md

²³ II. P 3. md

²⁴ II. P 3/a. md

²⁵ II P3/c. md

²⁶ HAMÛDE MüntasırSa'id, a.g.e, s. 16.

²⁷ Hac, 22/5.

İslam hukukçularının ergenliğin üst sınırı olarak öngördüğü 15 yaş, biyolojik olarak da uygun bir görüş olarak görülebilir. Hayatı cenin döneminden itibaren başlatan İslam bakış açısına karşılık batılı bakış açısı cenin döneminde korumayı kabul etmeyerek doğum zamanını esas almaktadırlar. Çünkü onlara göre doğum sosyal bir olaydır. Batının yaklaşımına göre çocukluk döneminin sona erdiği yaş ise 18'dir ki, ileride ele alınacağı gibi Uluslararası Hukukta da durum böyledir.

C. SAVAŞ VE SİLAHLI ÇATIŞMA

Ulusal Hukukun Savaşı Yasaklayıp Yasaklamaması

Bu hususta öncelikle silahlı çatışma ve savaş kavramlarının ne olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. 1949 Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli ek protokollerde silahlı çatışma kavramı açıklanmamıştır. Bu sebeple, bu kavramları tanımlarken özellikle objektif davranılması gerekmektedir. Dünya savaşları sonrasında insancıl olmayan durumların ortaya çıkmasıyla birlikte, savaş ve güç kullanma gibi durumları kısıtlanmaya çalışılmış ve en sonunda da yasaklanmıştır. Silahlı çatışma, savaştan daha farklı bir olaydır. Günümüzde savaşın başlama sebeplerini tam olarak tespit etmek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple, savaşın niteliğini tespit etmek büyük önem kazanmaktadır.²⁸ Grotius'a göre savaşa, barışı sağlamak için girilmektedir ve savaş bizi sonuç olarak amacı olan barışa ulaştıracaktır. Bu görüşün kabul edilebilmesi için böyle durumlarda barış amacı taşıyan savaşların, hukuk kurallarını sayması, adaleti sağlaması ve diğer hakları da koruma altına alması gerekmektedir. Grotius her durumda devletlerarası ilişkilerin her yönüyle hukuka tabii olması ve savaşın kuşkusuz bir biçimde haklı nedene dayanması gerektiğini belirtmektedir.²⁹ Dolayısı ile, savaş birçok yönü ile tanımlanabilmektedir. Genel olarak savaşın hangi şartlar altında gerçekleştiğinin bilinmesi gerekmektedir. Clausewitz'e göre ise savaş, "*Politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir.*" Yine Clausewitz savaşı, "*Düşmanımızı istediğimizi yerine getirmeye zorlayan bir güç kullanma durumu, ciddi bir amaç için ciddi bir araç*" olarak nitelemektedir.³⁰

²⁸ YAMANER Batur, Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması, Arıkan Kitap, İstanbul, 2007, s. 21.

²⁹ İSKİT Temel, Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumlan ve Uygulaması, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2007, s. 26

²⁹ HART B.H. Liddell, Strateji-dolaylı tutum, İstanbul, Doruk Yayımcılık, 2. Baskı, 2003, s. 300-303.

Cenevre Sözleşmesi'nde savaş kavramının yanında silahlı çatışma kavramına da yer verilmektedir. Bunun nedeni, devletlerin birbirine karşı güç kullanırken savaşmadığı sadece meşru savunma gerçekleştirdiğini, fiillerinin sadece basit bir takip olduğunu iddia etme imkânını azaltmaktır. Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Tadic kararında silahlı çatışmanın varlığını tartışmış ve "*devletler arasında şiddete başvurma durumunda ya da devlet güçleri ve örgütlü silahlı gruplar veya bir devlet içinde örgütlü silahlı gruplar arasında silahlı şiddet kullanılması durumunda silahlı çatışma vardır.*" diyerek bu konuda bir tanım yapmıştır.³¹

1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar

Silahlı çatışmalar, başladıktan sonraki süreçte aynı şekilde devam etmemektedir. Başta uluslararası olmayan silahlı çatışmalar daha sonra bazı nedenler sonucunda uluslararası silahlı çatışmaya dönüşebilmektedir. Cenevre Sözleşmesi'nde bu konu ile alakalı olarak mevcut bir düzenleme bulunmamaktadır.

Uluslararası silahlı çatışmalara baktığımızda iki durum söz konusudur. Bunlardan ilki; bir devletin, meşru hükümetine karşı silahlı mücadele veren güçlere karşı savaşan statüsünün tanınmasıyla ilgilidir. İkincisiyse bir devletteki iç savaşta yabancı bir devletin de silahlı çatışmalara katılması durumudur.

Uluslararası hukukta da bu olayın düzenlenme şekli paralellik arz etmektedir. İki durumda da silahlı çatışmanın uluslararası hale gelmiş olduğu söylenmektedir. Genelde doktrinde de tartışma konusu olan durum ise self-determinasyon hakkına dayanarak yapıldığı iddia edilen ulusal bağımsızlık savaşlarıdır.³²

Öğretiye göre bazı silahlı çatışmalar, bir devletin içinde gerçekleşen iç çatışma şeklindedir. Bazı durumlardan da kaynaklanarak uluslararası boyuta kazanması olanağına sahiptir. Böyle bir olayın oluşması için de iki durum söz konusudur. İlk durum; devletin hükümetlerine karşı silahlı mücadele veren güçlere karşı savaşan statüsünün durumu, ikinci durum ise iç savaşlara yabancı devletlerin silahlı çatışmalara katılma durumudur. Yabancı devletlerin bazı devletlerin içindeki silahlı çatışmalara katılması ve müdahale etmesi durumunda ve iç çatışmanın vuku bulduğu devletin

³¹ YAMANER Batur, a.g.e., s. 23.

³² PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 3. Bası, 2005, s. 532.

hükümetinin karşısında yer alması ya da doğrudan müdahale yoluna gidilmesi durumunda bu olay iki devlet arasındaki silahlı çatışmaya dönüşür ve çatışma uluslararası boyut kazanır.³³

Cenevre Sözleşmesi' ne Ek I. Protokol' ün 4. maddesiyle, uluslararası silahlı çatışma kapsamına üç çatışma dâhil edilmiştir. Protokol'e göre, "Birleşmiş Milletler Şartı'nda ve Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliği Hakkındaki Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi'nde hüküm altına alınan "kendi kaderini tayin hakkını kullanan halkların, sömürgeci tahakkümüne, yabancıların işgaline ve ırkçı rejimlere karşı mücadele ettiği silahlı çatışmalar" uluslararası silahlı çatışma sayılmaktadır. Ek I. Protokol'den önce halkların kendi kaderini tayin amacıyla yaptıkları çatışmalara, uluslararası olmayan silahlı çatışmalara ilişkin kurallar uygulanmaktaydı. Ek I. Protokol' ü onaylamayan devletler açısından bu durum geçerliliğini korumaktadır.³⁴

2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar

Uluslararası olmayan silahlı çatışmalarla ilgili olarak da en büyük sorun üzerinde hem fikir olunmayan silahlı çatışma kavramıdır³⁵. Bu durumun yol açtığı sorun silahlı çatışmaya hangi hukuk kurallarının uygulanacağını belirlemesidir. Klasik uluslararası hukukun iç savaşlarla istisnaen ilgilendiği görülmektedir. Genellikle bunların devletlerin kendi iç işleriyle ilgili oldukları savından yola çıkılarak düzenlemeler yapılması kural olarak Cenevre Sözleşmelerinde sadece uluslararası silahlı çatışmaların uygulanmasını kısıtlı bir alan olarak da iç çatışmalara uygulanmasını beraberinde getirmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası deneyimler de göstermektedir ki uluslararası silahlı çatışmalar azalmakta iç çatışmalar artmaktadır ve bu iç çatışmalardaki sivil kayıplar uluslararası silahlı çatışmaları aratmamaktadır³⁶. Bu nedenle uluslararası toplum silahlı çatışmanın bu yönüyle de ilgilenmek durumunda kalmıştır. Meydana gelen bu gibi gelişmelerin etkisiyle önce Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesinde ve daha sonra 1977 tarihli ek 2 numaralı protokolde uluslararası olmayan silahlı çatışmalara değinilmiştir.

Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesinde "Yüksek Sözleşmeciler Devletlerden

³³ PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi yayınları, Ankara, 8. Bası, eylül, 2009, s. 533.

³⁴ PAZARCI Hüseyin, a.g.e. 2009, s. 534.

³⁵ Fatma Taşdemir, Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, Ocak 2009, s. 9.

³⁶ ÖKTEM, A. Emre, Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları, Derin Yayınları, İstanbul, 2007, s. 83.

birinin toprağı üzerinde cereyan eden ve uluslararası silahlı çatışma niteliğı taşımayan silahlı çatışmalarda, çatışmanın her bir tarafı en azından aşğıdaki kuralları uygulamakla yükümlüdür. ” denilerek bu gibi durumlarda hangi kurallar uygulanacağını belirlemiş ve düşük yoğunluklu da olsa çatışma durumunda sivillerin korunmasını kapsama almak istemiştir³⁷. Söz konusu maddedeki en önemli kural ise Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız bir insani kuruluş çatışmanın taraflarına hizmetlerini sunabilmesidir. Böylelikle tarafsız bir kurumun sivillere hizmet sunmasının engellenmesinin önüne geçilmiş olmaktadır³⁸.

2 numaralı Ek Protokol sivillerin korunması bağlamında Cenevre Sözleşmelerinde belirtilen hususları geliştirmekte ve takviye etmektedir. Buradaki düzenlemeyle birlikte mevcut düzenlemeye bir takım sınırlamalar getirilerek durum netleştirilme- ye çalışılmıştır. Söz konusu sınırlamaların alt sınırını 2 numaralı ek Protokol’ün 1. maddesinin 2. fıkrası oluştururken üst sınırını ortak 2. madde oluşturmaktadır³⁹. Ek Protokolün 1. maddenin 2. fıkrasında açıkça Protokolün iç rahatsızlıklara, gerilimlere, izole şiddet eylemlerine, bu tür olayların silahlı çatışma sayılmayacağı gerekçesiyle uygulanamayacağını belirterek sınırlamanın alt sınırını çizmiştir. Söz konusu sınırlamalarla birlikte bazı iç çatışmaların çevrelerindeki ülkelere yayılma ve sıçrama eğilimi göstermesi mevcut durumu daha da kritik hale getirmektedir.

III. GÜVENLİ BÖLGELER VE SİVİL HEDEFLERE SALDIRMANIN YASAK OLMASI

İki devlet arasında savaş çıktığı zaman bu devletlerin kadın ve çocukları silahlı çatışmadan etkilenmesi muhtemel bölgelerden uzaklaştırması ve güvenli bölgelere yerleştirmesi gerekmektedir. Kadın ve çocuklar ister güvenli bölgelerde bulunsunlar ister asıl yerlerinde bulunsunlar, silahlı çatışma risklerinden korunmaları gereklidir. Bu alanda ve güvenli bölgelerin hedef seçilmesini engelleme noktasında birçok uluslararası sözleşme yapılmış ve çabalar harcanmıştır.

³⁷ HOŞ Hasan Sardar, a.g.e., s.108.

³⁸ Batur Yamaner, a.g.e., s. 30-34.

³⁹ Batur Yamaner, a.g.e., s. 34.

A. Güvenli Bölgeler ve Onların Tarafsız Bölgelerden Ayırt Edilmesi

1949 yılındaki IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 15. maddesi gereği güvenli bölgelerde, saldırı eylemlerine katılmayan ve güvenli bölgede kaldıkları esnada saldırı eyleminden uzak duran tüm sivil halka tanıdığı korumadan kadın ve çocuklar da yararlanmaktadır. Güvenli bölgeler herhangi bir silahlı çatışmadan uzaktır.

1. Güvenli Bölgelerin Tanımı

1949. IV. Cenevre Sözleşmesi'nde ve 1977 Ek Protokoller' de güvenli bölgeleri tanımlamamıştır, ancak antlaşmalar ve protokoller sağlıklı, tarafsız ve silahsız bölgeler gibi benzer kavramları içermektedir.

Güvenli bölge, savaşın yapılmadığı bölgedir. Savaşan tarafların iradesiyle ya da koruyucu devlet ve Uluslararası Kızılhaç Komisyonu'nun yardımıyla saldırı durumundan önce ya da sonra oluşturulmaktadır.

Güvenli bölgelerde kadınlar, çocuklar, yaşlılar, hastalar ve yaralılar gibi korumaya muhtaç sivilleri koruma amaçlı belli şartlar düzenlenmiştir.

2. Güvenli Bölgelerin Tarafsız Bölgelerden Ayırt Edilmesi

Güvenli bölgeler, tarafsız bölgelere çok benzemektedir. Çünkü her iki bölgenin de amacı silahlı çatışma mağdurlarını korumaktır. Güvenli bölgeyi tarafsız bölgeden ayırmak için ilk önce tarafsız bölgenin tanımının yapılması gerekir.⁴⁰

Tarafsız Bölge, savaşan ve savaşmayan yaralı ve hastaları korumak ve siviller arasında hiçbir ayırım yapmadan genel bir şekilde onları korumak için taraflardan birinin doğrudan diğerine öneride bulunması ya da tarafsız bir devlet veya insani bir kuruluşun önerisine binaen savaşan tarafların iradesiyle oluşturulmaktadır.⁴¹ Güvenli bölge; yaralılar, hastalar, yaşlılar, çocuklar, hamileler ve küçük çocuk anneleri gibi zayıf gruplardan oluşan sivilleri korumayı amaçlamaktadır. Kesinlikle savaşanları korumayı amaçlamamaktadır. Tarafsız bölge ise genel bir şekilde sivilleri korumayı amaçlamaktadır. Savaşan yaralı ve hastaları da korumaya almaktadır.

⁴⁰ EBÜ'L-VEFÂ Ahmed, el-Fiâtü'l-Meşmûle bi-Himâyeti'l-Kânûnü'd-Düvelî el-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk Koruması Kapsamına Giren Gruplar), el-Müstakbel el-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003, s. 195.

⁴¹ 4. Cenevre Sözleşmesi, m. 15.

Verdiğimiz tanımlardan güvenli bölge ile tarafsız bölgeyi birbirinden ayıran hususun koruma çerçevesi olduğu ortaya çıkmaktadır.

3. Güvenli Bölgelerin Hukuk Sistemi

Güvenli bölgelerin hukuk sistemini tam anlamıyla ortaya koymak amacıyla konuyu ‘Güvenli bölgelerde bulunması gereken şartlar’ başlığı altında ele almak gerekmektedir.

4. Güvenli Bölgelerde Bulunması Gereken Şartlar

Güvenli bölgelerde bulunması gereken şartlar, tarafların bu bölgelerle ilgili yükümlülükleri, savaşan devlete yüklenen yükümlülük ve şartların yerine getirilmesini inceleyen komisyonun oluşturulması ve oluşturulan komisyonun rolü, güvenli bölgelerin yararlandığı koruma statüleridir.

1. Güvenli bölge, bulunduğu devletin egemenliği altındaki topraktan geniş bir yeri kaplamamaktadır.⁴² Bunun sebebi, eğer bu bölgeler büyük bir alanı kapsasa bu durum ileride düşmanın hareketini engellemeye yol açacağı gösterilmektedir.

2. Kapasitesine göre fazla kişi olmaması gerekir.⁴³

3. Hiçbir askeri ya da önemli hedefe yakın olmaması gerekir. Bu hedefleri içermemesi gerekir. Savaş operasyonları seyri içinde önemli bir bölgede olmaması gerekir.⁴⁴

4. Uzaktan görünecek şekilde açık belirtilerin konulması gerekir.

5. Tarafların Bu Bölgelerle İlgili Yükümlülükleri

Taraflara ayrılmış bölgeler, hangi taraftan olunursa olunsun; bir şekilde, tarafların bu bölgelerle ilgili yükümlülükleri yönünden, hem bölgenin korunmasını gerektiren durum söz konusu, hem de savaş operasyonu, oradan geçiş ve mühimmat sevkiyatı gibi askeri yasaklamalara tabiidir.

Bu bölgede bulunan kişiler hangi nitelikte olursa olsunlar, bu bölgelerin içinde veya dışında savaş operasyonu ile ilgili hiçbir işi yapmaya ve askeri mühimmat üretmeye kalkışmalarını gerekmektedir. Bu yasak da güvenli bölgelerin savaşan diğer tarafın silahlı güçlerini korumayı amaçlamaması içindir.

⁴² 4. Cenevre Sözleşmesine Ek Olan Güvenli Bölgelerle İlgili Sözleşme Projesi, m. 4, f. A.

⁴³ Sözleşme Projesi, m. 4, f. B.

⁴⁴ Sözleşme Projesi, m. 4, f. C ve E.

Söz konusu bölgelere girme ya da orada bulunma hakkı olmayanların oraya girmesini engellemek için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.⁴⁵

Bu bölgenin kullanımına sunulan iletişim yolları ya da ulaşım araçlarının sırf geçme amacıyla da olsa askeri personel ya da askeri mühimmatı taşımak için kullanılmaması gerekir.⁴⁶

Hiçbir şekilde o bölgelerin askeri araçlarla müdafaa edilmemesi gerekir.⁴⁷

6. İnceleme Komisyonunun Oluşturulması ve Rolü

IV. Cenevre Sözleşmesi'ne ek olan Sözleşme Projesi'nin 8, 9 ve 10. maddeleri, İnceleme Komisyonu ve Komisyonun icra ettiği görevleri içermektedir.

Sözleşme Projesi'nin 10. maddesine göre “Bir veya birkaç güvenli bölgeyi oluşturan devletin, denetlemeye özgü komisyonlara katılabilen kişileri tayin etmesi gerekir. Ya da bunlar koruyucu devlet veya tarafsız olan başka bir devlet tarafından tayin edilir.” Sözleşme Projesi'nin 8 ve 9. maddeleri ise komisyon üyelerinin her zaman bu bölgelere girme ve oralarda kalma haklarının olduğunu düzenlerken bu özel komisyonların rollerini belirlemişlerdir. Bu komisyonlara göre sözleşme hükümlerine aykırı bir olay olursa komisyonların beş gün geçmeden acilen aykırılığı düzeltmesi gerekmektedir. Aynı şekilde bölgeden sorumlu olan devletin bu aykırılıktan haberdar edilmesi gerekmektedir. O bölgeyi tanıyan devlete bilgi verilmesi için komisyonlara süre verilmektedir.

7. Güvenli Bölgelerin Yararlandığı Koruma

Bu korumaya Sözleşme Projesi'nin 11 ve 12. maddeleri değinmiştir. Sözleşme Projesi'nin 11. maddesi, bu bölgelerin saldırıya hedef olmaması gerektiğini ve çatışan tarafların bu bölgeleri koruması ve onlara saygı göstermeleri gerektiği düzenlenmiştir. Sözleşme Projesi'nin 12. maddesi ise güvenli bölgenin diğer tarafın işgali altına girme durumunu düzenlemiştir. Zira işgal devletinin bu bölgelere saygı gösterme ve onları kuruluş amaçlarına göre kullanmaya devam etmesi gerekmektedir. İşgal devleti o bölgelerde bulunan kişilerin güvenliği sağlandıktan sonra o bölgelerin amacını değiştirebilmektedir.

⁴⁵ Sözleşme Projesi, m. 6.

⁴⁶ Sözleşme Projesi, m. 3.

⁴⁷ Sözleşme Projesi, m. 5, f. A ve B.

Gelecekte güvenli bölgeler oluşturma ihtimalinde, şüphe söz konusudur. Zira güvenli bölgeler birçok düzenleme ve işlemleri içermektedir. Bunun da savaş zamanında kolay olmadığı ve barış zamanından daha zor olduğu apaçık ortadadır. Hatta seçilen yer bazen, gelecekte muhtemel düşman sayılan devlete fayda sağlayan bilgileri ortaya çıkarabilmektedir. Bazı yazarlar⁴⁸ özel koruma yerleri inşa etmenin bölgenin diğer yerlerinde kalan sivillerin yararlandığı korumayı zayıflatmaya yol açtığı görüşündedir. Bu bölgeleri inşa etmek düşman saldırısı için diğer yerlerin işgaline bir izin sayılmaktadır.

Durum ne olursa olsun kadınları ve çocukları güvenli bölgelere yerleştirmenin anlamı onları saldırı eylemlerinden korumak olsa da bu artık teorik bir durum haline gelmiştir. Zira pratikte silahlı çatışmalarda bu tür bölgelerin olmadığı ortadadır. Bunun sonuncusu da Irak ve Koalisyon Güçleri arasında meydana gelen silahlı çatışmada görülmektedir.⁴⁹

Amacı çocuklar, kadınlar ve yaşlılar gibi kendilerini korumaktan aciz olan grupları korumak olan bu tür bölgelerin inşa edilmesi etkeninin ahlaki ödev olması gerekliliğine dikkat çekilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

8. Meşru Hedefe İlişkin Sınırlamalar

Savaş esnasında askerlere yapılan saldırılar, hukuki olarak meşru sayılırken sivillere yapılan saldırılarda insani hukukun boyutuna göre ihlal sebebi sayılmaktadır. “*Askeri hedef*” kavramına ilk olarak 1923 tarihli Hava Sahasına İlişkin Lahey Kuralları Taslağı’nda değinilmiştir.⁵⁰

1977 tarihli 1. Ek Protokol’ün 48. maddesinde, “Sivil halka ve sivil nitelikteki mallara saygıyı sağlamak için, çatışmanın tarafları her zaman sivil halkla savaşımlar arasında ve sivil nitelikteki mallara askeri hedefler arasında ayırım gözetmeli ve sonuç olarak operasyonlarını sadece askeri hedeflere karşı yönelmelidirler” denilerek sivil-askeri hedef ayırımının ana hattı çizilmiştir. Sözü geçen sözleşmenin 51. maddesinin 2. Bendinde “sivil halk ve tek başına siviller saldırı hedefi olmayacaktır. Asıl amacı sivil halk arasında terör yaymak olan şiddet hareketleri ya da tehditleri yasaktır.” denilerek

⁴⁸ PECTİT Jean, Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Savaş Kurbanlarını Koruma, Henry Dunant Enstitüsü, Cenevre, 1986, s. 90.

⁴⁹ Bu çatışmanı ilk kıvılcımı 20 Mart sabahı 2003’te saçıldı. Aynı yılın 1 Mayısında Amerika Başkanı George Bush askeri operasyonu durdurmayı ilan edinceye kadar devam etti.

⁵⁰HOŞ, Hasan Serdar, a.g.e. ,s,126.

sivil halkın tek başına saldırı hedefi olması açıkça yasaklanmıştır. Aynı maddenin 3. Bendindeyse “Siviller, savaş halinde doğrudan yer almadıkları sürece bu bölüm ile sağlanan korumadan yararlanacaklardır.” denilmiştir. 1977 tarihli ek protokolde askeri ve sivil ayırımı maddelerde düzenlenmiştir.

9. Tarafların Saldırıya İlişkin Yükümlülükleri

Savaşa taraf olanlar hangi koşullarda olursa olsun, saldırdıklarında gerçekleştirdiği fiilleri ile ilgili yükümlülükleri bulunmaktadır. Burada saldırıda bulunanın yükümlülükleri ile saldırıya uğrayanın yükümlülükleri iki kısma ayrılmaktadır. Her iki taraf da savaş esnasında olabildiğince sivillerin bu durumdan zarar görmemesi konusunda özen göstermek zorundadırlar.⁵¹

10. Saldırıda Bulunan Tarafın Yükümlülükleri

Özellikle saldırıda bulunan taraf, saldırıyı başlatmadan önce mevcut durumu analiz etmesi gerekmektedir. Bu konuda da 1977 tarihli 1 ek protokol 57 inci maddesi sivilleri korumak amacı ile saldırıyı gerçekleştirmeden önce alacağı önlemleri düzenlemektedir. Söz konusu yükümlülükler aşağıda tek tek ele alınmıştır.

a. Sadece Askeri Hedefe Saldırma Yükümlülüğü

Daha öncede belirtildiği gibi sivil ve askeri hedefler ayırımı net bir şekilde belirtilmelidir. 1977 tarihli 1. Ek Protokol’ün 57. maddesinin 2. bendi ve yine aynı Ek Protokol’ün 52. maddesinin 2. bendi birlikte düşünüldüğünde dikkat edilmesi gereken yükümlülükler şunlardır; (a) Hedefin askeri hedef teşkil ettiğinden emin olma yükümlülüğü (b) Sivil halka verilebilecek zararları en aza indirme yükümlülüğü ve (c) Zararın aşırı olma olasılığı durumunda saldırıdan vazgeçme yükümlülüğüdür.⁵²

b. Hedefin Askeri Hedef Teşkil Ettiğinden Emin Olma Yükümlülüğü

Dünya savaşlarında hedef olarak genellikle askeri hedefler söz konusu olmasına rağmen, emin olmadan yapılan bir sürü saldırı sonucunda sayıları milyonları bulan sivil insanların da ölümüne sebep olmuştur. Hedefin askeri hedefe yönelik olduğundan emin

⁵¹ ÖKTEM, A. Emre, a.g.e. ,s,166.

⁵²HOŞ Hasan Serdar, a.g.e. ,s,128.

olduktan sonra saldırı gerçekleştirilmelidir. Bu sorumlulukları tespit etmek günümüz teknolojik gelişmeleri sonucunda daha kolay olmaktadır.⁵³

c. Sivil Halka Verilebilecek Zararları En Aza İndirgeme Yükümlülüğü

Saldırının yapıldığı alanlar mümkün olduğunca boşaltılmalıdır. Boşaltılması mümkün olmayan yerlerde de saldırılar gerçekleştirilmemelidir. Savaşın yönü olabildiğince başka tarafa kaydırılmalıdır. Saldırının yapıldığı alan ve binalarda sivillerin olup olmadığını sağlıklı bir şekilde tespit edilmedikçe saldırı başlatılmamalıdır.

d. Zararın Aşırı Olma Olasılığı Durumunda Saldırıdan Vazgeçme Yükümlülüğü

Günümüzde yapılan savaşlarda hedefe yapılan saldırılarda zararın hiç olmaması günümüz şartlarında neredeyse imkânsızdır. Bunun için burada önemli olan husus saldırı yapılan askeri hedefi net bir şekilde belirlenmesidir. Bunun neticesinde de olabildiğince zararında en aza indirgenmesi hedeflenmelidir. Aksi takdirde, zararın büyük olması durumunda saldırının yapılmaması ve saldırıdan vazgeçilmesi gerekir.⁵⁴

e. Orantılılık İlkesine Saygı Gösterme

Savaşa taraf olanlar saldırı durumunda orantılılık ilkesini net bir şekilde belirleyememektedir. Burada asıl önemli olan husus doğaya ve özellikle de sivil halka önemli derecede zarar verecek ağır ve kimyasal nitelikte olan silahların yasaklanmasıdır. Bu durum 1. Ek Protokol' ün birçok maddesinde de geçmektedir. Yani burada orantılılık ilkesinin nesnel değerlendirmeler sonucunda verilecek zararın kabul edilebilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde saldırının yapılmaması gerekmektedir. Bu ilke sonucunda savaşın süresi ve tarafların uzlaşma yollarını bulmaları düşünülmektedir. Bu ilkenin neticesi, 2. Dünya Savaşında ABD' nin Hiroşima ve Nagazaki' ye attığı atom bombalarının orantılılık ilkesine göre yerinde olup olmadığı bugün bile tartışmalı bir konu olarak devam etmektedir.⁵⁵

⁵³HOŞ Hasan Serdar, a.g.e. ,s,129.

⁵⁴“İşte O Dehşet Anları!” Nafiz Albayrak, New York, D HA, <http://www2.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarih=13.04.2011&Newsid=23442&Categoriyid=4> (E.T. 15.7.2011)

⁵⁵YAMANER Batur, a.g.e. , s. 80.

f. Ayrım Gözetmeyen Saldırı Yasağı

Ayrım gözetmeden saldırı yasağı, uluslararası hukukta örf ve adet kuralı haline gelmiştir. Ayrım gözetmeyen saldırı yasağı 1977 tarihli 1. Ek Protokol'ün 51. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre;

“Ayrım gözetmeyen saldırılar yasaktır. Ayrım gözetmeyen saldırı deyiminden, belli bir askeri hedefe yönelmeyen saldırılar; icrası sırasında belli bir askeri hedefe yöneltilemeyen muharebe yöntemleri ya da araçlarının kullanıldığı saldırılar; ya da icrası sırasında, etkileri Protokol tarafından belirtildiği şekilde sınırlandırılmayan ve son olarak askeri hedefleri sivil kişi ve objelerden ayırmadan vurmaya uygun muharebe yöntem ya da araçlarının kullanıldığı saldırılar anlaşılmaktadır.”⁵⁶

g. Çevreyi Koruma İlkesi

İnsanın temiz ve uygun bir çevrede yaşama hakkına saygı gösterilmesi için tüm uluslararası toplum çevreyi korumaya davet edilmektedir. Bundan dolayı çevreyi koruma ilkesi silahlı çatışma tarafları tarafından göz önüne alınması gereken en önemli ilkelerdendir. Çünkü silahlı çatışma esnasında çevreye zarar verilmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bundan dolayı Uluslararası İnsancıl Hukuk çevreye zarar verilmesini engellemeyi amaçlamaktadır. İnsan hayatına karşı geride bıraktığı etkilere önem verildiği için Uluslararası İnsancıl Hukuk anlaşmalarının çoğunda bu konuya değinilmiştir.⁵⁷

Bizim değerlendirmemize göre çatışan tarafların savaşın yöntem ve araçlarını seçme hakkı ilkesi ile uyum ilkesi çevreyi korumaya uymaktadır. Zira silahlı çatışma taraflarının doğal çevreye zararlı etkiler veren araçları kullanmaktan sakınmaları gerekir. Özellikle silah sanayisi alanında yeni teknolojinin gelişmesi ve savaşın geride bıraktığı insan, hayvan, bitki ve genel olarak doğayı kapsayan yıkımından sonra bu araçları kullanmamaları gerekir.⁵⁸

⁵⁶HOŞ HasanSerdar, a.g.e. ,s,131.

⁵⁷FETLÂVÎ Süheyl Hüseyin-İmâd Muhammed Rabî' Mebâdiü'l-Kânûni'd-Düvelî el-İnsânî fi Himâyeti'l-Müdüni ve'l-Medeniyyîn ve'l-Ehdâfi'l-Medeniyye, (Şehirler, Siviller ve Sivil Hedefleri Korumada Uluslararası İnsancıl Hukuk'un İlkeleri, Usâm Basımevi, Bağdat, 1990, s.224.

⁵⁸HADÎSÎ Salah, Nizâmü'l-Kânûni li-Himâyeti'l-Bieti'd-Düvelî (Uluslararası Çevre Korumasının Hukuki Sistemi), Doktora Araştırması, Bağdat Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, 1997, s.16.

11. Saldırıya Uğrayan Tarafın Yükümlülükleri

Sözleşmenin 1977 tarihli 1. Ek Protokolü'nde saldırıya uğrayan devletin yükümlülükleri ve sivilleri koruma yükümlülükleri 58. madde ile belirtilmiştir. Özellikle saldırıya uğrayan devlet saldırının olduğu alanlarda sivilleri olabildiğince uzaklaştırmalı o alanları en kısa sürede sivillerden temizlemelidir. Askeri hedeflerin yoğun olduğu bölgelerde olabildiğince sivil halkı yerleştirmemelidir. Yani taraf devletler yükümlülüklerini yerine getirme gereği sonucunda sivilleri savaşta bir kalkan haline getirmemelidir. 16. yüzyıla bakıldığında ulus devlet kavramı ortaya çıkmaktadır. Burada ulus devletler, kendi askerini koruma eğilimi göstermektedirler.⁵⁹

IV. SİVİLLERİN VE SAVAŞANLARIN BİRBİRLERİNDEN AYIRT EDİLME İLKESİ

Sivillerin ve savaşanların birbirinden ayırt edilmesi Uluslararası İnsancıl Hukuk'un en önemli temel ilkelerindedir. Silahlı çatışma taraflarının çatışmanın tüm safhalarında onları birbirinden ayırmaları gerekir. Sivilleri saldırıya hedef yapmamaları gerekir.

XIX. asırdan beri uluslararası hukuk bu ilkeyi ifade etmiş ve bu konuda çalışmalar yapmıştır. Aynı şekilde uluslararası antlaşmalar da buna değinmiştir.

Sivilleri ve savaşanları birbirinden ayırmak özellikle savaşma planları ve tek asker kıyafetinin olmadığı savaşlarda kolay bir iş değildir. Özellikle bu durum, kadın ve çocukların silah taşımaya yoğun katıldığı vakitlerde olmaktadır. Tüm bunlar diğer etkenlerle beraber savaşanları ve savaşmayanları birbirinden ayırmayı güçleştirmektedir. Bu da çok sayıda devletin birçok vesilede ve mazeret adı altında bu ilkeyi çiğnemesine yol açmaktadır.

A. Siviller

Sivillerle ilgili yapılan tanımlamalara bakıldığında devletin askeri gücü dışında kalan yaşlılar, çocuklar, hastalar, kadınlar, sakatlar, bilinen kitleler olarak görülmüştür. IV. Cenevre Sözleşmesi sivilleri, savaşa taraf olmayan bireyler olarak

⁵⁹HOŞ Hasan Serdar, a.g.e., s, 132.

tanımlanmaktadır. Özellikle de Cenevre Sözleşmesi'nin belirttiği şekilde sivil teriminde anlaşılması gereken savaş dışında kalanlar ve savaşla ilgisi olmayanlardır.⁶⁰

B. Savaşçı

Savaşın gelişen ve değişen yapısı da göz önünde bulundurularak geliştirilen insancıl hukuka göre savaşçının tanımı, ilk kez 1977 tarihli Protokol'ün 43/2. maddesinde dolaylı biçimde verilmektedir. Yapılan bu genel tanımlamayla birlikte, insancıl hukuka baktığımızda savaşın değişik durumlarına göre savaşçı olma statüsünün çok geniş tutulduğunu ve detaylı bir şekilde sınırlarının çizilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Savaşçı statüsü tanınanların başında, savaşan devletlerin silahlı çatışmalarına doğrudan katılan düzenli ordu mensupları gelmektedir.⁶¹

C. Sivil Savaşan ve Hukuk Dışı Savaşan Ayrımı

Siviller, çatışma tarafına taraf olmayacağı gibi çatışmalarda da doğrudan aktif rol alamazlar. Savaşta ve uluslararası silahlı çatışmalarda korunacak sivil halkın kimler olduğu Cenevre Sözleşmesi Ek 1 Numaralı Protokol'ün 50. maddesinde yer almaktadır.

"Madde 50- Sivillerin ve sivil halkın tanımı:

- 1. Sivil, Üçüncü Konvansiyonun Madde 4 (A) (1), (2), (3) ve (6)'da ve bu Protokolün Madde 43'ünde sözü edilen kişi kategorisine girmeyen kişilerdir. Bir kişinin sivil olup olmadığı konusunda kuşkular olması durumunda, söz konusu kişi sivil sayılacaktır.*
- 2. Sivil halk sivil olan tüm kişilerden oluşur.*
- 3. Sivil halk içinde sivil tanımına uymayan bireylerin olması, halkın sivil niteliğini bozamaz."*

Maddede, sivil kişiler ve sivil olmayan kişiler olarak kategorilere ayırmıştır. Sivil halkın kimler olduğu konusunda 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 1977 tarihli 1. Ek Protokolü arasında farklar bulunmaktadır.

Buna karşılık 1977 tarihli Birinci Ek Protokol'ün 50. maddesi, Protokol hükümlerinin savaşçı olmayan tüm sivillere uygulanacağını öngörmek suretiyle,

⁶⁰BAŞER Murat, a.g.e., s.28.

⁶¹ BAŞER Murat, İnsancıl Hukuk, Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık, Ankara, s. 28. 2014.

Protokol'e taraf olan devletlere, bütün sivil kişilere yönelik olarak, bu kişilerin devletlerin Protokol'e taraf olup olmama ya da diplomatik temsilcilik açıp açmama koşulunu aramadan, özel koruma rejiminin uygulanmasını kabul eder görünmektedir.⁶² İnsancıl hukukta temel ilke olarak savaşılan ile sivil ayrımı göz önünde bulundurulduğunda savaşımayan ya da savaşılan her bireyin sivil durumuna dâhil edileceği belirtilmiştir. Silahlı çatışmalara doğrudan katılma hakkı olmayan siviller silahlı çatışmaya katıldıkları takdirde kendilerini sivil halktan ayırmayan kişileri kapsamaktadır. Hukuk dışı savaşılan kavramı sadece uluslararası silahlı çatışmalar açısından kullanılmaktadır.⁶³ İnsancıl hukuk, önemli konu başlıklarından biri olan sivil- savaşılan ve terörist ayrımlarını en açık şekilde yapmaya çalışmaktadır.⁶⁴

D. Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Temel Hakları

Uluslararası silahlı çatışmalarda maalesef siviller çok zarar görmektedir. İşkencelere, zulme, tecavüze maruz kalmaktadırlar. Bunun yanında mahkemelerde yargılanmakta, cezaevlerinde mahkeme sonucuna kadar geçen sürede suçlu ilan edebilecekleri en ağır ithamlarla yargılanmaktadırlar.

Yargılanma sürecinde olan her tutuklu, karar verilmeden asla suçlu olarak kabul edilemez. Masumiyet karinesi gereğince yargılama sürecinde her vatandaş suçsuzdur. Yargılanan şüpheli ya da sanık hakkında kesin hüküm verilmediği sürece masumdur.

Uluslararası silahlı çatışmalarda sivillerin haklarına bakılacak olursa;

Birinci kategori olan uluslararası silahlı çatışmalarda sivillerin temel haklarının korunması yönünde yapılan düzenlemelere baktığımızda,

1) “Bu kişilerin, her türlü koşul altında, kişiliklerine, onurlarına, aile haklarına, dini inançlarına ve ibadetlerine, alışkanlık, örf ve adetlerine saygı gösterilmesi hakları vardır. Bunlar her zaman, insanca muameleye tabii tutulacaklar ve özellikle bütün şiddet ve tehdit hareketlerine, hakaretlere ve halkın tecessüsüne karşı korunacaklardır.⁶⁵” (27. madde 4. CS)

⁶² YAMANER Batur, a.g.e. s. 53.

⁶³ HOŞ Hasan Serdar, a.g.e. ,s,124.

⁶⁴ BEYRES Michael, Soykırımdan Son Kırma-Savaş Hukuku, Çeviri, Detay Yayıncılık, İstanbul, s. 151. 2007.

⁶⁵IV. CS 27. md.

2) Bilhassa ırk din veya siyasi kanaat itibari ile hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın, aynı itinalı muameleyi görecektir.⁶⁶ (27. madde 4. CS.)

3) Kadınlar, namuslarına taarruz ve bilhassa ırzlarına tecavüz, fuhuşa zorlanma ve her türlü müstehcen hareketlere maruz kalmaktan korunacaklardır.⁶⁷ (27. madde 4. CS.)

4) Taraflar ellerinde bulundurdukları himaye gören şahısların bedeni ıstırap veya zarara neden olacak her türlü davranıştan kendilerini men ederler. Bu davranış sadece cinayet, işkence, bedeni ceza, uzuv kaybı veya şahsın tıbbi tedavisinin icap ettirmedığı tıbbi veya ilmi tecrübeler tabii tutulmasını değil, aynı zamanda mülki veya askeri memurların eseri olsun her türlü kötü muamelesini de men eder.⁶⁸ (32. madde 4. CS.)

5) Sivil şahıslara karşı, bilhassa kendilerinden veya başkalarından malumat almak için maddi ve manevi hiçbir şiddet, baskı uygulanamaz.⁶⁹ (31. madde 4. CS.)

6) Sivil hiçbir şahıs, bizzat işlemediği bir suçtan dolayı cezalandırılmaz. Toplu cezalandırma yapılamaz.⁷⁰ (33. madde 4. CS.)

7) Sivil şahıslara ve mallarına karşı misilleme⁷¹ ve yağma yasaktır.⁷² (33. madde 4. CS)

8) Sivil şahısların, buldukları topraklardan başka bir tarafın topraklarına ferdi ya da kitle halinde zorla nakli ve tehcirleri her ne sebeple olursa olsun yasaktır.

9) Taraf devlet halka lazım olan iâşe maddeleriyle, tıbbi maddeleri elinden geldiği nispette temin etmekle mükelleftir.⁷³ (55. madde 4. CS)

10) İşgalci devlet, tıbbi müesseseleri, servisleri, hastaneleri ve halkın sağlık ve sıhhatini korumak bilhassa bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı koruyucu ve önleyici tedbirler almakla mükelleftir.⁷⁴ (49. madde 4. CS)

⁶⁶IV. CS 27. md.

⁶⁷IV. CS 27/c. md.

⁶⁸IV. CS 32. md.

⁶⁹IV. CS 31. md.

⁷⁰IV. CS 33. md.

⁷¹IV. CS 33. md.

⁷²IV. CS 33. md.

⁷³IV. CS 55. md.

⁷⁴IV. CS 49. md.

11) Her şüpheli kendi müdafaası için lüzumlu olan delilleri ibraz etmek hakkına sahip olacak ve şahitler gösterebilecektir. Şüpheliler müdafii tayin etme hakkına sahiptir. Şayet müdafii tayin etmemişse hami devlet ona müdafii tayin edecektir.

12) Her şüpheli temyiz hakkına sahiptir⁷⁵ şeklinde çok teferruatlı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir.(73. madde IV. CS)

Uluslararası silahlı çatışmalarla ilgili olarak sivillere uygulanacak muamelelere insan hakları bağlamında baktığımızda, temel hakların korunması bakımından gerekli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Sağlanan temel haklardan tek eksiklik İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 4. maddesinde belirtilen "kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz; kölelik ve köle ticareti yasaktır" hükmünün korunmasına yönelik bir düzenlemenin yapılmamış olmasıdır. Bir diğeri de IV. Cenevre Sözleşmesi'nde gerek görülmesi durumunda sivillerin enterne edilmesi ya da zorunlu ikamete tabii tutulmalarının savaşın gereği olarak uygun bulunmasıdır. Bu bağlamda herkesin bir devletin sınırları içinde yer değiştirme ve oturma özgürlüğü⁷⁶ bir temel hak olarak ele alınmalıdır. Ancak insancıl hukuk ile ortaya konan uygulama temel insan hakkına ters bir durumdur. Bu durum aynı zamanda silahlı çatışmalardan sivillerin etkilenmemesi ve istenmeyen kayıplara yol açmaması bakımından savaş durumundan kaynaklı bir gereklilik olarak düşünülebilir.⁷⁷

E. Ayırt etme İlkesi İle İlgili Çalışmalar ve Antlaşmalar

Bu ilke; savaş felaketlerinde Voltaire'den daha az hassas olmayan Rousseau'nun düşüncesinde doğru yolu ifade etmek içindir. Rousseau, aslında savaşın insanlar arasında olduğunu ve siyasi örgütler olarak devletlerin arasında savaşın yeri olmadığını düşünen Hobbes'in anlayışına karşı bir noktadan hareket etmiştir. XVIII. asrın sonları ve XIX. asrın başları savaşanlar ve savaşmayanlar arasında ayırım istikrarına şahit olduğu dönemlerdir. Savaş ve çatışma durumları artık siviller arasında bir savaş olarak değil, devlet yönetimleri arasında bir savaş olarak sayılmaktadır. Portales ve Talleyrand'ın bu teoriye katılmaları Afrika kıtası hukukçularının kitaplarında ortaya çıkmış ve ardından yerleşmeye başladığı görülmüştür. Zira Rousseau anlayışı, egemen

⁷⁵ IV. CS 73. md.

⁷⁶ İHEB 13. madde.

⁷⁷ BAŞER Murat, a.g.e., s.107.

olup kıtanın çoğu hukukçusu tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Bu hukuki anlayış, XIX. asrın savaşlarında uygulanmıştır. Savaşan ve savaşmayan sivilleri birbirinden ayırmaya yaramış olan bu görüş, uluslararası hukukun en büyük başarılarındanıdır.⁷⁸

Savaşan devletin sivillerin vurulmamasıyla ilgili uluslararası örf kurallarına saygı göstermedikleri anlaşılmıştır. Uluslararası anlaşmalar gereği, sivillerin korunması gerektiği hâlde, bu ilkeler belgeler düzeyinde kalmıştır. Savaşlarda, hiçbir temel rolleri olmayan sivillerin vurulmamasını gerektiren çok sayıda uluslararası anlaşma ve belgelere rastlanmıştır.

1393'de İsviçre eyaletleri arasında Simbaş Sözleşmesi yapılmıştır. Bu sözleşme, yaralılar ve kadınlara saygıyı gösterilmesini zorunlu kılan şartları içermektedir. Kadınların savaşın dışında kalmasını belirtmektedir. Siviller ve savaşanlar arasında ayırım yapma ilkesi Lieber Hukuku'nda ele alınmıştır. Bu hukuk her ne kadar bir iç hukuk olsa da dünya düzeyinde temel bir dayanak kabul edilmiştir. Etkisini savaş yönetimiyle ilgili tüm uluslararası sözleşme ve anlaşmalara yaymıştır. Lieber Hukuku'nun getirdiği kurallar şunlardır.⁷⁹

1- Düşman devletin savaş halindeki devletin sivil vatandaşlarıyla kendi vatandaşları arasında ayırım yapmamaları gerektiğinin önemi belirtilmiştir.

2- Komutanların, savaşa katılmayanların korunması için kullanılan yerleri kendi düşmanlarına bildirmelerine onay vermesi gerektiği belirtilmiştir. Bu koruma özellikle kadın ve çocukların nakledilmesiyle ilgili olmaktadır. Ancak bunun ihmal edilmesi savaş hukukuna aykırı değildir. Bazen komutanlar zorunlu olan ani baskınların önemli olduğunu görmekteirler.

1868'de Spider Beyannamesi'nde savaş operasyonlarının, saldırı eylemlerinde rolleri olmayan sivil kişileri kapsamadan sadece silahlı güçlerle sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁰

1907 Lahey Sözleşmesi ile savaş operasyonlarının sivillere ve onların kaldığı yerlere yapılmasını engellemeyi sadece askerlerle sınırlı kılmaya çalışılmıştır. Devletler

⁷⁸ AMİR Salahaddin, et-Tefrikatü Beyne'l-Mukâtilîn ve Gayri'l-Mukatilîn (Savaşan ve Savaşmayanları Birbirinden Ayırmak), el-Müstakbel el-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003, s. 129-130.

⁷⁹ ABDURRAHMAN İsmail, el-Üsü'l-Evleviyye li'l-Kânûnü'd-Düvelî el-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk Öncelikli Esasları), el-Müstakbel el-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003, s. 35-37.

⁸⁰FETLÂVÎ Süheyl Hüseyin, a.g.e. , s. 72.

sivillerin vurulmamasıyla ilgili bu belge ve bildiregelere saygı göstermedikleri için Birleşmiş Milletler 1938’de Büyük Britanya’nın ilan ettiği ilkeleri kabul etmiştir. Bu ilkeler ise şunlardır:⁸¹

- 1- Sivilleri vurmak Uluslararası Hukuk hükümlerini çiğnemek sayılır.
- 2- Saldırı yapılacak olan askeri hedeflerin yerleri açıkça belirtilmesi gerekir.
- 3- Askeri bölgelere yakın olan sivillere zarara verilmemesi gerekir.

Ancak İkinci Dünya Savaşı’nda yaşananlar, savaşan devletlerin bu uluslararası sözleşmelere saygı göstermediğinin en iyi göstergesidir. Zira I ve II. Dünya Savaşları esnasında ifade edilemeyecek kadar zalim muameleler yapılmıştır. Bu savaşlar esnasında hiçbir savunmaları olmayan kadınlar, çocuklar ve aciz olanlardan oluşan on milyonlarca sivil yaşamlarını yitirmiş, sakat kalmış, buldukları yerden sürgüne zorlanmışlardır.

1949 Yılı IV. Cenevre Sözleşmesi, genel olarak savaşan devletlerin savaş esnasında sivilleri vurmamalarını gerektiren bir açıklamada bulunmamıştır. Bu tutumun sebebi, II. Dünya Savaşı’nda savaşan devletlerden hem kazanan hem de yenilen devletlerin sivilleri vurmasıdır. Ayrıca 1949 Yılı IV. Cenevre Sözleşmesi’ne muhatap devletler tarafından sivilleri vurmaya yasaklayan bir metnin konulması, bu savaşta kendi yaptıkları durumları suçlama anlamına gelirdi.

Bu alanda çalışma çerçevesinde peş peşe harcanan çabaların, silahlı çatışmalarda uygulanan Uluslararası İnsancıl Hukuk’u teyit etme ve geliştirmeyi ihmal etmemesi gerekir. Bu nedenle uluslararası düzeyde 1977 Yılı Ek Protokolleri imzalanmıştır. Protokoldeki amaç, siviller ve savaşanları birbirinden ayırma ilkesine vurgu yapmaktır. Zira bu ayırım Uluslararası İnsancıl Hukuk’un en önemli yönünü oluşturmaktadır.

Sivilleri ve savaşanları birbirinden ayırma ilkesini yerleştirme ve uluslararası anlaşmaların çabalarını sunduktan sonra Jean-Jacques Rousseau’nun sivilleri ve savaşanları birbirinden ayırma ilkesini dile getirmeden on asır önce İslam Hukuku’nun bu ilkeyi düzenlediğini ifade etmemizde fayda vardır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Size karşı savaş açarlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.*”⁸²

⁸¹ NÂSİRÎ Fener Zebin, el-Kânûnû’-d-Düvelî el-İnsânî ve Tatbîkâtühü fi’n-Nizâi’l-Müsallah el-İrâkî-el-İrânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Onun Irak-İran Silahlı Çatışmadaki Uygulaması), Genel Kültür Dairesi İşleri, Bağdat, 1998, s. 30.

⁸² Bakara, 2/190

Peygamber (s.a.v.) bir sefere göndermek istediğinde onları çağırır, önüne oturtur ve onlara şöyle derdi: *“Allah’ın adıyla, Allah’ın yardımıyla, Allah’ın yolunda ve Rasulüllah’ın dini üzere yola çıkın. Aşırıya gitmeyin. Misliyle karşılık vermeyin. İhanet etmeyin. Yaşlıyı, çocuğu, kadını... öldürmeyin.”*⁸³

Diğer hukukçuların söylediğine göre İslam savaş alanında bulunan savaşçı kâfirlerden 10 veya 14 grubu istisna etmiştir. Bu grupların öldürülemeyeceği belirtilmiştir.⁸⁴ Bu, İslam’a özgü bir uygulamadır.

F. Sivilleri ve Savaşanları Birbirinden Ayırmayı Zorlaştıran Etkenler

Sivil kişiyi savaşan kişiden ayırmak kolay bir şekilde halledilecek bir mesele değildir. Sivil ve asker oldukları ispat edilemeyen taraflar arasındaki ilişki dostane değilse ve aralarında silahlı askeri çatışma varsa bu ayırım zorlaşmaktadır. Sivilleri ve savaşanları birbirinden ayırma ilkesinin zorlaştırılması veya kapalı olmasına yol açan birtakım etkenler bulunmaktadır. Aşağıda verildiği gibi şöyle özetleyebiliriz.

1. Savaşanların Sayısının Artması

Devletler zorunlu askerlik sistemini kabul ettikten sonra bu durum yeni bir tutumun doğmasına yol açmıştır. Bu durum, silah taşımayı meslek edinen askerlerden oluşan küçük ordular arasında cereyan eden XIX. asır savaşlarından çok farklıdır. Yeni tutum; savaşın seyri için gerekli olan silah ve mühimmat sanayisine katkıda bulunup savaşmayanların sayısının artmasını zorunlu olarak beraberinde getirmiştir. Çoğu devlette iç hukuk, dolaylı veya dolaysız olarak tüm vatandaşları savaş hizmetine koyma amacına yönelmektedir. Kadınlar ve çocuklar da bu tür faaliyete katkıda bulunmaktadır. Zira bazı hukukçular, bunu halkın çabalarının yeni bir türü saymıştır.⁸⁵

2. Savaş Yöntemleri ve Tekniklerinin Gelişmesi

Dünya, özellikle II. Dünya Savaşı’nda silahların gelişmesinden sıkıntı çekmiştir. Zira şiddetli tesire sahip füzelerin ortaya çıkması ve uzak bir mesafeye fırlatılabilmesinden beri siviller doğrudan savaş operasyonlarının hedefi haline gelmesi

⁸³ ŞİRÂZÎ Seyyid Sâdık el-Hasenî, es-Siyâsetü min Vâki’i’l-İslâm (İslam’ın Bir Gerçeği Olan Siyaset), el-Müctebâ İnceleme ve Yayın Kurumu, Beyrut, Lübnan, 2002, s. 298.

⁸⁴ Bu gruplar şunlardır: Yaşlı, savaşa katılmayan kadın, İslam Hukuku’na göre ergen olmayan, çolak olan, âma olan, yatalak hasta, rahip, deli ve elçiden oluşmaktadır.

⁸⁵ ÂMİR Salahaddin, a.g.e., s. 132.

ile siviller ve savaşanlar arasında ayırım yapma ilkesini büyük ölçüde etkilemiştir. Savaş yöntemleri ve çatışma şekillerinin ilerlemesi, yüksek teknolojili yeni silahların üretilmesi ile bu risklerin kat kat arttırdığına şüphe yoktur. Bu da sivillerin üzerinde vahim bir şekilde etkili olmaktadır. Lakin havadan savaş araçları ile yapılan müdahaleler, savaşmayanlar üzerinde daha çok etkili olmaktadır. Bu yöntemle aslında sivilleri ve savaşanları birbirinden ayırma ilkesini yok edilmektedir. Uluslararası toplum, savaşmayan sivilleri bir nevi koruyacak şekilde havadan yapılan savaşı düzenleyen bir hukuk sistemini koymakta aciz kalmıştır. I. Dünya Savaşı'nın tecrübesi, hava saldırısı kurbanları arasında en çok kadın ve çocuklardan oluşan sivillerin olduğunu göstermiştir.⁸⁶

3. Savaşın Ekonomik Yöntemlerini Kullanmaya Başvurma

Yıllardır ve özellikle XX. asır boyunca sivil yerleşimciler, silahlı çatışmada ve yerel savaşlarda en fazla hedef haline gelen kesim olmuştur. Aynı zamanda siviller ve savaşanlar arasında ayırım esasları daha fazla kaybolarak bu alanın sınırlarının çizilmesi zorlaşmıştır. Bu temel ayırımın apaçık bir şekilde teyit edilmesi ve belirlenebilmesi için hükümetlerin bireysel veya toplumsal olarak siyasi sorumluluklarını üstlenmeleri gerekir.

Her ne kadar sivilleri ve savaşanları karıştırmaya yol açan bu etkenler bulunsada uluslararası toplumun sivillere verilen büyük zararlar karşısında seyirci kalmaması gerekmektedir. Sivilleri ve savaşanları birbirinden ayırma ilkesini yerleştiren çaba ve düşüncelerin desteklenmesi gerekir. Bu da şunları gerektirmektedir:⁸⁷

- 1- Silahlı çatışma kurbanları için insancıl korumanın en alt sınırını muhafaza etmek ve
- 2- Siviller ve savaşan grupların hukuki açıdan aralarında herhangi bir ayırımı gerek bırakmamak.

⁸⁶ ÂMİR Salahaddin, a.g.e., s. 132.

⁸⁷ TARÂVİNE Muhammed, Himâyetü Gayri'l-Mukâtilîn fi'n-Nizâ'âti Gayri Zâti't-Tâbi'i'd-Düvelî (Uluslararası Olmayan Çatışmalarda Savaşmayanları Korumak), el-Müstakbelü'l-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003, s. 244-245.

G. Sivilleri ve Savaşanları Birbirinden Ayırma İlkesine Aykırı Davranma Uygulamaları

Bu ilkenin çiğnenmesinin en açık örneklerinden biri İtalya güçlerinin geçen asrın başlarında 1911 yılında Trablusgarp Savaşı'nda yaptıkları verilebilir. Zira bu savaş esnasında Trablus'ta insanlık katliamı yapılmıştır. Suçsuz Libyalı çocuklar, kadınlar ve aciz olanlardan kurbanların sayısı yaklaşık 4000'e ulaşmıştır. Libya semalarında İtalya uçakları düzenli hava saldırısı düzenlenmiş, peş peşe ve yoğun bir şekilde bölge bombalanmıştır. Organları kopan ve vücutları parçalananlar; kadın ve çocuklar arasında korkulu ve dehşetli bir durum meydana getirmiştir. Bunun yanı sıra, 1918 yılı Yugoslavya'daki çatışmayı ve bu sırada yaşanan katliamları önleyemeyen BM Örgütü, en azından bu fiilleri işleyenleri yargılayarak, dünya kamuoyu gözünde kaybettiği güvenilirliği kısmen geri kazanabilirdi.⁸⁸

Aynı şekilde II. Dünya Savaşı, savaşan devletlerin savaş araçlarına sınırlama koyan uluslararası sözleşme ve anlaşmalara saygı göstermemede tereddüt etmediklerini ortaya koymaktadır. Bu da siviller ve savaşanlar arasında ayırım yapma ilkesini çiğneme anlamına gelmektedir.

Yakın zamandaki savaşlara baktığımızda ise bu ilkenin yine göz ardı edildiği görülmektedir. Örneğin 18.04.1996' tarihinde İsrail topları, Lübnan'da Birleşmiş Milletler geçici güçlerine bağlı olan el-Feyha taburunun bulunduğu toplanma merkezine ateş etmiştir. O zaman orada bulunan yaklaşık 800 Lübnanlı sivil, Gana köyünde bulunan toplanma merkezine sığınmışlardır. Bu bombardıman neticesinde Birleşmiş Milletler bayrağını taşıyan tabur yıkılmış; erkek, kadın ve çocuklardan yaklaşık 100 sivil hayatını kaybetmiştir. Birleşmiş Milletler' in görevlileri ve sivil sığınmacılar orada bulunduğu halde bu durum göz önüne alınmadan sırf bazı Lübnanlı savaşçı erkeklerin bu toplanma merkezinde gizlendiği gerekçesiyle orası bombalanmıştır.⁸⁹

Ancak, 1. Ek Protokol'ün 50. maddesine baktığımızda: *“Bir kişinin sivil olup olmamasında şüphe edilirse bu kişi sivil kabul edilir.”*

⁸⁸TURHAN,Faruk.Eski Yugoslavya Topraklarında İnsanlık Aleyhine İşlenen Suçlar Yargılanmasına İlişkin BM Milletlerarası Ceza Mahkemesi, Prof.Dr. Seyfullah Edise Armağan, DEÜ Yayını, izmir 2000, s. 339

⁸⁹ NAKBÎ Yusuf İbrahim, et-Temyîz Beyne'l-Hedefi'l-Askerî ve'l-Hedefi'l-Medenî ve Himâyetü'l-Ehdâfi'l-Medeniyye ve'l-Emâkinü'l-leti Tahtevî alâ Hutûratın Hasse Vufkan li'l-Kânûni'd-Düvelî el-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk'a göre Askeri Hedef ile Sivil Hedefin Ayırt Edilmesi ve Sivil Hedefler ile Özel Bir Öneme Sahip Yerlin Korunması), el-Müstakbelü'l-Arabî Yayınevi, 2003, s. 411-412.

Bu hukuki çiğnemeler, dünyayı ateşkese davet etmiş, bu olayın gerçekleşmesinden üç gün sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri askeri danışmanı Kayin bir inceleme yapmıştır. Raporunda Gana'daki UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) üssün, İsrail Savunma Ordusu' ndaki sorumluların iddia ettiği gibi sırf teknik bir büyük hata sonucu bombalanmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir.

Irak'ta Amerika, Anbar ve Musul' da en basit insani değerleri bile yok eden operasyonlar, çocuk ve kadınları kapsayan işkenceler ve soykırım savaşı yapmıştır. Bu operasyonlar ve yapılan soykırım savaşı, Irak sorunlarına karşı sadece güçle tepki verilmesi esasına dayanan yanlış politika sebebiyle olmuştur.⁹⁰

H. Savaşçı, Savaş Esiri, Kadın ve Çocuğun Hukuki Konumu

1. Savaşçı ve Savaş Esirinin Hukuki Konumu

Uluslararası Hukukta savaş esirlerinin hukuki konumu, savaşçının konumuyla bağlantılıdır. Savaşçının savaş operasyonlarına katılma hakkı olabilmesi ve düşmanın eline geçtiği zaman esir muamelesi yapılabilmesi için onda belli şartların bulunması gerekir.

Savaşçı ve savaş esirinin hukuki konumlarını öğrenmek için savaşçı niteliğinden ve düşman eline geçince savaş esiri konumundan yararlanma hakkı olan grupları açıklamamız gerekir.⁹¹

a. 1907 Tarihli Lahey Sözleşmesi'ne Göre Savaşçılar

Lahey Sözleşmesi, 1. maddesinde düzenli silahlı güçlerin bireylerinin savaşçı niteliğinden yararlanma hakkı olduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde milisler ve gönüllü birliklerin de şu şartlar onlarda bulunduğu sürece o haktan yararlandıklarını ifade etmiştir;

- 1- Liderlikten sorumlu bir şahsın komutanlık yapması
- 2- Uzaktan bilinebilen ayırıcı bir belirtinin olması

⁹⁰ Bu suçlardan bazıları şunlardır: Yayın organları, öldürülen ve cesetleri yakılan dört Amerikalıyı yayınladıktan sonra İşgal güçleri Felluce şehrini sardı. İşgal güçlerin buna cevabı altın gün boyunca Felluce'yi ağır bombardımana tutmak oldu. (11.04.2004). Bu bombalama neticesinde 1224 kişi yaralandı. 518 kişi öldü. Bunların 46'sı beş yaşından küçük çocuklardı. Onların 83'ü ise on beş yaşın altındaki çocuklardı. Ayrıca içlerinde 157 kadın vardı. O kadınların hepsi silahla öldürüldü. Irak Yayın Ağı tarafından çıkarılan Sabah Gazetesi, Irak Cumhuriyeti, sy. 231, yıl: 2004, s. 1

⁹¹ SÜVÂDÎ Abd Ali Muhammed, Himâyetü Esre'l-Harb fi'l-Kânûni'd-Düvelî (Uluslararası Hukuk'ta Savaş Esirlerini Koruma), Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Bağdat Üniversitesi, 1988, s. 10.

- 3- Açık bir şekilde silah taşımaları
- 4- Savaş yasalarına saygı göstermeleri ve onları tanımaları

Lahey Sözleşmesi'nin 2. maddesi ise işgal edilmeyen topraklarda bulunup da düşmana karşı bir toplu gösteriye ya da seferberliğe katılanların savaşçı niteliğinden yararlanacaklarını ifade etmiştir. Bunların o niteliğe sahip olması için şu iki şartın bulunması gerekir;

- 1- Açık bir şekilde silah taşımak
- 2- Savaş yasalarına saygı göstermek ve onları tanımak

Lahey Sözleşmesi'nin milisler ve gönüllü birliklerde bulunmasını zorunlu kıldığı diğer iki şartı (Sorumlu komutan ve ayırıcı belirti), işgal bölgesi olmayan topraklarda kalanlara şart koşmadığı görülmektedir. Bunun sebebi; bir bölgeyi savunma ihtiyacı ve hızının, sorumlu bir liderin komutası altında birleşince ya da ayırıcı bir belirtiyi taşıyıp hazırlanmaya kadar bir gecikmeyi kabul etmemesidir. Buna istinaden kişi burada hukuki savaşçı sayılır ve sistemli savaşan ordu ayrıcalığına sahiptir. Ayrıca bu kişilerin savaş operasyonları yapma imkânı vardır.

Lahey Sözleşmesi'nin 3. maddesi' ne göre az önce anlatılan grupların yanı sıra düşman eline düşen savaş muhabirleri ve lojistik sağlayanlar gibi silahlı güçlere katılan savaşçılar dışında gruplar vardır. Bu kişilerin bağlı olduğu askeri güç tarafından bilinen bir kimlik kartının bu kişilerde olması şartıyla onlar savaş esiri sayılırlar.⁹²

b. 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne Göre Savaşçı Terimi

Bu sözleşme, Lahey Sözleşmesi'nin 1, 2 ve 3. maddeleri' nde geçen tanım ve durumları aynen kabul etmiştir. 1. madde' ye ayrıca ilave edilen kısım şudur; *“Çatışan tarafların silahlı güçlerinin kara ve hava operasyonları esnasında düşmanın eline düşen tüm kişiler, esir teriminin tanımına girer.”*

c. I. Cenevre Sözleşmesi ve Birinci Ek Protokol'e Göre Savaşçı Terimi

Savaş esirinin hukuki konumu, 3. Cenevre Sözleşmesi'nin 4. maddesi ve 1. Ek Protokol'ün 43 ve 44. maddeleri'nde düzenlenmiştir. Bu maddelerin kararlaştırdığı

⁹² ZEMÂLÎ Âmir, Medhal ile'l-Kânûni'd-Düvelî el-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk'a Giriş), Arap İnsan Hakları Enstitüsü, Tunus, 1997, s. 44.

genel ilke; savaş taraflarından birine bağlı silahlı güç birliklerinden her birinin savaşçı olduğu ve düşman tarafının eline düşen her savaşçının savaş esiri olduğudur.

Savaş esiri, savaşçı tanımının uymadığı kişileri ya da savaşçı olmayan kişilerden farklı olan grupları kapsamaları için bu terimin hukuki konumu ve yapılan muamele daha geniş tutulmuştur. Buna binaen aşağıda gelen gruplar savaş esiri konumundan yararlanmaktadır;

1- Halk gruplarına katılanlar. Bunların açık bir şekilde silah taşımaları ve savaş hukukları ve geleneklerine saygı göstermeleri şarttır.

2- Silahlı güçlerin bir parçasını oluşturmaksızın onlara katılmaya izin verilen kişiler

3- Ticari filo ve sivil havacılık mürettebatı olanlar

Birinci Ek Protokol 67. madde'nin 2. fıkrasında bu gruplara başka bir grup eklemiştir. Onlar da sivil savunma sisteminde çalışan askeri personeldir.

Yukarıda zikredilen gruplar savaş esiri konumundan yararlanıyorsa aşağıda gelen gruplar savaş esiri muamelesi görme hakkından yararlanmaktadır.⁹³

4- İşgal edilen ülkenin silahlı güçlerine mensup olmaları sebebiyle işgal topraklarında ele geçirilen kişiler

5- Tarafsız bir ülkede bulunan tutuklu askerler

6- Silahlı güçlerin bir parçasını oluşturan savaşçılar dışındaki tıbbi ve dini hizmetlerin bireyleri

Esir alma esnasında herhangi bir aykırılık ve haksız bir önlemden kaçınmak için 3. Cenevre Sözleşmesi'nin 5. maddesi ve 1. Ek Protokol'ün 45. maddesi, saldırı eylemlerine katılan ve düşmanın eline düşen herhangi bir kişinin savaş esiri olduğunu, daha sonra onunla savaş esiri olarak muamele edileceğini ifade etmiştir. Hatta kişinin hukuki konumuyla ilgili şüphe olması durumunda böyle davranılacağını ifade etmiştir. Bu alanda meydana gelen bir sorun olduğunda son kararı mahkeme karar vermektedir. En sonunda saldırı işlerine katılan kişinin savaş esiri konumundan mahrum kaldığı kararlaştırılırsa bu kişinin hiçbir korumadan yararlanmayacağı anlamına gelmemektedir.

⁹³ CHARLOTTE Lindsey, a.g.e., s. 181.

Hatta 4. Cenevre Sözleşmesi hükümlerinin yanı sıra 1. Ek Protokol'ün 75. maddesi'nde geçen temel güvencelerden yararlanmaktadır.⁹⁴

Uluslararası olmayan silahlı çatışma durumunda savaş esiri konumu uygulanmaz. Ancak böyle bir durum, çatışan tarafların ortak bir anlaşmayla yakalanan kişilerin savaş esirinin yararlandığı aynı güvence ve kurallardan yararlanmasına imkân vermeyi kararlaştırmalarına bir engel değildir.

Kadın ve çocukların saldırı işlerinde üstlendikleri rollerin genişlemesine nazaran onların düzenli silahlı güçler ve gönüllü milislerin bireyleri arasında olmaları mümkündür. Özellikle daha önce belirttiğimiz gibi çoğu devlet, kadın ve çocukları kendi silahlı güçlerine katmaya başvurmaktadır. Bu durum rızaya dayalı ya da zorla olmaktadır. Aynı şekilde kadın ve çocukların toplu gösteri ya da seferberliğe katılmaları mümkündür. Hatta buna katılanların çoğu kadın ve çocuklardır. Zira ergen erkeklerin çoğu silahlı kuvvetlerdedir. Ayrıca kadın ve çocukların, savaşçı konumundan yararlanan diğer gruplara katılmaları mümkündür. Dolayısıyla bu gruplar-ki içinde kadınlar ve çocuklar da vardır- düşmanın eline düşünce savaş esiri konumundan yararlanırlar. Savaş suçunun yararlandığı hukuki muameleden yararlanırlar.

2. Esir Olan Kadın ve Çocukların Durumu

I. Dünya Savaşı patlak vermeden önce bilfiil silahlı çatışmaya katılan kadın ve çocukların çok olmamasına nazaran o dönemde onlar için özel bir koruma ve onların gözetilmesi için düzenlemelere ihtiyaç yoktu. Ancak bundan, daha önce kadın ve çocukların herhangi bir korumadan mahrum kaldıklarının anlaşılmasında gerekmektedir. Uluslararası İnsancıl Hukuk çıktığından beri kadın ve çocuklar, ergenliğe ulaşmış erkeklerin yararlandığı aynı korumadan yararlanmaktaydılar.

1929'dan beri kadınlar, Uluslararası İnsancıl Hukuk gereği özel bir korumadan yararlanmaktadırlar. 1929 yılında II. Cenevre Sözleşmesi'nde bu husus kabul edilmiştir. Sözleşmenin 3 ve 4. madde'lerinde esir kadınlar için özel korumadan bahsedilmiştir. Öte yandan 3. madde esir kadınlara özel bir şekilde davranılması gerektiğini ifade etmiş, 4. madde ise esir muamelesinde ayırım yapılmamasına değinmiştir. Ancak askeri rütbe

⁹⁴ Cenevre Sözleşmesi ve Her İki Protokol'ün Temel Kuralları, a.g.e., s. 26.

ya da cinsiyet esasına dayanıyorsa ayrımın bu kıstaslara göre yapılabileceği belirtilmiştir.⁹⁵

Savaşan çocuklara da özel koruma sağlayan hükümler vardır. Avrupa'da direniş hareketlerindeki çocukların farklı rollerle II. Dünya Savaşı'na katılmaları neticesinde onlar için özel korumanın oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. 1949 Yılı 3. Cenevre Sözleşmesi ve 1977 Yılı İkinci Ek Protokol'ün değindiği konular da çocuklarla ilgili durumu ele almaktadır.

Her ne durumda olursa olsun saldırı eylemlerine katılan kadın ve çocuklar, düşmanın eline geçmelerinden itibaren Uluslararası İnsancıl Hukuk'un korumasından yararlanırlar. Onların buradaki durumu ergenliğe ulaşmış erkeklerin durumu gibidir. Bu genel korumanın yanı sıra kadın ve çocuklar kendi cinsiyet ve yaşlarına özel bir korumadan da yararlanırlar.

Bu bölümün başlıkları; esir olan kadın ve çocukların genel koruması ve esir olan kadın ve çocukların özel koruması şeklinde olacaktır.

a. Esir Olan Kadın ve Çocukların Genel Koruması

Ergenliğe ulaşmış erkeklere yapılan iyi muamelenin aynısı, her durumda kadın ve çocuklara yapılması gerekir. Erkeklerin yararlandığı korumanın aynısından kadın ve çocukların da yararlanması haklarıdır.

Burada kadın ve çocukların da içinde bulunduğu esirler için genel korumayı düzenleyen 3. Cenevre Sözleşmesi ve İki Ek Protokol'de çok sayıda hükümler vardır. Bu hükümlerin en önemlilerine ise şunlardır:

İlk etapta 1. Ek Protokol'de, savaşmaktan aciz olan⁹⁶ ya da teslim olan veya teslim olma niyetini açıklayan veya düşen uçaktan paraşütle inen kişinin saldırıya hedef olamayacağını ifade etmiştir.⁹⁷

Savaş esirlerinin tümüne her zaman insani muamele yapılması gerekir. Yani;⁹⁸

1- Esirlerin onurlarına saygı gösterilmesi ve onların şiddet, tehdit gibi her türlü kötü muameleden korunması gerekir.

⁹⁵ FRANÇOIS Creil, a.g.e., s. 5.

⁹⁶ 1. Ek Protokol, m. 41, f. 2.

⁹⁷ 1. Ek Protokol, m. 42.

⁹⁸ 3. Cenevre Sözleşmesi, m. 13 ve 14.

- 2- Savaş esirlerine misilleme yapılması yasaktır.
- 3- Savaş esirleri, bedensel bozma ve bilimsel deneylere maruz bırakılamaz.

Ancak 1. Ek Protokol'ün 12. maddesi'nde esirlerin kanı ve cilt dokusunu bağışlama durumlarını bu yasaktan istisna etmiştir. Bu bağışların zorla değil, gönüllü olması gerekir.

Savaş esirlerini koruyan genel ilkelerden biri, esirleri savaş bölgelerinde hiçbir gerekçe olmadan bekleterek onları tehlikeye maruz bırakmamaktır. Savaş şartlarında esir alınırlarsa savaş esirlerinin silahları alınabilir ve onların güvenliği için tüm önlemler alındıktan sonra ancak serbest bırakılabilirler. Bu da esirler için su, gıda maddesi, elbise ve koruma materyallerinin temin edilmesini gerektirmektedir.⁹⁹

Aynı şekilde savaş esirlerinin, tüm sağlık güvencelerinin bulunduğu bir askeri bölgede tutulmaları gerekmektedir. Onlar savaş bölgesine yakın bir yere gönderilmez ya da orada tutulmaz veya bazı bölgeleri savaş operasyonlarından korumak için esirler istismar edilemez.¹⁰⁰

Esirler için manevi şartlarla ilgili ise III. Cenevre Sözleşmesi'nde onlar için çok sayıda metin konulmuştur. Bu metinlerin içeriği düşünce, eğitim, eğlence ve sporla ilgilidir. Zira bu faaliyetlerin yapılması teşvik edilmektedir ve onların güvencesi için önlemler alınmaktadır. Resimsiz mektup gönderme ve alma hakkıyla ilgili metinler konulmuştur.¹⁰¹ III. Cenevre Sözleşmesi'nin 34. maddesi, esirlerin dini ayinlerini yapma ve dini vecibelerini yerine getirmek için onlara uygun yerler hazırlama noktasında esirler için tam bir özgürlük alanı sağlanacağını ifade etmiştir.

b. Esir Olan Kadın ve Çocukların Özel Korunması

Esirlerin yararlandığı ve aynı zamanda kadınlarla çocukların da yararlanabildiği genel korumanın yanı sıra bu kişilerin yararlandığı özel bir koruma alanları da vardır. Uluslararası İnsancıl Hukuk çok sayıda ilkede bu korumaları ele almıştır.

Uluslararası İnsancıl Hukuk'taki temel ilkelerinden biri bir açıdan kadın ve erkekler arasında diğer bir açıdan ise çocuklar ve ergenliğe ulaşmış olanlar arasındaki

⁹⁹ Delilü'l-Kânûni'n-Nizâ'i'l-Müsallah (Silahlı Çatışma Hukuku'nun Delili), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Cenevre, 2002, s. 86.

¹⁰⁰ 3. Cenevre Sözleşmesi, m. 22 ve 23.

¹⁰¹ 3. Cenevre Sözleşmesi, m. 71, 74 ve 76.

muamelede eşit davranmaktır. Ancak buradaki eşitlikten maksat bu kişiler arasında haksızlık yapmamaktır. III. Cenevre Sözleşmesi'nin 25/4 maddesi'ne göre kadın ve çocuklara özgü koruma şöyle ele alınmıştır: *“Savaş esirlerinden kadın ve erkeklerin kaldığı tüm askeri yerlerde onların uyuması için uygun yerler hazırlanması gerekir. Kadın ve erkekler için yatakhaneler ayrı ayrı tahsis olunacaktır.”* Bu fıkranın bu sözleşmeye alınmasının sebebi, çok sayıda kadının 2. Dünya Savaşı'nda bilfiil ordunun içinde bulunmasındandır.

Bu metin şu şekilde açıklanmıştır. Cinsiyet arasındaki ayrımın etkin bir şekilde olması gerekir. Yani esir erkeklerin esir kadınların uyuduğu yerlere ulaşmaması gerekir. Kadınların buna onay vermesi ya da vermemesi önemli değildir. Bu metnin kesin bir şekilde uygulanma sorumluluğu esirleri elinde bulunduran devlete aittir. Bu fıkra, uyku yerlerine de değinmektedir. Uyku yerleri, binaların tam olarak ayrılmasını gerektirmemektedir. Bununla beraber esirleri tutan devlet uygun gördüğü zaman bağımsız binalar tahsis etmede özgürdür. Ayrıca III. Cenevre Sözleşmesi esir kadınlar için ayrı sağlık kurumlarının tahsis edilme zorunluluğuna değinmiştir.¹⁰²

Esirlerin çalıştırılması ilgili ise onların yaş ve cinsiyetlerine riayet edilmesi gerekir. Esir alan devletin onları çalıştıracığı zaman esirlerin cinsiyet ve yaşlarını göz önünde bulundurması gerekir. Tüm esirlere aynı şekilde yasaların uygulanmaması gerekir. Zira III. Cenevre Sözleşmesi esirleri tutan devletin esir çocukların yaşını ve esir kadınların cinsiyetini göz önünde bulundurmasını zorunlu kılmıştır. Esirlerin gönüllü olmaları dışında mayın temizleme, patlayıcıları yok etme ya da onları etkisiz hale getirme gibi zor ve tehlikeli işleri veya askeriye işlerini onlara yaptırıamaz.¹⁰³

Esir, onu tutuklayan devletin silahlı güçlerine uygulanan yasa ve yönetmeliklere tabii olduğu sürece esirin disiplin ve yargı cezalarına ve takibe konu olması mümkündür. Aynı şekilde tutuklu bulunduğu devletin mahkemesinde yargılanabilir. Ancak bu durumda dahi esir kadın ve çocukların özellikleri göz önünde bulundurulması gerekir. III. Cenevre Sözleşmesi'nin 88. maddesi, 2 ve 3. fıkrasında muamelede eşit davranmayı kabul etmiştir. Zira esirlerin, tutuklayan devlet tarafından daha ağır ceza verilmemesi ya da onlara ceza verme esnasında daha ağır bir muameleye maruz bırakılmamaları gereklidir. Cezanın, o devletin silahlı kuvvetlerinde bulunup da benzer

¹⁰² Uluslararası İnsancıl Hukuk, m. 29, f. 2.

¹⁰³ 3. Cenevre Sözleşmesi, m. 52.

davranışı yapan erkek ve kadınlara uygulanan cezadan daha ağır olmaması gerekir. Ancak bu sözleşmenin 97. ve 108. maddesi, disiplin cezası alan kadınların esir erkeklerin bulunduğu yerlerden ayrı tutulmalarını ifade etmiştir. Yine bu durumda kadın esirlerin denetimi kadın görevliler tarafından yerine getirilecektir.

Son olarak tüm durumlarda esirleri tutan devletin savaş esirlerini serbest bırakması ve kendi memleketlerine göndermesi gerekir. Çünkü memlekete dönme hakkı genel bir esasa dayanmaktadır. O da esirin iadesinin ona göre doğal hayata dönüş olmasıdır. Esirleri tutan devlet bu dönüşü engelleyemez. Ancak kendi memleketine dönmeyi reddeden esirin, örneğin hainlik ya da düşmana yardımla suçlanması neticesinde kendi memleketinde hayatını ya da özgürlüğünü tehdit eden sert ve haksız uygulamalara maruz kalma endişesi varsa bu şartlarda devlet esirleri, memleketlerine göndermez. Alternatif önlemler alır.¹⁰⁴ Esirlerin dönmeyi reddetmesi onların özgür iradesiyle olması gerekir. Esirleri tutan devletin onların kendi topraklarında kalmasını önermesi uygun değildir.

Hasta ve yaralı esirlerin doğrudan memleketlerine iade edilmeleri ya da tarafsız bir ülkeye götürülmelerine büyük bir önem verilmiştir. 3. Cenevre Sözleşmesi'nin Ek Protokolü; hamile, emziren anneler ya da küçük çocuğu olan esir kadınların tarafsız bir ülkeye götürülmelerini ifade etmiştir. Bunun kolay olmaması durumunda ya da tarafsız bir ülkede kalma imkânı yoksa hamile esirler, müzmin ve tehlikeli kadın hastalıkları olan esir kadınlar kendi memleketlerine gönderilirler.¹⁰⁵

Ayrıca 1949 Yılı III. Cenevre Sözleşmesi'ne Ek Protokolü, esir kadınların kendi memleketlerine iade edilmesi ya da tarafsız bir ülkeye yerleştirme meselesini düzenlemiştir. Pratikte var olan uygulama bu tarihten önce bilfiil bu tür iade ve yerleştirmenin var olduğunu ortaya koymuştur. Uluslararası Kızılhaç Komisyonu tarafından 9 Aralık 1945'te Almanya, Büyük Britanya, Fransa ve Amerika hükümetlerine yapılan çağrı neticesinde Amerika ve Fransa hükümetlerinin her biri gecikmeksizin hamile ve hasta kadınlardan başlayarak esirleri kendi memleketlerine göndermeye başlamışlardır. Almanya hükümeti aynı şeyi yapmamış, Almanya esirlerinin iadesi ise bilfiil cüzi olarak İsviçre üzerinden gerçekleşmiştir. Zira

¹⁰⁴ Delîlü'l-Kânûni'n-Nizâ'i'l-Müsallah (Silahlı Çatışma Hukuku Delili), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Cenevre, 2002, s. 98.

¹⁰⁵ 3. Cenevre Sözleşmesi Ek Anlaşma, m. A/3, f. V.

Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, esirlerin İsviçre topraklarından geçmesine izin vermesi için İsviçre hükümetiyle irtibata geçerek sorunu çözmüştür.¹⁰⁶

Esir çocuklarla ilgili olarak ise onları tutuklayan devlet onlara sorumluluk vereceği zaman esir çocukların yaşlarını dikkate alması gerekir. Bu alanda genel kural esir çocuklar için eğitim yöntemini ceza yöntemine tercih etmektir. 15-18 yaş arası veya 15 yaşından küçük esir çocuklar ise saldırı eylemlerinde bulunmaları takdirde onların memleketlerine iade edilmesini içeren bir metin bulunmamaktadır. Her hâlükârda bu çocukların yaşı, ilgili çatışma taraflarının esir çocukların erkenden memleketlerine gönderilmelerini ifade eden anlaşmalar yapmaya itmesi gerekir.

¹⁰⁶ FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 23-24.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KADIN VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

I.GENEL OLARAK

II. Dünya Savaşı, şüphesiz savaşçıların ve sivillerin savaşların yük ve risklerini bölüştüklerini ortaya koymuştur. Burada silahlı çatışma esnasında sivilleri korumayı açık bir şekilde vurgulayan uluslararası bir belgenin hazırlanmasına çok ihtiyaç duyulmuştur. Bu alanda çok çabalar harcanmıştır. Uluslararası Kızılhaç Komisyonu'nun bu alanda hukuki düzenlemeler yapılmasında büyük bir rolü olmuştur. Bu çabalar neticesinde IV. Cenevre Sözleşmesi'nin yapılmasının yolu açılmıştır.¹⁰⁷ Bu sözleşme, savaş esnasında sivil kişileri korumayla ilgili hükümleri kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Bundan sonra IV. Cenevre Sözleşmesi olarak bahsedilecektir. Bu sözleşme ile sivil olan kadın ve çocukların bu antlaşmanın getirdiği haklardan yararlanma hakları doğmuştur. Ancak yukarıda zikredilen anlaşma yine de eleştirilmekten kurtulamamıştır. Zira bu anlaşma, sivil bireyleri sadece düşman ya da işgalciler tarafından gücün kötüye kullanılmasından korumaktadır. Bunun yanı sıra bu anlaşma silah kullanma ve onların etkileriyle ilgili hükümleri içermemesi nedeniyle çeşitli eleştiriler yapılmıştır.

Sivillerin korunmasına ilişkin temel ilke ise sivillerin insani muamele görmelerine yöneliktir. Sivillerin kişiliğine, onuruna, aile haklarına, inançlarına, ibadet ve geleneklerine her koşulda saygı gösterilmelidir. Irza geçilmesi, fuhuşa zorlanması, utanç verici duruma sokulması yasaklanmıştır. Siviller arasında ayırım gözetilmemelidir. Sivillerin kasıtlı öldürme, her türlü işkence ve bedensel cezalara maruz bırakılması yasaklanmıştır. Rehin alma, toplu ceza uygulanması, ya da bunlarla tehdit edilmeleri de yasaklanan eylemlerdendir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Bu anlaşma Diploması Kongresinde 12.08.1949'da yapıldı. Silahlı çatışmada uygulanacak uluslararası insani hukukun pekiştirilmesi ve geliştirilmesi için Cenevre'de yapıldı. Kongrede bu antlaşmanın yanı sıra üç antlaşma daha yapıldı. Onlar da şunlardır:

-Savaş meydanında silahlı güç bireylerinden yaralı ve hastaların durumunu iyileştirmeye ilgili I. Cenevre Sözleşmesi,
- Denizde silahlı güç bireylerinden yaralı, hasta ve boğulanların durumunu iyileştirmeye ilgili II. Cenevre Sözleşmesi,
- Savaş esirlerine yapılacak muameleyle ilgili III. Cenevre Sözleşmesi.

¹⁰⁸ ACER Yücel- KAYA İbrahim, Uluslararası Hukuk, Temel Ders Kitabı, USAK Yayınları , Ankara 2010, s. 256.

II. Dünya Savaşı'nın sonlarında dünya, düzenli güçler tarafından yapılan ve ulusal sınırların dışına geçilerek gerçekleştirilen klasik çatışmalardan farklı olan çatışmalara şahit olmuştur. Zira günümüzde çatışmaların çoğu devletin kendi içinde olmaktadır. Böylece siviller kendilerini çatışmanın ortasında bulmuştur. Onlar çatışma bölgelerine yakın oldukları için sadece tehlike altında değiller, aynı zamanda savaşta ana hedef haline gelmişlerdir. Zira bu savaşlardaki deneyim sivil kadın ve çocukların güvenliğinin sağlanmadığını ortaya çıkarmıştır. Çünkü onların cinsiyeti ve yaşı için gösterilmesi gereken saygı yok olmuş, bu nedenle uluslararası toplumu, siviller için üstlendikleri korumayı ve hâlihazırdaki hükümleri genişletme zorunluluğunu tekrar gözden geçirmeye sürüklemiştir. Bu da 1974-1977 yılları arasında Cenevre'de Diplomasi Kongresi'nin yapılmasıyla sonuçlarını vermiştir. Bu kongre sonucunda Cenevre Sözleşmesi için iki ek protokol imzalanmıştır. Bu ek protokoller, uluslararası silahlı çatışma kurbanlarını korumakla ilgili Cenevre Sözleşmesi'nin ilk ek protokolleridir.

1989 yılında uluslararası toplum, çocuk hakları için BM Sözleşmesi yapmıştır. Hemen hemen tüm devletler tarafından bu sözleşme imzalanmıştır.¹⁰⁹

Son senelerde silahlı çatışma esnasında kadınların karşılaştığı sorunlara çok önem verilmeye başlandığı görülmektedir. 1996'da Kızılhaç ve Kızılay 26. Uluslararası Kongresi "silahlı çatışma döneminde sivil yerleşimcileri koruma" başlığı altında bir karar almış, kongre bu kararda ulusal ve uluslararası hukuk gereği kadının yararlanma hakkı olan koruma ve yardım ilkelerini güvenceye alan güçlü tedbirlerin alınmasını teşvik etmiştir. Aynı şekilde 1999 yılında Kızılhaç ve Kızılay 27. Uluslararası Kongresi, silahlı çatışma esnasında kadının korunması için birçok düzenlemeyi içeren bir iş planı yapmıştır. Bu kongre, Kızılhaç Uluslararası Komisyonu'ndan silahlı çatışmadan zarar gören kadın ve küçük kızların ihtiyaç duydukları koruma ve yardımı en iyi şekilde karşılamak amacıyla birtakım yönlendirici ilkeler koyulmasını talep etmiştir.

Silahlı çatışmadan zarar gören kadınların sorunu savaşa karşı olan devletler tarafından tartışma konusu olmuştur. Bu da Pekin'de IV. Dünya Kongresi gibi kadınlara yönelik yapılan toplantılar ve genel toplantılarda tartışılmıştır. BM İnsan Hakları Komisyonu kendi raporunda şuna değinmiştir: "*Pekin kongre çalışma programı şunu*

¹⁰⁹ Mecelletü'l-İnsânî (İnsancıl Dergi), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, sy. 24, Cenevre, 2003, s. 54.

ifade etmektedir: Sivil insanlara saldırıyı yasaklayan Uluslararası İnsancıl Hukuk bazen görmezlikten gelinmektedir. Genel olarak insan hakları silahlı çatışma esnasında çiğnenmektedir. Bu da özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler olmak üzere sivil yerleşimcilere zarar vermektedir.” Güvenlik Konseyi 1325/2000 sayılı kararını çıkararak BM Genel Sekreteri tarafından silahlı çatışmanın kadın ve genç kızlar üzerindeki etkisiyle ilgili bir araştırma yapılması çağrısında bulunmuştur.¹¹⁰

Silahlı çatışmalar, siviller için iki farklı tehlike oluşturmaktadır. Birincisi saldırı eylemlerinin etkilerinden gelen tehlikedir. İkincisi ise düşman güçleri ya da işgalcilerin kendi egemenlikleri altında olan kişiler için oluşturdukları tehlikedir.¹¹¹

II. DEAŞ'IN IRAK'TA KADIN VE ÇOCUK HAKLARINI ÇİĞNEMESİ

DEAŞ örgütü, 10 Haziran 2014'te Irak'ın ikinci büyük şehri olan Musul'u ele geçirdikten sonra örgüt çok sayıda vahşi eylemler yapmıştır. Hala da bu eylemlerine devam etmektedir. Ninova ilinde sivil gruplara karşı intihar eylemleri yapmak, bomba yüklü araçları patlatmak, yargısız idam yapmak, tutukluluk esnasında işkence yapmak, kadınlara karşı ayrımcılık yapmak, onlarla zorla evlenmek, cinsel saldırılarda bulunmak, Yezidi olan çok sayıdaki kadın ve genç kızı köleleştirmek, ibadethaneleri ve dini mabetleri yıkmak, öldürme eylemlerinde bulunmak, özellikle Şii ve Yezidi olan dini azınlıkların mensuplarını kaçırmak, DEAŞ'ın yaptığı eylemlerdendir. Silahlı çatışma, bomba yüklü araçları patlatma ve bunlar dışındaki şiddet eylemleri, BM istatistiklerine göre bir yıl içinde sivillerden 6878 kişinin ölümüne ve 12388 kişinin de yaralanmasına yol açmıştır.¹¹²

Yunanistan ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Ocak ayında çıkardığı ortak raporu; DEAŞ'ın Musul'da 800 ila 900 arası çocuğu dini ve askeri eğitim için kaçırdığını ifade etmiştir.

Eylül ve Ekim'de DEAŞ, Musul'un güneyindeki Kayare beldesinde en az üç kimyasal saldırı düzenlemiştir. Bir savaş aracı olarak kimyasal silahları kullanmak sivil ve askerler için büyük bir tehlike sayılmaktadır. Kimyasal silah kullanmak bir savaş suçudur. Musul'u geri alma operasyonu başlamasına rağmen DEAŞ, kendi

¹¹⁰ CHARLOTTE Lindsey, a.g.e., s. 14-15.

¹¹¹ JEAN Pectit, a.g.e., s. 87.

¹¹²<https://www.hrw.org/ar/world-report/25.9.2017/298293>

egemenliğine tabii olan bölgelerdeki sivilleri zorla göç ettirmeye başlamıştır. Sivilleri kalkan olarak kullanmıştır. Mülteci İşleri Yüksek Komiserliği, DEAŞ savaşçılarının Musul'da 100 bin kişiyi kalkan olarak kullandığını ifade etmiştir. Aynı şekilde DEAŞ, Yezidi olan kız çocuklarına işkence ve tecavüz etmeye, onları öldürmeye ve köleleştirmeye devam etmiştir. Onların çoğu Irak'ta esir alınıp Suriye'ye gönderilmiştir. BM Komisyonu tarafından Haziran 2014'te çıkarılan Gerçekleri Araştırma Raporu'na göre DEAŞ 3200 Yezidi kadın ve çocuğu tutuklamıştır. Tutuklananların çoğunluğunu Suriye vatandaşları oluşturmaktadır. Bu uygulamalar insanlığa karşı savaş suçları sayılmaktadır. DEAŞ bazen de toplu soykırım yapmaktadır.¹¹³

Yezidi kadın ve genç kızların çoğu DEAŞ'ten kaçıp çadırlarda yaşamaktadır. Onlar sağlık hizmetleri ve psikolojik, sosyal hizmetlere ihtiyaç duymaktadır. Esir alındıkları esnada DEAŞ'liler tarafından hamile kalan kadınlara bazı hizmetler yapılsa da güvenli ve yasal kürtaj hizmetleri verilmemiştir. Irak yasal mevzuatı, hamileliğin anne hayatını tehdit etmesi gibi ancak tıbbi zorunluluk durumunda kürtaja izin vermektedir. Tecavüz nedeniyle hamile kalma durumunda kürtaja izin vermemektedir. Yaklaşık 3.1 milyon kişi Irak'ın farklı bölgelerinden içe göç etmiştir. Zira onlar, kendilerini misafir eden topluluklarda, ülke içindeki çadırlarda, resmi olmayan yerleşim yerlerinde ya da inşaatı devam eden binalarda ikamet etmektedirler. Maddi imkânsızlıklardan dolayı çoğu zor durumda kalmış ve korkunç şartlar altında yaşamıştır. Uluslararası yardım kuruluşları da uluslararası finansmanda büyük bir aciziyet olduğunu ifade etmişlerdir.¹¹⁴

Haziran 2017'de çıkan UNICEF raporunda Irak'ın çocuklar için dünyada en tehlikeli yerlerden olduğu uyarısı yapılmıştır. Zira 3.6 milyon çocuk; ölüm, hastalık, cinsel şiddet ve istismar tehlikesi altında bulunmaktadır. UNICEF Örgütü durumu şöyle ifade etmiştir: Irak çatışmasından üç yıl sonra Irak benzeri görülmemiş bir duruma gelmiştir. 5 milyondan fazla çocuk acil insani yardımlara ihtiyaç duymaya başlamıştır. UNICEF'in 22.06.2017'de yaptığı bir değerlendirmeye göre çocuklar sürekli artan bir fakirlik ve şiddete maruz kalmaktadır. Bunun ardından UNICEF'in Irak temsilcisi Peter Hawkins şunu söylemiştir: *"Irak'ın tüm bölgelerinde çocuklar büyük bir korku ve anlatılmaz bir şiddete şahit oldular. Onlar günümüzde birçok savaşta öldürülme,*

¹¹³www.uniraq.org/index.php?option=com_k2 25.10.2017

¹¹⁴<https://www.alaraby.com.uk/26.10.2017>

yaralanma, kaçırılma, zorla silah kullandırmaya maruz kalmaktadırlar.” Musul’un batısında çocuklar hedef alınmakta ve onların ailelerinin cezalandırılması için kasten onlar öldürülmektedir. Onların şiddetten kaçmasına engel olunmaktadır.¹¹⁵

BM adına konuşan temsilci Ferhan Hak’ın açıklamasına göre 2014 yılından beri 1075 çocuk öldürülmüştür. Bu yılın ilk altı ayında 150’de fazla çocuk öldürülmüş, 1100’den fazla çocuk sakatlanmış ve yaralanmıştır. UNICEF; Felluce DEAŞ’ın kontrolü altındayken Mart ayında yaklaşık 5 bin çocuğun ailesinden ayrıldığını, yaklaşık 140 okula ve yaklaşık 60 hastaneye saldırı düzenlendiğini ifade etmiştir. Felluce kamu hastanesindeki tıbbi kaynaklara göre; artık hastanede yemek olmadığı için aç çocukların yerel hastanede toplanmış, halk yerden topladığı tohumlardan yaptığı ekmeği yemeye ve otlardan yaptığı çorbayı içmeye başlamıştır.¹¹⁶

Bu anlatılanlara göre bu bölümün başlıkları şöyle olacaktır;

1. Kadın ve çocukların saldırı eylemlerinin etkilerinden korunması
2. Esir olan kadın ve çocukları korumak
3. Saldırı eylemlerine katılan kadın ve çocukları korumak

III. KADIN VE ÇOCUKLARIN SALDIRI EYLEMLERİNİN ETKİLERİNDEN KORUNMASI

1949 yılındaki IV. Cenevre Sözleşmesi, silahlı çatışma esnasında sivilleri korumayı tam olarak tahsis eden ilk sözleşmedir. Bu koruma her iki dünya savaşları esnasında sivillerin ihtiyaç duyduğu koruma olmuştur. Ancak söz konusu sözleşme her ne kadar sivilleri düşmanın gücünü kötüye kullanmasından korumayı içerse de sivilleri saldırı eylemlerinin etkilerinden koruma konusuna değinmemiştir. Bu konuya çok az yer vererek sivillerden sadece zayıf olan grupların korunmasına değinmiştir. Bunlar da kadınlar, çocuklar ve aciz olanlardır.

Kadın ve çocukların silahlı çatışmadan etkilenme ihtimali olan bölgelerden uzaklaştırılıp güvenli bölgelere yerleştirilmeleri gerekir. Kadın ve çocuklar ister güvenli bölgelerde olsun ister kendi asıl bölgelerinde olsunlar onlara yardım malzemelerinin

¹¹⁵<https://www.radiosawa.com/a/iraq-kirkuk.../307250.html> 22.9.2017

¹¹⁶<https://www.alhurra.com/a/isis-raped-8...girl/297759.htm> 24.9.2017

ulaştırılması gerekmektedir. Çünkü yardım malzemeleri ulaştırılmazsa kötü beslenme ve açlık baş gösterecektir ki bundan ilk etkilenenler kadın ve çocuklar olacaktır.

Silahlı çatışmaların ortaya çıkardığı kötü sonuçlardan biri de sivillerin buldukları yerleri terk etmeleridir. Zira genelde kadın ve çocuklar düşman ateşinden korktukları için kendi yerlerini terk etmek ve ülke içinde daha güvenli yerlere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Nasıl ki işgalci devlet, çocuğun yararı gereği çocukları başka bir ülkeye tahliye etmektedir, o halde tahliye ve göç durumunda da kadın ve çocuklar için gerekli olan korumanın güvenceye alınması ve ona saygı gösterilmesi gerekmektedir. Bu anlatılanlar ışığında bu konuyu şu başlıklar altında inceleyeceğiz;

A. Kadın ve çocukları hastanelere ve güvenli bölgelere yerleştirmek

B. Tahliye ve göç esnasında verilen koruma

A. Kadın ve Çocukları Hastanelere ve Güvenli Bölgelere Yerleştirmek

Siviller için normal meskenler bazen silahlı çatışma esnasında yeterli korumayı sağlamamaktadır. Kadın ve çocuklar ayrıcalıklı muamele şekillerinden yararlandıkları için onların durumu diğer zayıfların durumu gibidir. IV. Cenevre Sözleşmesi, çatışma taraflarının, kadın ve çocuklardan oluşan belli grupları korumak için güvenli bölgeler oluşturmaya ve tedavi yerlerini kurmak için kendi aralarında anlaşma yapmaları gerektiğini belirtmiştir.

Bu bölgeler çatışmaların olduğu bölgelerden uzak bir yerde olmaktadır. Uluslararası İnsancıl Hukuk, bu bölgelerin oluşturulmasına onay vermiştir. Bu alanlara tarafsız bölgeler denilmektedir.

Güvenli bölgelerin oluşturulması için ise belli şartlar gerekmektedir. O bölgeleri oluşturan devletlerin çok sayıda yükümlülükleri yerine getirmeleri gerekir. Birinci bölümde değindiğimiz gibi bu bölgeler belli bir korunmaya alınmaktadır.

Burada, Yardım işleri; Kızılhaç Komisyonu, BM ve Uluslararası İnsan Hakları Örgütlerinin rollerini ele alacağız.

Bu anlatılanlara göre bu konunun başlıkları şöyle olacaktır;

1. Yardım işleri
2. Yardım işlerinde Uluslararası Kızılhaç Komisyonu ve BM Kurullarının rolleri

1. Yardım İşleri

Herhangi bir bölgede silahlı çatışmanın ortaya çıkması genelde sivililerin özellikle de kadın ve çocuklar gibi zayıf grupların yaşamını devam etmesi için gerekli olan gıda ve tıbbi maddelerin azalmasına ya da bazen tükenmesine yol açmaktadır. Bu bölgelerde sivil yerleşimcilere bu maddelerin ulaştırılmaması sorunu tehlikeyi daha da büyötmektedir. Bazen ihtiyaçların ulaştırılmaması durumu, askeri operasyonların devam etmesi gibi savaş gerekleri ya da o bölgelere ulaşan yolların bozulması sebebiyle olmaktadır. Sivillere yardımın ulaştırılması, çatışmada diğer tarafın savaşta amaçladıklarıyla çelişmektedir. Bu da bu tür maddelerin sivil yerleşimcilere ulaşmasının engellenmesine yol açmaktadır.

Gıda maddeleri sivillere ulaşmadığında savaşan devlet ve diğer tarafların yardım malzemelerinin sivillere ulaşmasını sağlamaları gerekmektedir. Başka bir açıdan insancıl örgütler ve BM kurul ve kurumlarının bu alanda büyük rollerinin olması gerekmektedir.

Bu konu iki başlıkta ele alınacaktır. Birinci başlıkta taraf devletlerin yardım maddelerinin ulaştırılmasını sağlamaları yükümlülüğü meselesi incelenecektir. Burada bu tür malzemelerin ulaştırmasını ele alan sözleşme maddeleri ve bu malzemelerin dağıtılmasında önceliği kadın ve çocuklara veren sözleşme metinlerine değinilecektir. İkinci başlıkta ise Uluslararası Kızılhaç Komisyonu ve BM kurumları tarafından kadın ve çocukların yararına olan yardım işlerinde harcadıkları çabalar ele alınacaktır.

a. Yardım Malzemelerinin Ulaştırılmasını Güvenceye Alma Yükümlülüğü

IV. Cenevre Sözleşmesi uluslararası çatışmalarda taraf devletlerin insani ihtiyaçlardan belli maddelerin, 15 yaşından küçük çocuklar, hamile kadınlar ve doğum yapanlar gibi sivil yerleşimcilerden belli gruplara ulaştırılmasını sağlamalarını zorunlu kılmıştır. Hatta bunlar düşman sayılan diğer devletlerin vatandaşları olsa da onlara yardımın ulaştırılması gerekmektedir.¹¹⁷

Birinci Ek Protokol büyük derecede yardım işlerini üstlenme imkânını genişletmiştir.¹¹⁸ Zira bu protokol IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 23. maddesiyle

¹¹⁷ IV. Cenevre Sözleşmesinin 23. maddesi şunu ifade etmiştir: “Sözleşme yapan tarafların her biri ilaçlar, tıbbi malzemeler ve ibadet gereçlerinin tümünün düşman tarafı da olsa diğer tarafın vatandaşlarına ulaştırılması özgürlüğünü güvenceye alması gerekir. Bu devletlerin her biri, gönderilen zorunlu gıdalar, elbiseler ve 15 yaşından küçük çocuklar, hamile ve loğusa olan kadınlara ait takviye maddelerinin ulaştırılma özgürlüğüne izin vermesi gerekir.”

¹¹⁸ Birinci Ek Protokol, md: 70.

kıyaslandığında Uluslararası İnsancıl Hukuk'ta bir ilerleme teşkil etmektedir. Zira bu protokol, yardım işlerinden yararlananları tüm sivilleri kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu genişliğin yanı sıra yardım dağıtıldığı zaman bazı gruplara önceliğin verilmesi zorunluluğunu eklemiştir. IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 23. maddesinde ele alınan hamile ve doğum yapan kadın grubuna çocuk emziren anne grubu da eklenmiştir. Zira bu grup kadınlar yardım malzemelerini özellikle de gıda maddeleri, elbiseler ve bunlar dışında zorunlu maddeleri almada öncelik hakkına sahiptirler.¹¹⁹

Başka bir açıdan Birinci Ek Protokol şunu ifade etmiştir: Çatışan taraflardan birinin egemenliğine bağlı toprakta sivillere yeterli yardım yapılmadığı zaman egemen olan tarafın yardım işlerini onaylaması ve kolaylaştırması gerekmektedir. Bu yardım işlerinin insancıl ve tarafsız bir niteliğe sahip olması ve haksız bir ayırım yapılmadan gerekli yardımın yerine getirilmesi gerekmektedir.¹²⁰ Ancak bu, sadece yetkili tarafların bu tür işleri onaylamasından sonra olmaktadır. Yetkili tarafların yardım işlerini onaylaması ya da onun üzerinde antlaşma yapmasının şart koşulması devletlerin kendi sivillerinin yararı için insancıl yardımı kabul etmesi gerektiğiyle ilgili bir sorun ortaya çıkarmaktadır.

Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Yardım, insancıl olduğu zaman bahsi geçen şartlar bulunduğu durumda herhangi bir devletin yardım işlerini kabul etmesi onun görevidir. Herhangi bir sebepten dolayı yardımların reddedilmesi, insancıl yardımların ulaştırılmasına engel olunması mümkün değildir. Uluslararası Ceza Mahkemesi temel sistemi şu şekilde ifade etmiştir: *“Bir savaş yöntemi olarak Cenevre Sözleşmesi'nde belirtildiği şekilde yapılan yardımları engellemek de dâhil sivil yerleşimcileri ihtiyaç duydukları maddelerden mahrum bırakarak onları aç bırakmak bir savaş suçudur. Zira bu davranış uluslararası silahlı çatışma çerçevesinin dışına çıkmaktadır.”*¹²¹

Çatışmada taraf olmayan devletleri, zarar gören sivillere yardım etmeye teşvik etmeye çalışmak için Birinci Ek Protokol şunu kararlaştırmıştır: Devletlerin silahlı mücadeleden zarar gören zayıf sivillere insancıl yardım yapması, silahlı mücadeleye bir müdahale ya da dostane olmayan bir davranış sayılmaz.¹²²

¹¹⁹ FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 15-16.

¹²⁰ Birinci Ek Protokol, md: 69.

¹²¹ Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Sistemi, md:8/2/B/25.

¹²² Birinci Ek Protokol, md: 70; Ülke İçinde Evsiz Olanlarla İlgili Yönlendirme İlkeleri, md: 25/1.

Çatışma tarafları ve Birinci Ek Protokol'de taraf olan herkesin gönderilen tüm yardımları ve o yardımlarda çalışanları engellemeden o yardımlara izin vermesi ve hızlı bir şekilde ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını kolaylaştırması gerekir. Hatta bu yardımlar düşman olan ülkeye tabii olan siviller için hazırlanmış olsa da engellenemez. Çatışma taraflarının bu yardımları koruması ve gecikmeden onların dağıtımını kolaylaştırması gerekmektedir. Çatışma tarafları ve onlar dışında Protokol'de taraf olan devletlerin herhangi bir şekilde bu yardımları amacı dışına çıkarması yasaktır. Ancak zaruret ve sivillerin yararı olduğu zaman bu yardımlar geciktirilebilir. Bununla beraber bu devletler, teftiş ve teknik düzenleme gibi bir takım uygulamalar koyabilir. Bu düzenleme gereği yardım tırlarının geçişine izin verilebilir. O devletler bu izni, koruyucu devletlerin denetimi altında söz konusu yardımların dağıtılması şartını ileri sürebilir. Bahsi geçen devletlerin, yardım çalışmaları için etkin bir uluslararası koordinasyonun yürütülmesini teşvik etmek ve bunu kolaylaştırmak için çalışmaları gerekmektedir.¹²³

İnsancıl örgütlerde çalışan bireyleri koruyan kurallar, insancıl yardımlara ulaştırmada büyük bir öneme sahiptir. Zira Birinci Ek Protokol yardım işlerine katılan çalışanlarla ilgili çok sayıda hükümler içermektedir. Bu çalışanlar görevlerini yerine getirdikleri zaman onlara saygı gösterilmesi ve onların korunması gerekmektedir.¹²⁴

Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Sistemi de bunu ele almıştır. Bunun gereği insancıl görevi yerine getirme olarak görülmekte ve barışı korumada çalışan görevliler, kurumlar, birimler ve oluşumlara karşı yapılan herhangi bir saldırı uluslararası silahlı çatışmalarda savaş suçu sayılmaktadır.¹²⁵

Yardım kabilelerinin kendi toprağından geçtiği devlet, işgal devletiyle çatışma halinde şunları yapabilir;¹²⁶

1. Topraklarından geçen yardım kabilelerini incelemek
2. Kabilelerin geçişleri ve onların kullandığı ulaşım yollarını belirlenen antlaşmalara göre düzenlemek,

¹²³ Birinci Ek Protokol, md: 70; IV. Cenevre Sözleşmesi, md: 23.

¹²⁴ Birinci Ek Protokol, md: 71.

¹²⁵ Uluslararası Roma Ceza Mahkemesi Temel Sistemi, md: 18/B; Ülke İçinde Evsiz Olanlarla İlgili Yönlendirme İlkelerinin 26. maddesi şunu ifade etmiştir: "*Sorumlu kişilerin insancıl yardımlara ve nakliye araçlarına saygı göstermeleri ve onları korumaları gerekmektedir.*".

¹²⁶ IV. Cenevre Sözleşmesi, md: 59, 60 ve 61.

3. Koruyucu devletten bu kabilelerin sivillere yardım amacı için tahsis edildiği ve işgal güçlerinin yararına kullanılmadığına dair yeterli güvence vermesini talep etmek

4. İşgal güçlerinin yardımları muhtaç olanlara ulaştırması gerekmektedir. Yardımların onlara ulaşmasını engelleyemezler. Ancak zorunluluk durumunda ve koruyucu devletin onayıyla engellenebilir.

5. Yardım malzemeleri koruyucu devletin denetimi ve yardımıyla dağıtılmalıdır. Bu yardımlar, işgal devleti ve koruyucu devlet arasında yapılan anlaşmaya göre tarafsız olan başka bir devlet, uluslararası komisyon ya da herhangi bir insancıl örgütün denetimi altında da yapılabilir.

6. İşgal güçleri, yardım kabilelerine vergi ve harçlar koyamaz.

7. İşgal devletinin hızlı bir şekilde yardım maddelerini dağıtması gerekmektedir.

Uluslararası olmayan çatışmalarda Cenevre Sözleşmeleri (Uluslararası olmayan çatışmalara uygulanan sözleşmeler) arasında ortak olan 3. madde şunu ifade etmiştir: *“Uluslararası Kızılhaç Komisyonu gibi tarafsız olan insancıl bir kuruluş çatışma taraflarına hizmet sunabilir.”*¹²⁷

İnsancıl örgütlerin ortak olan 3. madde’ye göre çatışma taraflarına hizmetlerini sunma hakkı vardır. Çatışma tarafları haksız bir şekilde bu hizmetleri reddedemez. Şüphesiz bu hizmetlerin yapılması uluslararası silahlı çatışma durumunda gıda yardımını yapmayı amaçlayan yardım işlerini de kapsamaktadır. Sivillerin hayati tehlikesi varsa ve burada bulunması gereken şartları (tarafsız olma ve müdahale etmeme) taşıyan insancıl bir örgüt varsa bu örgüt, bu durumu düzeltebilir. Yardım işlerinin devam etmesi gerekir. Devletin bir bölgesinde sivilleri koruma sorumluluğunu üstlenen güçler makul bir gerekçe olmadan bu yardımları reddedemezler. Bu tür yardımı reddetmek, savaş yöntemlerinden biri olarak aç bırakma yöntemini kullanmayı yasaklayan kuralı çiğnemek anlamına gelmektedir. Çünkü bu durumda herhangi bir önlem alınmadan siviller kasıtlı bir şekilde aç bırakılarak ölüme terk edilmiş olurlar.¹²⁸

¹²⁷ JELENA PEJIC, The right to food in situations of armed conflict, The Legal Framework, International Review Of Red Cross, December, 2001, vol. 83, No 844, P. 1105, 1106.

¹²⁸ JELENA PEJIC, OP. Cit. P. 1108.

b. Uluslararası Kızılhaç Komisyonu ve BM Kurumlarının Kadın ve Çocukların Yararına Olan Yardım İşleriyle İlgili Faaliyetleri

Uluslararası Kızılhaç Komisyonu ve BM kurumları birçok uluslararası bölgesel insancıl örgüt arasında yardım işlerinde büyük bir rol oynamaktadır. Bu da kadın ve çocukların bulunduğu yerlerde yardım malzemelerini ulaştırmak ya da çıkan kararlarda veya bu örgütlerin düzenlediği kongrelerde buna vurgu yapmakla olmaktadır.

UKK'nın yaptığı faaliyetler genel olarak sivil ve özel olarak kadın ve çocuklar gibi zayıf grupların yardımıyla ilgili olmaktadır. Başka bir ifadeyle Uluslararası Komisyon silahlı çatışmayla ilgili tüm işlerde tüm sivillere koruma ve yardım sunmaktadır. Bunlardan zayıf olan gruplara ait ihtiyaçları öncelikli dikkate almaktadır. Bu gibi yapılan faaliyetler, devletlerin kendilerine verdiği sorumlulukla uyum halindedir. Bunun yanı sıra UKK, açık beyanatlarında ya da iki veya çoklu görüşmelerinde ceza sistemlerinin, yeterli insancıl ayrıcalıkları içermesinin zorunluluğu çağrısında bulunmuştur. Bazen Uluslararası Komisyon, bu ayrıcalıkların uygulanmasını güvenceye almak için ceza komisyonları gibi kurumlarla tartışmaya girmektedir.¹²⁹

Kadın ve çocuklar, Uluslararası Komisyon'un silahlı çatışmadan etkilenen sivillerin yararı için yaptığı yardımlardan yararlanmaktadırlar. Çoğu durumlarda Uluslararası Komisyon'un yardım programlarından yararlananlar kadın ve çocuklardır. Örneğin 1972 yılında UKK, Bangladeş ve Dakka mülteci kampında çoğu kadın ve çocuklardan oluşan çok sayıdaki mülteciye sivil elbise ve yatak gibi çeşitli ihtiyaç duydukları maddeleri vermiştir.¹³⁰ Zambiya ve Rodezya çatışması esnasında Zambiya ve Rodezya'dan gelen 29000 mülteci 18000'i 16 yaşın altındaki gençlerden oluşmakta idi. Onlardan 300'ü süt emen küçük çocukların anneleriydi. Bu çatışma bitmeden önce 1980 yılında UKK, bu kişilere çok miktarda tıbbi ve maddi yardımlarda bulunmuştur.¹³¹

UKK geçen asrın seksen ve doksanlı yıllarında Etiyopya, Sudan, Angola ve Mozambik ülkelerinin her birinde yaptığı büyük işlerin yanı sıra 1993'te saldırı eylemleri neticesinde göç eden bir milyon sivil Ruanda'da yardım etmiştir. UKK

¹²⁹ Daha sonra açıklanacağı gibi Güvenlik Konseyi de bu görüştedir.

¹³⁰ FRANÇOIS Creil, a.g.e., s. 25.

¹³¹ DENİS Blatter, "Himâyetü'l-Atfâl fi'l-Kânûnu'd-Düvelî el-İnsânî", el-Mecelletü'd-Düveliyye li's-Salibi'l-Ahmar, (Uluslararası İnsancıl Hukuk da Çocukları Korumak, Uluslararası Kızılhaç Dergisi) 1984, s. 24.

şimdilik yaklaşık elli devlette çoğu kadın ve çocuklardan oluşan ve kendi devletleri içinde göç eden 5 milyon kişiye yardım etmektedir.¹³²

2001 yılında UKK, sivil esirlerden muhtaç olanlara kart dağıtma programı uygulamaya başlamıştır. Zira Batı Şeria’da 2000 aileye her yedi kişiye 135 Amerikan doları değerinde kart verilmiş; aileler, Filistin şehirlerinde seçilen alışveriş yerlerinden gıda ya da gıda dışındaki maddelerini ellerindeki kartla almaya başlamışlardır.¹³³

Irak’ta, UKK 2016 yılında gıda ve evin temel ihtiyaçlarından acil olarak ihtiyaç duyulanları 924.024 kişiye ulaştırmıştır. Bu kişilerin çoğu silahlı çatışmadan zarar gören bölgelerde yaşayan göçmenlerden oluşmaktadır. Bunlardan 81.000 kişi Felluce’den, 130.000’den fazla kişi Ninova şehrinde. 90.000’den fazla göçmene mali yardım yapılmış, 925.000 kişiden daha fazla kişiye ev eşyası dağıtılmıştır. Bu kişiler geçici çadırlarda ve kamplarda yaşamaktaydılar. Bu yardımlar, onların yaşam şartlarını iyileştirmek için yapılmıştır. Bunlar arasından 64.428 kişi, Irak Kürdistan’ı ve Anbar ilindeki sert kış şartlarına karşı koymak için ısıtıcılar ve kış yakıtı almıştır. Aynı şekilde Komisyon 2.140.266’den daha fazla kişiye içme suyu sağladı ki bunların arasında göçmenler de vardır. Silahlı çatışma eylemlerinden zarar gören bölgelerde 35’ten fazla su tesisini onararak insanların su gibi en temel ihtiyacının karşılanması noktasında gerekli çalışmalar yapılmıştır. Ramadi şehrinin batısında yaşayan 12.500 göçmenden fazla kişiye içme suyu verilmiştir. Ceneף’te Ayak Bozuklukları Polikliniği’ne destek verilerek 600’den fazla çocuğa tıbbi yardım sağlanmıştır.

Yardımları muhtaçlara ulaştırmak en iyi vakitlerde bile gerçekten kolay bir iş değildir. İşgal devleti yardım kafilelerini engellediğinde ya da bu katile ve insancıl heyet görevlileri hedef alındığında işler zor ve hatta imkânsız hale gelmektedir. Bundan dolayı Güvenlik Konseyi’nin son kararları insancıl yardımların güvenli ve engelsiz bir şekilde özellikle kadın ve çocuklar olmak üzere sivillere ulaştırılmasına yöneliktir.¹³⁴

Güvenlik Konseyi çoğu kararında kadın, çocuk ve diğer grupların koruma ve yardım gibi ihtiyaçlarını yerine getirmekle ilgili düzenlemeler koymuştur. 1296/2000 sayılı ve 1314/2000 sayılı kararlar da bunları içermektedir. Konsey, resmi olmayan

¹³² CATHERINE Ray, “el-Leccetü’-d-Düveliyye li’s-Salibi’l-Ahmar ve Müsâadetü’l-Lâci’in”, el-Mecelletü’-d-Düveliyye li’s-Salibi’l-Ahmar, (“UKK ve Mülteciler Yardım Etmek”, Uluslararası Kızılhaç Dergisi) Kahire, 2002, s. 178

¹³³ Mecelletü’l-İnsânî (İnsancıl Dergi) sy: 24, s. 41.

¹³⁴ Belge: (A/57/1).

etkili gruplar dâhil yetkili tarafları; insancıl heyet memurlarının yanı sıra BM memurlarının geçiş özgürlüğünü, barış ve güvenliğini güvence altına almaya çağırmıştır. Güvenlik Konseyi; soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar ya da sivillere yönelik savaş suçlarının işlenmesi tehdidinin olduğu durumlarda zayıf gruplara insancıl yardımı ulaştırmak için güvenli bölgeler oluşturmaya hazır olduğunu vurgulamıştır.¹³⁵

Bu sistemin, sivillerin bekası için gerekli olan tıbbi malzeme ve zorunlu gıda maddelerini sağlamaya izin veren insancıl istisnalar içermesi gerekir. Güvenlik Kurulu (GK) son senelerde kendi çalışmalarına bu tür hükümlerin eklenmesi gerekliliğini vurgulamıştır. GK, Irak¹³⁶ ve Yugoslavya'ya¹³⁷ eşit derecede ceza verdiği zaman onun politikası, insancıl ihtiyaçları yerine getirmek için gerekli olan gıda, tıbbi ve diğer maddeleri istisna etmekte. GK geçen asrın ellili yıllarından beri çoğunlukla yeterli derecede gıda, barınak ya da tıbbi hizmetlerden yararlanma hakkını vurgulamıştır. 1959 yılında BM Güvenlik Kurulunun kabul ettiği Çocuk Hakları Bildirgesi de buna değinmiştir. BMGK, acil ve silahlı çatışma durumlarında kadın ve çocukları korumakla ilgili olan ve 14 Aralık 1974'te çıkan bildiri gereği işgal topraklarında yaşayan kadın ve çocukların acil durumlar ve silahlı çatışmada gıdadan mahrum bırakılmamaları gerektiğini tekrar vurgulamıştır.¹³⁸

BMGK, hükümetlerin ve silahlı mücadelede taraf olan diğerlerinin önlemler almaları gerektiğini vurgulamıştır. Bunlar da silahlı mücadeleden etkilenen tüm çocuklar ve sivillerden diğer zayıf gruplara hiçbir engel olmadan insancıl yardımların güvenli ve tam olarak ulaşmasını güvenceye almak için sükûnet günleri ve güvenli geçişleri kabul etmektedir.¹³⁹

BM Genel Sekreteri birçok raporunda silahlı mücadelenin parçaladığı dünya devletlerinin çoğuna yayılan BM heyetlerini, savaşçıların yardım malzemelerini kendi

¹³⁵ Belge: (A/55/2).

¹³⁶ GK, 661/1991 sayılı karar gereği Irak'a konulan ceza sisteminden insancıl şartların gerektirdiği gıda maddelerini ve tıbbi malzemeleri istisna etti. Aynı şekilde 986/1995 sayılı karar da Irak'ın petrolden belli bir miktarı ihraç etmesi ve onun gelirlerini Iraklı sivillerin insancıl ihtiyaçlarını yerine getirmede kullanmasına izin verdi. Buna gıda karşılığı petrol programı denilmektedir.

¹³⁷ 1992 yılında Yugoslavya Cumhuriyetine konulan ekonomik cezalar, GK'nin 1992 tarih ve 757 sayılı kararın 4. fıkrasının C bendi gereği tıbbi malzemeleri ve gıda maddelerini içermemiştir.

¹³⁸ Bu da BMGK'nin 3318/29/D sayılı kararı gereğiyledir. Zira bu kararın 6. fıkrası şunu ifade etmiştir: Barış, geleceği belirleme, milli özgürlük ve bağımsızlık uğruna yapılan silahlı mücadele esnasında kendilerini silahlı çatışma ve olağanüstü durumda bulan ve işgal bölgesinde yaşayan sivillerden kadın ve çocukların; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Medeni ve Siyasi Haklarla İlgili Uluslararası Sözleşme, Ekonomik ve Sosyal Haklara Dair Sözleşme, Çocuk Hakları Bildirgesi ve bunlar dışında uluslararası Hukuk Belgelerine göre barınak, gıda, tıbbi malzeme ya da bunlar dışında onlara verilen haklardan mahrum bırakılmaları yasaktır.

¹³⁹ Belgeler: (A/51/49) ve (A/54/49).

amaçları için kullanması ya da yardımları muhtaçlara dağıtmak yerine onları alıp satmamaları konusunda uyarmıştır. Zira böyle bir durum neticesinde özellikle kadın ve çocuklar arasında kötü beslenme oranı artmaktadır.¹⁴⁰

c. Tahliye ve Göç Esnasında Verilen Koruma

Uluslararası İnsancıl Hukuk, sivilleri zorunlu olarak sürgün etmeyi yasaklamıştır. Ancak sürgün edilen kişinin yararı gerektirdiği zaman bu sürgün bazen yasal olabilmektedir. Buna da tahliye denilmektedir. Bu sürgündeki sebep Uluslararası İnsancıl Hukuk'un defalarca çiğnenmesidir. Burada özellikle kadın ve çocuklar olmak üzere sivillerin kendi vatanları içindeki operasyonlardan uzak bir yere göç etmeleri ve ülke içinde daha güvenli yerlere yerleştirilmeleri hedeflenmiştir.

Sürgün ister yasal olsun ister yasa dışı olsun, kişinin Uluslararası İnsancıl Hukuk'un verdiği korumadan yararlanması gerekir. Bu doğrultuda konu iki başlıkta ele alınacaktır.

1. Tahliye esnasında verilen koruma
2. Göç esnasında verilen koruma

1. Tahliye Esnasında Verilen Koruma

Kendi ülkesinde ya da işgal ettiği topraklarda çocukları tutuklayan devletin onları operasyonlardan uzak güvenli yerlere yerleştirmesi ve onlar için yaşam olanakları sağlaması gerekmektedir. Alıkoyan devletin idaresi altındaki çocuklar aynı zamanda o devletin sorumluluğu altındadır. Söz konusu devlet, çocukları resmi olmayan birim ya da kuruluşlara teslim edemez. Belli şartlar gerçekleşmediği sürece onları başka devletin korumasına aktaramaz.

1- Tahliyenin, çatışma şartlarının gerektirdiği süreyle sınırlı olması gerekmektedir.

2- Çocukların sağlığı, tıbbi tedavileri ya da güvenlikleriyle ilgili mücbir (zorlayıcı) sebepler meydana geldiğinde çocukların bulunduğu devletin, çocukları başka bir devlete nakletmesi gerekmektedir. Örneğin çocukların sağlığı için gerekli olan tıbbi bakım onların ülkesinde yoksa tahliye edilmeleri gerekmektedir.

¹⁴⁰ Belgeler: (S/1995/1), (S/1995/4) ve (S/1995/65).

3- Çocukların babaları ya da yasal olarak onların işleriyle ilgilenenler varsa bu kişilerin onayı, yoksa kanun ya da örf gereği temel bir sıfatla çocukların bakımından sorumlu olan kişilerin onayının alınması gerekmektedir. Bu onayın sözlü değil, yazılı olması gerekmektedir.¹⁴¹

4- Tahliye kontrolünün koruyucu devlet tarafından yapılması gerekmektedir.

5- Anlaşmanın; tampon devlet, ev sahipliği yapacak devlet ve halkı tahliye edilen devlet arasında yapılması gerekmektedir.

6- Çatışma taraflarının, tahliye esnasında çocukların tehlikelere maruz kalmaması için gerekli tüm önlemleri almaları gerekmektedir.

7- Tahliyenin çocukları eğitimden mahrum bırakmaması gerekmektedir. Bu eğitime onların babalarının dinine göre dini ve ahlaki eğitim de dâhildir.¹⁴²

8- Yetkili güçler, tampon devlet ve ev sahipliği yapacak devlette her bir çocuğa bir kart hazırlaması ve kartın içinde çocuğun fotoğrafıyla birlikte kimlik bilgilerinin bulunması gerekmektedir. Daha sonra bu kartlar, savaş bittikten sonra çocukların aile ve devletlerine kolay bir şekilde geri gönderilmesi amacıyla UKK'ya bağlı olan Kayıpları Araştırma Merkezi'ne gönderilir. Bu kartlar çocukla ilgili şu bilgileri içerir:¹⁴³

- a- Soyadı
- b- Adı
- c- Cinsiyeti
- d- Doğum tarihi ve yeri (Çocuğun doğum tarihi bilinmiyorsa onun yaklaşık yaşı)
- e- Babasının tam adı
- f- Anne adı ve annesinin evlenmeden önceki soyadı
- g- Çocuğa en yakın olan kişinin adı
- h- Uyuğu
- i- Çocuğun ülke dili ve onun konuştuğu diğer diller
- j- Çocuğun ailesinin adresi

¹⁴¹ UKK, Şekillendirme Toplantısında Birinci Ek Protokol'ün 78. maddesini koyduğunda 1, 2, ve 3. Şartları özetle ele almıştır. Bkz: SANDRA Singer, Himâyetü'l-Atfâl fî Hâlâti'n-Nizâ'i'l-Müsallah (Silahlı Çatışma Durumlarında Çocukların Korunması), Uluslararası Kızılhaç Dergisi, Cenevre 1986, s. 13.

¹⁴² Birinci Ek Protokol, md: 78/2.

¹⁴³ İkinci Ek Protokol, md: 78/3; Bkz: Commentroy on theadditionalProtocols. Op. Cit. P. 915.

- k- Kimlik numarası
- l- Sağlık durumu
- m- Kan grubu
- n- Belirgin özellikleri
- o- Çocuğun bulunduğu tarih ve yer
- p- Dini varsa dini
- q- Ev sahipliği yapan devlette çocuğun şimdiki adresi
- r- Çocuk dönmeden önce ölürse, ölüm tarihi, yeri ve şekli ile gömüldüğü yer

Bunu desteklemek için UKK; Mülteci İşler Yüksek Komiserliği, UNICEF Örgütü, ve Uluslararası Kızılay Dernekleri Federasyonu'yla yardımlaşmak için 27 Haziran 1994'te ortak bir bildiri çıkarmıştır. Bu bildiri, aile birliğinin önemine ve tahliye edilen çocuklarla ilgili dosyaların korunması zorunluluğuna vurgu yapmıştır. 1994-1997 yılları arasında yaklaşık 150 örgüt bu geniş programa katılmıştır. Bu program, tek başına kalan çocukların yaklaşık olarak hepsinin sorunlarını çözen bir programdır.¹⁴⁴

2. Göç Esnasında Verilen Koruma

Genelde çocuklar ve kadınlar, düşman saldırılarından kaçmak için evlerinden uzaklaşmaya ve uzun yolculuklar yapmaya mecbur kalmaktadır. Bu da onların çoğunu açlık, kötü beslenme, barınak bulamama, sağlık ve eğitim hizmetlerini alamama gibi durumlara maruz bırakmaktadır. Bunun yanı sıra bu durum özellikle cinsel şiddet ve istismar olmak üzere onları her türlü şiddete maruz bırakmaktadır.

Kadın ve çocuklar içte evsiz ve dünyada mülteci olan kişilerin çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Zira kamplarda kalanların %80'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Bugün, dünyada her 150 kişiden biri silahlı çatışma ve insan hakları ihlalleri sebebiyle evsiz bırakılmıştır. Bu sayı yaklaşık olarak 40 milyon kişidir. Bunun yarısından fazlası çocuklardan oluşmaktadır. Bunların içinden yaklaşık 7 milyon kişi başka devletlerde sığınmacı olarak hayatını devam ettirmektedir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ CATHERINE Ray, a.g.e., s. 178.

¹⁴⁵ JOLIA Fredison, KâimetüMütâbaatinHassetinbi'l-Atfâlfi's-Sırâi'l-Müsallah (Silahlı Çatışmada Çocuklar İlgili Takip Listesi), Oxford Üniversitesi Sığınmacıları Araştırma Programları tarafından çıkarılan el-Hicretü'l-Kasriyye Dergisinde yayımlanan bir makale, sy: 15, Aralık 2002, s. 10.

Sivil olan kadın ve çocukların zorunlu göç ve tahliyeden uzak bir şekilde yaşamaları gerekmektedir. Zira Uluslararası İnsancıl Hukuk; güvenlik ve askeri sebeplerle ve zorunlu durumlar dışında sivillerin kendi evlerini terk etmesine izin vermemektedir. Hatta bu durumlarda bile kadınlar, çocuklar ve onlar dışındaki sivillerin korunması ve onlara yardım edilmesi için gerekli olan önlemlerin alınması ve göçün geçici olması gerekmektedir.¹⁴⁶

Bu başlıkta göç esnasında kadın ve çocukların yararlanması gereken koruma türleri ele alınacaktır.

a. Sağlık Koruması

Çatışmanın göçe mecbur bıraktığı sivillerin sağlık bakımının sağlanması gerekmektedir. Kadın ve çocuklar durumları gereği tehlikeye en fazla maruz kalan gruplardandır. Anne ve çocuğun sağlık bakımıyla ilgili faaliyetlere önem verilmesi gerekmektedir. Yani geniş çaplı aşının yapılması, çocuk felçlerinin önlenmesi, salgın hastalıklarla mücadele edilmesi, hamileliğin kontrol edilmesi ve doğumdan önce ve sonra gerekli kontrollerin sağlanması gerekmektedir.¹⁴⁷

UKK'nin yanı sıra BM Kurumları ve resmi olmayan örgütlerin içte göç eden kadın ve çocukların sağlık kontrolü programından yararlanmalarına vurgu yapmada önemli rolleri bulunmaktadır.¹⁴⁸

2001 yılında UKK, Sudan'ın güneyinde yaklaşık 34.000 çocuktan beş yaşın altında olan 20.000 çocuğa aşı yapmıştır. Çocuk felci hastalığını bitirmek için milli hamleyle o çocuklardan 8.172 çocuğa çocuk felci aşısı yapmış ve 7.150 hamile kadına danışmanlık hizmeti vermiştir.¹⁴⁹

BM ajansları ve şirketleri 2002 yılında, Somali, Demokratik Çad Cumhuriyeti, Sierra Leone, Sudan, Afganistan ve bunlar dışında diğer devletlerde çocuk felcini bitirmek için ulusal aşı günleri yapmışlardır.¹⁵⁰

¹⁴⁶ JEAN-PHİLIPPE Lavoyer, Refugeesandinternalydisplacedpersons, International Review Of TheRedGross, March _ April, 1995, P. 172

¹⁴⁷Mecelletü'l-İnsânî (İnsancıl Dergi), sy: 24, s. 37.

¹⁴⁸ Belge: (A/RES/5-27/2), (A/54/49), (A/51/49), (A/55/49), (E/CN.6/2000/PC/2). 1998'de İçte Yurtsuzluk İşleriyle ilgili BM Genel Sekreteri'nin Hazırladığı İç Yurtsuzlukla İlgili Yönlendirme İlkeleri de bunu vurgulamıştır. Zira bunlar 19. ilkenin 2. fıkrasında geçmektedir.

¹⁴⁹Milefü'l-Atfâlve'l-Harb (Çocuklar ve Savaş Dosyası), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Yayın Bölümü, Cenevre, 20002.

¹⁵⁰ NİLS Casterg, Ta'zîzü'l-İsticâbetilî'l-Atfâlî'n-Nazihîn (Sürgün Edilen Çocuklara Destek Vermek), el-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy: 15, s. 5.

Kongo Cumhuriyeti'nde hamilelik ve doğumla ilgili konularda kadınlara ait ihtiyaçlarla ilgili UKK'nin faaliyetlerine büyük bir önem verilmiştir. 5 yaşın altındaki çocuklar ve doğum yaşındaki kadınları tetanosa karşı korumak için hamleler yapılmıştır. Böylece çocuklar arasından 800 bin ve kadınlar arasından da 50 bin ölüm vakası engellenmiştir.

Kadınlar, silahlı çatışma durumlarında AIDS gibi cinsel yolla geçen bulaşıcı hastalıklara çok fazla maruz kalmaktadırlar. Çünkü kadınlar bazen gıda ve su karşılığında cinsel ilişkiye girmeye mecbur bırakılmaktadır.¹⁵¹

b. Cinsel İstismardan Koruma

Göç esnasında en şiddetli ve en büyük ihlallerden biri kadın ve çocukların şiddet ve cinsel istismara maruz kalmalarıdır. Zira silahlı çatışmaya maruz kalan devletlere ilişkin raporlar peş peşe kadın ve çocukların göç esnasında cinsel istismara maruz kaldıklarını ifade etmektedir.¹⁵²

Bunun neticesinde BM kurum ve kuruluşları ve çok sayıda resmi olmayan örgütler tarafından çok çaba harcanmıştır. Bu örgütler, bu tür ihlallerin tehlikelerine, bunlara engel olmanın gerekliliğine ve çözüm yollarına vurgu yapmışlardır.

BM'nin diğer kurum ve kuruluşlarının yanı sıra BMGK tüm devlet ve silahlı mücadeledeki diğer tarafları, içte mülteci ve evsiz olan kadın ve çocukları korumaya acil bir şekilde önem vermek için çağrıda bulunmuştur. Çünkü bu kişiler; saldırı, tecavüz ve cinsel istismara maruz kalmaktadırlar. GK, tüm devletlerden koruma ve yardım mekanizmasının iyileştirilmesini istemiştir.¹⁵³

Mülteci İşleri BM Yüksek Komiserliği ve Britanya'daki Çocukları Kurtarma Federasyonu'nun ortak raporu şunu ifade etmiştir: 40 ajans ve 67 kişi Batı Afrika'da mülteci çocukları cinsel olarak istismar etmişlerdir.

Rapora göre cinsel istismar kamplarda olmakta ve istismar yapanlar da kamp komutanları, güvenlik güçleri ve tüccarlar gibi yanlarında güç ve mal olan kişiler

¹⁵¹ Daha sonra Cinsel İstismar konusuna değinildiği zaman detaylı bir şekilde bu konu ele alınacaktır.

¹⁵² Belge: (S/1995/988).

¹⁵³ Belgeler: (A/54/49) ve (A/51/49).

olmaktadır.¹⁵⁴ Ancak yardım kuruluşları çalışanlarına karşı yapılan suçlamalar uluslararası toplumu harekete geçirmiştir. Uluslararası kamplarda çalışanların mültecilere karşı cinsel şiddete başvurdukları iddiası, açık bir şekilde cinsel şiddetle ilgili 1995 Yılı Mülteci İşleri BM Yüksek Komiserliği Direktiflerinde ele alınmıştır.¹⁵⁵

Son senelerde yayınlanan raporlar, mülteci kamplarında cinsel istismarın olduğunu ifade etmektedir. 1999 yılında Afrika'nın batısında İnsan Hakları Örgütü şunu ifade etmiştir: Cinsel istismar, Gana kampında yaygın bir sorundur. Küçük kız çocukları kendi yükümlülüklerini yerine getirmek karşılığında fuhuş yapmaya mecbur bırakılmaktadır. Zambiya'da ise en son eğitim hizmetine karşılık cinsel istismarda bulunduğuna ilişkin bir skandal ortaya çıkmıştır. Bu olay neticesinde mülteci kampında sorumlu olan kişiler kovulmuşlardır. Mülteci İşleri BM Yüksek Komiserliği ve Büyük Britanya'daki Çocukları Koruma Birliği'nin ortak raporunun çıkmasından sonra Ajanslar Arası Daimi Komisyon, insani krizlerde cinsel istismar ve kötü muameleden korumak için birtakım çalışmalar yapmıştır.¹⁵⁶ Bu iş raporu; Haziran 2001'de 18 yaşından küçük olup da yardımdan yararlanan kadınlarla cinsel ilişkiler kurmayı yasaklayan, her bir memurun kendi arkadaşının yapabileceği cinsel saldırılarla ilgili endişe ve şüphelerini bildirmesini zorunlu kılan ve insani yardım çalışanlarının davranışlarıyla ilgili olan bildirgenin temel ilkelerini açıklamıştır.¹⁵⁷ Müdür ve sorumluların bu bildirgenin uygulanma güvencesini yüklenmeleri gerekmektedir. Ajanslar arasında koordinenin sağlanması ve bu tür krizlerin engellenmesi için Daimi Komisyon önemli bir yol belirlemiştir. Komisyon, Mart 2002'de insani krizlerde şiddet ve cinsel istismardan korumakla yetkili olan Çalışma Grubunu kurmuştur. Yardım kuruluşlarında çalışanlar tarafından yapılan cinsel istismarı bitirmek ve yapılan insancıl

¹⁵⁴ ASMİTA Naik, el-Ümemü'l-MüttahideTahakkakafi'l-İstiglâli'l-Cinsî minCânibi'l-Âmilîne fi Mecâli'l-İğâse (BM'nin Yardım Faaliyetlerinde Çalışanların Cinsel İstismarını İncelemesi), el-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy: 16, Nisan 2003, s. 41-44.

¹⁵⁵ ASMİTA Naik, Himâyetü'l-Atfâlmîne'l-Humât (Çocukların Koruyuculardan Korunması), Batı Afrika'dan Araştırmalar, el-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy. 15, s. 14-15.

¹⁵⁶ FRANSISWAZ Kril, el-Himâyetümine'l-İstiglâlve'l-İntihâkü'l-Cinsî fi'l-Ezmâti'l-İnsâniyye (İnsanlık Krizlerinde Cinsel İstismardan Korumak), el-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy: 15, s. 18.

¹⁵⁷ Bu bildirge, insani yardım ajanslarında çalışanların gözetilmesi gereken ölçü ve ilkeleri ele almıştır. Onlar da şunlardır:

- Çalışanlar tarafından yapılan cinsel istismar kötü davranış eylemlerinde bir eylemdir. Bundan dolayı onun hizmetinin sona ermesine sebep sayılmaktadır.
- Genel olarak rüşt yaşı ve yasal yaşa bakılmaksızın 18 yaşından küçük çocuklarla yapılan herhangi bir cinsel faaliyet yasaktır.
- Cinselliğe karşı mal, görev, ürün ya da hizmetler vermek yasaktır.
- İnsani ajanslardan çalışanları cinsel istismar konusunda bilgilendirmek.

yardımların kötüye kullanılmasını engellemek için gerekli olan önerilerde bulunma yetkisini o gruba vermiştir.¹⁵⁸

IV. TUTUKLU OLAN ÇOCUK VE KADINLARIN KORUNMASI

Uluslararası İnsancıl Hukuk, uluslararası silahlı mücadelede taraf olan herhangi bir devletin, korunan kişileri gözetmek amacıyla uygun gördüğü kesin önlemleri almasına izin vermiştir. Tarafı bu tür önlemleri almaya zorlayan etkenin güvenlik gerekçeleri olması şarttır. Örneğin savaştan taraf; bazı bireylerin, amacı huzursuzluk çıkarmak ya da tahrip etme ve casusluk gibi başka araçlarla toprakları tehdit etmek olan örgütlere intisap etmesinden şüphe ettiği için, elinde ciddi ve mantıklı sebepler bulunduğu zaman o bireyleri tutuklayabilir.¹⁵⁹ Bunun yanı sıra işgal devleti; korunan kişiler, işgal topraklarında geçerli olan ulusal kanunları çiğnediklerinde ya da o toprakların bütünlüğünü ve güvenliğini sağlamak için o devletin çıkardığı kararları çiğnediklerinde onları yargılayabilir.¹⁶⁰ Bu çiğnemenin sonucunda silahlı çatışma ve yerel savaşların parçaladığı devletlerde çok sayıda kadın ve çocuk özgürlüklerinden mahrum kalma tehlikesi ile karşı karşıya gelmektedir. Bu şiddetli durumlar esnasında kişi, son derece zayıf olmakta ve her türlü işkence, hapis ve zor şartlarda yaşamaya maruz kalmaktadır. Daha sonra koruma ve yardıma muhtaç olmaktadır.¹⁶¹

ÜİH, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kadın ve çocuklara ait korumayı üstlenmektedir. Zira bu kanun bunlarla ilgili özel hükümler içermektedir. Bu anlatılanlar ışığında bu konunun başlıkları şu şekilde olacaktır:

- A- Tutuklu Çocukların ve Kadınların Korunması.
- B- Tutuklu Çocukların ve Kadınların İdam Cezasından Korunması.

A. Tutuklu Olan Çocuk ve Kadınların Korunması

Dünyanın omzunda kadın ve çocuklardan daha kutsal bir emanet yoktur. Onların saygınlığı üstünde daha önemli bir görev yoktur. Çünkü onların korunması ve haklarına saygı gösterilmesi tüm insanlığın geleceği için bir korumadır.

¹⁵⁸AsmitaNaik, İyanLevin, a.g.e., 18 ve 19.

¹⁵⁹ CHARLOT LindsarCurte, Afghanistan: An ICRC Perspective on bringingassistanceandprotectiontowomenduringthe Taliban regime, International Review of TheRedCross, September, 2002, vol 84, No 847, P. 644.

¹⁶⁰ FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 10 ve 11.

¹⁶¹ DENİS Blatter, a.g.e., s. 10.

Uluslararası toplum her ne kadar kadın ve çocuklara önem vermiş ve onların özel bir şekilde ihtiyaç duyduğu korumayı ihmal etmemiş olsa da dünyanın birçok yerinde kadın ve çocuk haklarının çiğnendiğini büyük bir üzüntü ile görmekteyiz. Bu çiğnemelerin en büyüğü ve en tehlikelisi; uluslararası savaşlar ve iç çatışmalar sebebiyle kadın ve çocuklara yönelik olmaktadır. Bu savaşlar, çoğunluğu kadın ve çocuk olan çok sayıda kurbanı geride bırakmaktadır. Bunu daha fazla açıklamak için bu konuyu iki başlığa ayıracağız.

Birinci başlıkta tutuklu olan çocukların korunması ve ikinci başlıkta ise tutuklu olan kadınların korunması ele alınacaktır.

1. Tutuklu Çocukların Korunması

Barış döneminde dahi çocukları tutuklama ya da alıkoymaya başvurmak, en son önlem ve mümkün olduğu kadar en kısa sürede olması gereken bir yoldur. 1989 tarihli Çocuk Hakları Anlaşması'nın 37. maddesi de buna değinmiştir. Çocukların tutukluluk durumunu düzenleyen bu madde devletlerin şunları üstlenmesi gerektiğini ifade etmiştir:

1- Hiçbir çocuğun işkence, sert ceza ya da insanlık dışı ve aşağılayıcı bir uygulamaya maruz kalmaması gerekmektedir. Yaşları 18 yaşından küçük olanların işlediği suçlar sebebiyle onlara idam ya da ömür boyu hapis cezası verilemez.

2- Hiçbir çocuk yasa dışı bir şekilde ya da haksız olarak özgürlüğünden mahrum bırakılamaz. Çocukların tutuklanması, alıkonulması ya da hapsedilmesinin kanuna göre olması gerekmektedir. Çocukların tutuklanması sadece son çare olarak yapılabilir. Bir de uygun olan en kısa sürede olması gerekir.

3- Özgürlüğünden mahrum bırakılan her çocuğa insanca muamelede bulunulması, çocuğun onurunu saygı duyularak ona göre davranılmalı ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekir.

4- Özgürlüğünden mahrum bırakılan her çocuğun yasal yardım ve onun dışındaki diğer uygun yardımları alma hakkı bulunmaktadır. Savaş döneminde ise UIH, tutuklu olan kadın ve çocukların silahlı çatışma esnasında yararlanmaları gereken ihtiyaç ve özel korumayı vurgulamıştır.

Aile birliğini korumak için IV. Cenevre Sözleşmesi tutuklu çocukların tutuklu babalarıyla kalmaları gerektiğini ifade etmiştir. Çalışma ihtiyaçları ya da sağlık

sebeplerinin gerektirdiği durumlar bundan istisnadır. Bu durumlarda geçici olarak onların ayrı tutulması gerekmektedir.¹⁶² Hapishane ve tutukluları hapsedme yönetimiyle ilgili Geçici Koalisyon Güçleri notasına göre ve 1489/2003 kararı da dâhil olmak üzere GK kararlarıyla uyumlu bir şekilde böyle bir ayırım gerçekleşmiştir. Hapishanede güvenliği ve insani şartları oluşturmak için savaş kanunları ve geleneklerine göre çok sayıda karar çıkarılmıştır. O kararlardan biri de 18 yaşından küçük olanların ergenlik dönemine gelmiş tutuklulardan ayrı konulması ve kadınların, erkeklerin hapishanesinden ayrı bir hapishanede tutulmasıyla ilgili karardır.¹⁶³

Yemek ile ilgili olarak IV. Cenevre Sözleşmesi, 15 yaşından küçük çocuklara kendi vücutlarının ihtiyaçlarına uygun bir şekilde gıda verilmesini ifade etmektedir.¹⁶⁴

Aynı sözleşmenin 94. maddesi de çocukları tutuklayan devletin onların eğitimini üstlenmesini zorunlu kılmaktadır. Çocukların tutuklu buldukları yerin içinde ya da dışında okula gitmelerine izin vermiştir. Bunun yanı sıra aynı madde, çocuk ve gençler için tüm hapishanelerde oyun sahalarının tahsis edilmesini ifade etmiştir.

Tutuklayan devlet güçleri tutuklu çocuklara eğitim için cezalar verdiği zaman, tutuklu olan çocuğun yaşını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.¹⁶⁵

Ayrıca IV. Cenevre Sözleşmesi 132. maddesi'nde; çatışan tarafların saldırı eylemlerini yaptıkları esnada tutuklu olan belli grupların –ki çocuklar da bunlardandır– serbest bırakılması için anlaşmalar yapmaya çalışmaları gerekmektedir.

Her ne şekilde olursa olsun bu tür anlaşmaları yapmak çatışan taraflar için zorunlu değildir. Zira bu anlaşmalar, çocukların zayıf olması sebebiyle sadece savaşan devletlere yönelik ısrarcı bir öneridir. Birçok durumda insancıl yaklaşımlar bu tür anlaşmaları yapmada güçlü bir etken olmaktadır.¹⁶⁶

Bu tür anlaşmaları yapmada UKK'nin önemli bir rolü olmuştur. Örneğin geçtiğimiz yüzyılın seksenli yıllarında UKK, Lübnan'ın güneyindeki Ensar kampını ziyaret etmiştir. İlk ziyaretten bir sonraki gün Uluslararası Komisyon tutuklu olan 12 yaşından küçük 212 çocuğu kendi kontrolü altında serbest bırakmıştır. Onları serbest

¹⁶² IV. Cenevre Sözleşmesi, md: 82.

¹⁶³ Cerîdetu's-Sabah (Irak Gazetesi), Irak Bildiri Ağı, Irak Cumhuriyeti, sy: 128, 2003, s. 6

¹⁶⁴ IV. Cenevre Sözleşmesi, md: 89.

¹⁶⁵ IV. Cenevre Sözleşmesi, md: 119.

¹⁶⁶ CEVDE Haydar Halef, Tecnîdü'l-Atfâli'n-Niza'âtü'l-Müsallaha (Silahlı Çatışmalarda Çocukların Asker Yapılması), Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Bağdat Üniversitesi, 2000, s. 78.

biraktıktan sonra UKK temsilcileri bu çocukların bakımını üstlenmiştir. Onları, Lübnan'ın farklı yerlerinde olan ailelerine geri göndermişlerdir. Bu olay 1982 yılında Eylül ve Ekim ayları içinde gerçekleşmiştir.¹⁶⁷

Tutukluluk esnasında çocuğun korunması konusunu çözmeye yönelik çok sayıda metin olmasına rağmen, İsrail bu konuyla ilgili olan uluslararası anlaşmaların uygulanabilirliğine sürekli karşı çıkmıştır. Bu anlaşmalar da IV. Cenevre Sözleşmesi, Birinci Ek Protokol ve 1989 Tarihli Çocuk Hakları Antlaşması'dır. Kudüs intifadasının ilk altı ayı içinde istatistikler, Kudüs'ten 400 Filistinli çocuğun tutuklandığını belirtmiştir. O çocuklar işkence ve darba maruz kalmışlardır. Bu da bazılarının farklı bir şekilde yaralanmasına sebep olmuştur. Durum bununla sınırlı kalmamış ve tutuklu olan çocukların aileleri de cezalandırılmıştır. Bu saldırılar, IV. Cenevre Sözleşmesi'ni özellikle de sözleşmenin, işgal güçleri tarafından işkencenin yapılmasını engelleyen 147. maddesini büyük bir şekilde çiğnemektedir. Yine bu saldırılar, aynı sözleşmenin 84. maddesini çiğnemektedir ki bu madde tutuklu çocukların ergenlik dönemine girenlerden ayrı bir yerde tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Hatta bazı çocuklar işgal edilen toprakların dışında tutulmuşlardır. Bu ise IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 76. maddesine aykırılık teşkil etmektedir. Zira bu maddeye göre tutukluların işgal edilen toprakların dışında tutulmamaları gerekmektedir.¹⁶⁸

2. Tutuklu Kadınların Korunması

Kamplardaki kadınların geneli büyük risklere maruz kalmaktadır. Bundan dolayı onların korunmaya çok ihtiyaçları vardır. Hamile kadınlar ve küçük çocukların anneleri gibi bazı kadın grupları çok zayıftırlar. Bundan dolayı kendilerine uygun ek korumaya ihtiyaç duymakta ve riskler taşımaktadırlar. Böylece UIH, tutukluluk esnasında kadınların korunması için konuyla ilgili kural ve metinler tahsis etmiştir.

Birinci Ek Protokol metinlerine göre silahlı çatışmayla ilgili sebeplerden dolayı özgürlükleri kısıtlanan kadınların erkeklerden ayrı bir yerde tutulmaları ve bu alanların kontrolünün kadınlara verilmesi gerekmektedir. Bununla beraber esirler tutuklandığı zaman mümkün olduğu kadar onlara özel yerler sağlanması gerekmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ DENİS Blatter, a.g.e., s. 14.

¹⁶⁸ ALÜ HALİFE Hâlid b. Ali, Himâyetü'l-Atfâlfi'l-Münâza'âti'l-Müsallaha (Silahlı Çatışmalarda Çocukları Korumak), Mecelletü't-Tifûletive't-Tenmiyye, sy: 4, c. 1, 2001, s. 78.

¹⁶⁹ Birinci Ek Protokol, md: 75/5

Kadının onuruna gösterilmesi gereken saygıyla ilgili olarak IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 27/2 maddesinde geçen genel ilkeye göre bu sözleşmenin 85. maddesi şunu ifade etmiştir: *“İstisnai ve geçici durumlarda tutuklu kadınların erkeklerin tutulduğu yerlerde zorunlu olarak barındırıldıkları zaman tutuklu olan bu kadınlar için uyku yerleri ve sağlık hizmetleri tahsis edilmesi gerekmektedir”*.¹⁷⁰ Kadın onuruna saygı zorunluluğu ilkesine göre IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 97. maddesi 4. fıkrada tutuklu bir kadına ancak bir kadın vasıtasıyla arama yapılabileceğini ifade etmiştir.¹⁷¹

Eğitim cezalarıyla ilgili olarak IV. Cenevre Sözleşmesi 119. maddesinde genel ifadelerle ayrıcalıklı davranma ilkesine şöyle değinmiştir: *“Tutuklunun yaşı, cinsiyeti ve sağlık durumunun dikkate alınması gerekmektedir. Burada tutuklayan devletin erkeklere uygulanan eğitim sisteminden daha sert olmayan bir eğitim sistemini daha az yorucu yerlerde tutuklu kadınlara uygulamasına bir engel bulunmamaktadır.”*¹⁷²

Hamile kadınlar ve küçük çocukların annelerinin ek korumayı alma hakları bulunmaktadır. Hamile kadınlar¹⁷³ ve çocukların ihtiyaç duyduğu annelerin durumları sebebiyle onlara öncelik verilmesi gerekmektedir.¹⁷⁴ Bunun sebebi mümkün olan en hızlı sürede bu kadınları serbest bırakmaktır. Zira IV. Cenevre Sözleşmesi, hamile kadınlar ve küçük çocuk annelerini serbest bırakmak ya da onları kendi memleketlerine veya tarafsız bir ülkeye göndermek için çatışma taraflarını saldırı eylemleri esnasında sözleşme yapmaya teşvik etmektedir.¹⁷⁵ Tutuklu çocukları serbest bırakmak için yapılan antlaşmalarda da durum aynıdır. Bu tür antlaşmalar çatışma tarafları için bağlayıcı değildir. Zira sadece ısrarla tavsiye etmenin ötesine geçmemektedir.

Tutuklama, haddi zatında bir ceza olmayıp işgalci devletin güvenliğinin gerektirdiği bir önlem olduğu için tutuklanan bireylere büyük zararlar verilmesi kabul edilemez. IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 91. maddesi şunu ifade etmiştir: Doğum durumunda kadına uygun tedaviyi yapacak herhangi bir hastaneye götürülmesi gerekmektedir. En azından tüm halka gösterilen ilginin ona da gösterilmesi gerekir. Aynı sözleşmenin 127. maddesi; yolculuk, hamile kadınlara büyük zararlar verecekse onların başka yerlere nakledilmemesi gerektiğini; ancak onların güvenliği bunu

¹⁷⁰ FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 11.

¹⁷¹ CHARLOTTE Lindsey, a.g.e., s. 218.

¹⁷² FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 11.

¹⁷³ Commentary on TheadditionalProtocols, op, cit, P. 893.

¹⁷⁴ FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 13.

¹⁷⁵ Birinci Ek Protokol md: 76/2; IV. Cenevre Sözleşmesi md: 132.

gerektirecekse başka yerlere nakledilebileceklerini ifade etmiştir. Çünkü amaç; askeri konumun güvenliği değil tutuklunun güvenliğidir.¹⁷⁶

B. Kadın ve Çocukların İdam Cezasından Korunması

Geçen asrın ellinci yıllarının sonu ve altmışlı yılların başından beri BM kurumları idam cezası meselesini araştırmaktadır. Her ne kadar dünya çapında idam cezasını iptal etmeye yönelik bir hareketlilik olsa da bu yönde kesin olarak bir ilerleme olduğu söylenemez. Gerçek o ki idam cezası ya da uygulama tehdidi, hem barış hem de savaş döneminde dünyanın birçok bölgesinde son zamanlarda gözle görülür bir şekilde artmaktadır.

Uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışma çerçevesinde UIH, zayıf gruplardan sadece iki grup hakkında idam cezasının verilemeyeceğini ya da onlara uygulanamayacağını ifade etmiştir. Onlar da silahlı çatışmayla ilgili suçlar işleyen kadın ve çocuklardır.

Bu konu iki başlık altında ele alınacaktır. Birinci başlıkta, çocukların idam cezasından korunması ikinci başlıkta ise kadınların idam cezasından korunması konusu incelenecektir.

1. Çocukların İdam Cezasından Korunması

Yardım malzemelerini dağıtma, hastane ve güvenli yerlere yerleştirme ve diğer koruma uygulamaları esnasındaki ayrıcalıklarla ilgili bahsedilen hükümlerden çıkarılabilen genel kuraldan farklı olarak, silahlı mücadelede 5 yaşından küçük olan çocukların korunması bu kurallara temel teşkil etmektedir. Ancak idam cezasında, uygulamadaki durum farklıdır. Zira IV. Cenevre Sözleşmesi ve her iki Ek Protokol koruma yaşını 18'e çıkarmışlardır.

IV. Cenevre Sözleşmesi işgalci devletin mahkemelerine, işgal edilen topraklardaki bireyler; casusluk, büyük tahrip eylemleri, bir veya daha fazla kişinin ölümüne sebebiyet veren kasıtlı suçlar gibi belli suçları işledikleri durumlarda onlar için idam cezasını vermeye izin vermiştir. Ancak bahsedilen bu durumlarda cezanın uygulanması için birtakım şartlar ileri sürülmüştür.¹⁷⁷ Onlardan biri de mahkûmun

¹⁷⁶ FRANÇOIS Creil, a.g.e., s. 13.

¹⁷⁷ Söz konusu şartlar şunlardır:

yaşının 18 ve üstü olmasıdır. 18 yaşından küçük olan biri bu suçlardan birini işlediği zaman ona idam cezası verilememektedir.

Çocuğun idam cezasından korunabilmesi için şu şartların bulunması gerekmektedir:¹⁷⁸

- 1- İşlenen suçun silahlı mücadeleyle ilgili olması gerekmektedir.
- 2- Suçun işlenme zamanında mahkûmun yaşı 18 yaşından küçük olmalıdır.

Karar verildiği sırada çocuğunun yaşının 18 veya daha fazla olmasının önemi yoktur.

3- Çocuk hakkında verilen cezanın idam cezası olması gerekmektedir. İdam cezası dışında bir ceza verilirse o ceza uygulanır.

Genel olarak çocuk tarafından işlenen suçun cezası idam olursa ancak kendisi çocuk olduğu için bundan muaf tutulursa bu, onun nihai olarak cezadan muaf tutulduğu anlamına gelmez. Sadece idam cezasından muaf olur. Bu durumda müebbet ya da duruma göre geçici hapis cezası verilebilir.¹⁷⁹

Uluslararası olmayan uyuşmazlıklarda İkinci Ek Protokol 6/4 maddesi; Bir kimsenin suç işlediği zaman 18 yaşına ulaşmamışsa, idam kararı için diğer tüm şartlar bulunsa dahi ona idam cezası verilemeyeceğini ifade etmiştir.

Birinci Ek Protokol'ün, 77. maddesinde idam kararının uygulanmasının yasak olduğu ifade edilmektedir. İkinci Ek Protokol'ün ise 6/4 maddesinde idam kararının verilemeyeceği ifade edilmektedir. Her iki protokolda sonuç bir olsa da-ki o da 18 yaşına ulaşmayan hakkında idam cezasının uygulanmasının yasak olmasıdır- İkinci Ek Protokol bu alanda daha temkinlidir. Zira bu Protokol'de kesinlikle idam cezasının verilemeyeceğini ifade edilmiştir.

a-Mahkemeye göre suçlu, mahkemenin bulunduğu devletin halkından olmaması ve onun devletine karşı herhangi bir görevle yükümlü olmaması gerekir. Yani mahkemenin bu kişinin yabancı işgalinin altında olduğunu ve kendi egemenliği altında olmadığını; ancak kendi iradesi dışındaki şartlar altında olduğunu ve yetkinin o kişinin devletinde olduğunu bilmesi gerekir.

b-Verilen idam cezasının işgalden önce işgal edilen topraklarda uygulanan bir ceza olması gerekir. Bunun yanı sıra IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 75. maddesi işgal mahkemeleri işgal edilen topraklardaki halktan birine idam cezası verdiklerinde şunları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir:

c-Mahkûmun işgal güçlerinden af ya da belli bir süre cezayı ertelemeyi isteme hakkı bulunmaktadır.

d-Koruyucu devlete idam haberi verildiği tarihten itibaren en az altı ay geçmeden idam cezasını yerine getirmek yasaktır.

¹⁷⁸ Birinci Ek Protokol'ün 77. maddesinin 5. fıkrası şunu ifade etmiştir: "Silahlı mücadeleyle ilgili suçtan dolayı suç işlediği esnasında 18 yaşından küçük olan kişilere idam cezası verilemez."

¹⁷⁹ NÂSİRÎ Fener Zebin, a.g.e., s. 60.

İlgili hükümlerde, kişilere silahlı mücadeleyle ilgili bir suç işlediği zaman 18 yaşına ulaşmamışsa ona idam cezasının verilememesinin kararlaştırılması, 18 yaşına ulaşmamış olan kişinin temyiz kudretinin olmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Çocukların kendi eylemlerinin bilincinde olmaması, genelde başkalarının baskısı ya da etkisi altında olması durumlarını da kapsamaktadır.¹⁸⁰

2. Kadınların İdam Cezasından Korunması

Daha önce söylediğimiz gibi IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 68. maddesi, uluslararası silahlı mücadeleyle ilgili suçlardan idam kararının verilebilmesi için bulunması gereken şartlar arasında kişinin suç işlediği esnada yaşının 18'den küçük olmaması öngörülmüştür. Ancak bu sözleşme mahkûmun hamile kadın ya da küçük çocukların anneleri olması durumuna değinilmemiştir. Bu durum, dünya devletlerinin çoğunun iç kanunların da da ele alındığı bir durumdur. Ancak Birinci Ek Protokol; IV. Cenevre Sözleşmesi'ndeki eksiği kapatmak için idam kararının, hamile kadın ve küçük çocuk annelerine uygulanmasının yasak olduğunu vurgulamıştır.¹⁸¹ Ancak buna rağmen Protokol kurucuları, silahlı mücadelede idam kararının hamile kadın ve küçük çocuk annelerine verilmesini tam olarak yasaklamamıştır. Zira bu tür bir yasak, çoğu devletteki ulusal yasaların hükümlerine aykırıdır. Ancak UİH, buna rağmen mümkün olduğu kadar bu tür hükümlerin verilmesinden uzak durulmasını önermektedir.¹⁸²

Hamile kadın veya küçük çocuk anneleri hakkında verilen idam kararının yerine getirilmesinin yasaklanmasıyla ilgili olarak Birinci Ek Protokol kurucuları arasında yapılan antlaşma, idam kararının verilmesinin yasak olması üzerine yapılan antlaşmadan daha kolay olmuştur. Burada birçok devlette hâlâ idam cezasına izin vermeyen hukuk kuralları vardır. Ancak pratikte bu yasak dikkate alınmamaktadır. Fakat hamile bir kadın hakkında verilen idam kararının doğumdan sonraya kadar geciktirilmesini öngören insanlık dışı uygulama ise yaklaşık olarak dünyanın tüm ülkelerinde hem kanunlarda hem de pratikte uygulanmamaktadır.¹⁸³

¹⁸⁰ DENİS Blatter, a.g.e., s. 12.

¹⁸¹ Birinci Ek Protokol, md: 76/3.

¹⁸² Commentary on the additional Protocols, op. cit. p. 895.

¹⁸³ FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 13.

Uluslararası olmayan çatışmalarda ise ikinci protokol, hamile ve küçük çocuk annesi olanlara idam cezasının verilemeyeceğini ifade etmiştir. Yani uluslararası silahlı çatışmadaki durumda olduğu gibi burada da benzer kurallar getirilmiştir.¹⁸⁴

V. SALDIRI EYLEMLERİNE KATILAN KADIN VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

Dünya birçok evrensel, bölgesel ya da iki ülke arasındaki savaflara şahit olmuştur. Gelişmekte olan devletler yabancı işgale karşı askeri mücadeleye şahit olmuştur. Kadın ve çocuklar, bu savaflarda farklı roller oynamıştır.

Günümüzde kadın ve çocukların silahlı mücadeleye iştirak etmeleri hususunda endişeler bulunmaktadır. Kadınlar ve çocuklar sadece silahlı mücadele kurbanı değildirler. Aynı zamanda silah taşımakta ve dünyanın birçok yerinde meydana gelen çatışmalarda rol almaktadırlar. Kadın ve çocukların saldırı eylemlerine katılmaları; silah ve gıda taşıma, keşif işleri, kamufle etme ve hile gibi desteklerde bulunarak dolaylı yardım yapma ve silah alıp bilfiil savafla katılma şeklinde olabilmektedir. Hatta silahlı güçler ve gönüllü milis örgütlerine asker bile olmaktadır. Gönüllü olarak ya da zorla askere alınmaktadırlar.

Her ne kadar UİH, kadın ve çocuklar sivil bireyler oldukları için onların korunmasını üstlense de, kadın ve çocuklar saldırı eylemlerine iştirak ettiklerinde ve düşmanın eline esir düştüklerinde bu kanun onları korumamaktadır. Ayrıca askeri mürettebat, işgale uğramak üzere olan yerin direniş gösteren sakinleri de düşman eline düşmeleri şartı ile esir statüsüne tabii olacaklardır.

Yararlandırılacakları haklar şunlardır;

İşkence ve benzeri kötü muamelelere maruz bırakılmama, ihtiyaç duydukları tıbbi bakımın sağlanması, diğer temel ihtiyaçların sağlanması, kendilerine yönelik şiddet olaylarına karşı korunma, intikam eylemlerine karşı korunma, kadınların cinsiyetlerine uygun muamele görme, temel ihtiyaçlarının karşılanması karşılığında ücret talep edilmemesi, isim, soy isim, doğum tarihi, rütbesi ve nerede görevli olduğu dışında bilgi vermeye zorlanmama, rütbesine göre muamele görme, kendi dilinde iletişim

¹⁸⁴ İkinci Ek Protokol'ün 6/4 maddesi şunu ifade etmiştir: Bir kimse suç işlediği zaman 18 yaşına ulaşmamışsa idam cezası verilemez. Aynı şekilde hamile ve küçük çocuk annesi olanlara da idam cezası verilmesi yasaktır.

sağlanması, güvenli yerlerde kalmalarının sağlanması, dini ve tıbbi görevliler ile görüşme, dini vecibelerini yerine getirebilme hakları mevcuttur.¹⁸⁵

Saldırı eylemlerine katılan kadın ve çocukların korunması konusunu kapsamlı bir şekilde ele almak amacıyla bu konuyu iki başlıkta inceleyeceğiz. Birinci başlıkta kadın ve çocukların saldırı eylemlerine katılması ve ikinci başlıkta ise saldırı eylemlerine katılma ve asker olma şekillerinin yasaklanmasının hukuki gerekçeleri incelenecektir.

A. Kadın ve Çocukların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmeleri

Kadın ve çocukların saldırı eylemlerine iştirak etmeleri ve asker olmaları olgusu karşısında uluslararası toplumda farklı tutumlar sergilenmiştir. Bir yandan saldırı eylemlerine katılma ve asker olma yaşı için en alt sınır üzerinde antlaşma olmasa dahi, çocukların asker olması ve saldırı eylemlerine katılması her şekilde yasaklanmıştır. Öte yandan ise özellikle kadının karşılaştığı zorluklardan korunmaya ihtiyacı olduğu esasına dayanan düşünceden vazgeçildikten sonra kadın ve çocukların asker olmaları ve saldırı eylemlerine iştirak etmeleri serbest kılınmıştır.¹⁸⁶ Böylece kadın da erkekle yan yana zor işlerde çalışmaya ve saldırı eylemlerine katılmaya başlamıştır.

1. Kadınların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmesi

a. Genel Olarak

Her ne kadar uluslararası toplum çocukların askere alınması ve saldırı eylemlerine iştirak etmesini yasaklamaya yönelse de, durum kadının askere alınması ve saldırı eylemlerine katılması konusunda aynı değildir. Zira kadınlar, dünyanın farklı yerlerinde birçok silahlı çatışmaya etkin bir şekilde katılmaktadır. Nitekim kadınlar, devletlerinin girdiği savaşlarda devletlerini kuşatan tehlikeye karşı koymak için tarih boyunca etkin rol oynamışlardır.

Kadınlar, gönüllü olarak ya da zorla destekte bulunarak savaşçı nitelikleriyle silahlı güçlere katılmışlardır. 1990-2002 yılları arasında en az 54 devlette genç kadınlar komutan olarak bulunmaktaydı. Bu kadınlar 36 devlette saldırı eylemlerine iştirak

¹⁸⁵ ACER Yücel , KAYA İbrahim, a.g.e., s. 255.

¹⁸⁶Bkz: Belge: (E/CN.6/2000/PC/2); FRANÇOİS Creil, a.g.e., s. 18.

etmişlerdir. Kadınlar gizliden bilgi götürmek ya da silah kaçırmak için direniş gruplarının içine girerek, kendi devletlerinin silahlı güçlerine destek olmaktadır.¹⁸⁷

Kadınların intihar eylemlerindeki rolü, savaş esnasında çatışmaya girebilme imkanı ile ölçülebilmektedir. Buradaki önemli bir husus da kadınların hedefe ulaşmadaki başarılarının büyük bir bölümünün daha güçlü olmasına dayanmasıdır. Bu da kadınların bu tür saldırıları yapmalarının uzak bir ihtimal olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Silahlı gruplar için özellikle kadınlar seçilmektedir. Zira sızma işi ve ani darbeleri yönetme gibi bazı durumlarda kadınlar, daha çok başarı göstermektedir. Bunun da birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden bazıları; kadınların daha az şüphe uyandırması, muhafazakar toplumlarda kadınların üstünün aranmasında çekingenlik olması, kadınların kendisini hamile göstererek intihar malzemelerini elbiseleri altında gizleyebilmeleridir.¹⁸⁸

Bu başlıkta ABD'nin kadın ve çocukların saldırı eylemlerine iştirak etmesiyle ilgili deneyimine ışık tutacağız.¹⁸⁹

b. Kadınların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmesiyle İlgili Amerika Deneyimi

XVIII ve XIX. Yüzyıllarda, kadınların Amerika ordusunda bulunması rutin bir durumdu. Aslında insan gücünün devamlı azalması ve ABD ordusunun sahada sürekli bulunması kadınların asker olmasını zorunlu bir durum haline getirmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Amerikalı kadınların katılımı sadece hemşirelik mesleğiyle sınırlı idi. Zira savaş sonunda bu kadınların sayısı 34.000'e ulaşmıştır. Bu kadınlar orduda hemşire, deniz piyadesi ve sınır muhafızı olarak rol almışlardır. Bunların bir kısmı ülke dışında çalıştırılmıştır. Nitekim Mayıs 1917 tarihinde, deniz yoluyla 400 hemşire Avrupa'ya gönderilmiş ve burada Fransa'da Britanya saldırı kıtalarında hizmet yapmaları amaçlanmıştır. Bu savaşlarda kadınlar askeri fabrika ve işyerlerinde çalıştırılmıştır. Savaş bittikten sonra ABD hemşireler dışında askeri güçlerde bulunan tüm kadınları serbest bırakmış ve böylece sayıları barış döneminde istenen sınıra düşürülmüştür. Barış döneminde silahlı güçlerde çalışan kadınların sayısı, ciddi ölçüde sınırlı hale

¹⁸⁷WOMEN Peaceand Security, United Nations, 2002, p. 13.

¹⁸⁸ CHARLOTTE Lindsey, a.g.e., s. 25.

¹⁸⁹ Bundan kadınların saldırı eylemlerine katılmasının sadece ABD'yle sınırlı olduğu anlaşılmasın. Zira dünyanın birçok ülkesinde kadınlar kendi devletlerini kuşatan tehlikelere karşı koymaya iştirak etmişlerdir. Örneğin Cezayir, Vietnam, Almanya, Britanya, Salvador, Fransa ve bunlar dışındaki başka devletler bu devletlerdendir.

gelmiştir.¹⁹⁰ II. Dünya Savaşı'nda özellikle Pearl Harbor saldırısından sonra denizde insan gücünün zayıflamasından sonra bu eksiğin giderilmesine çok önem verilmeye başlanmıştır. Zira 1942 yılında Amerikan deniz güçleri, filodan geri çekilen erkeklerin yerine geçmeleri için kadın askerlerden yararlanmayı düşünmüştür. Deniz Bakanı o dönemde ordunun sunduğu öneride olduğu gibi kadınların denizcilikte ek güç değil, yedek güç olmasını kararlaştırmıştır.¹⁹¹

Orduda kadınların çalıştırılmasıyla ilgili Amerika Kongresi'nde farklı görüşler olmasına rağmen Amerika Kongresi'nde 1942 yılında orduda kadın hizmeti sınıfı 770554 sayılı kanunla yasalaşmıştır. Kadınlardan yedek denizcilerin oluşturulması için aynı yıl 30 Temmuz'da 689 sayılı Denizcilik Kanunu onaylanmıştır.¹⁹² İnsan gücü krizi ortaya çıkıncaya kadar kadının orduya katılması konusu ikinci defa unutulmuştur. Bu kriz, 1950'de Kore Savaşı meydana geldiği zaman gerçekleşmiştir. Ancak Amerikalı kadınların bu savaflara katılması sadece hemşire ve yazı işleriyle sınırlandırılmıştır. Ama Vietnam Savaşı'nda savaşa katılan kadın sayısı 650'ye ulaşmıştır. Kadınların rolü Kore Savaşı'na göre artmıştır. Amerikalı kadının rolü geçtiğimiz yüzyılın yetmişli yıllarında özellikle deniz havacılığı ve füze alanında çok büyümüştür.¹⁹³

1990-1991'deki II. Körfez Savaşı'nda ise bu savaflara katılan Amerikalı kadın sayısı yaklaşık olarak kırk bine ulaşmıştır.¹⁹⁴ Zira bu kadınlar; mühendis, şoför, teknisyen ve keşif uçaklarında pilot olarak savaşa katılmışlardır. Amerikalı kadınların bu savaflarda oynadığı rol neticesinde Amerika Kongresi 1991'de orduda havacılığı kadınlara yasaklayan kanunu iptal etmiştir.¹⁹⁵

2. Çocukların Saldırı Eylemlerine İştirak Etmesi

Uluslararası toplum, çocukların asker yapılması ve saldırı eylemlerine katılması olgusuna karşı seyirci kalmamıştır. Zira XX. asrın ikinci yarısında buna karşı çıkmaya başlamıştır. Bunu da Cenevre Sözleşmesi'nin iki ek protokolü ya da çocukların silahlı çatışmaya katılmasıyla ilgili 1989 yılı Çocuk Hakları Antlaşması ve onun 2000 tarihli

¹⁹⁰ HOLM Jeen, el-Mer'etüfi'l-Hayâti'l-Askeriyyefi'l-Ceyşi'l-Amrikî (Amerika Ordusunda Askeri Hayatta Kadın), Savaş Geliştirme Müdürlüğü, 1986, s. 78.

¹⁹¹ HÂFİZ Adil Hasûn, en-NisâüFi'l-Ceyş (Orduda Kadın), Kurmay Fakültesine sunulan bir tez, Yüksek Askeri Araştırmaları el-Bekr Üniversitesi, 1994, s. 14.

¹⁹² HOLM Jeen, a.g.e., s. 92.

¹⁹³ HÂFİZ Adil Hasûn, a.g.e., s. 15.

¹⁹⁴ CHARLOT Lindsey, a.g.e., s. 25.

¹⁹⁵ HÂFİZ Adil Hasûn, a.g.e., s. 16.

İstemli Protokolü gibi uluslararası hukuk kaideleri¹⁹⁶ ya da uluslararası kongrelerle yapmıştır. Aynı şekilde Roma'daki Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin temel sistemi çocukların uluslararası ya da uluslararası olmayan silahlı mücadelelere katılmasını bir savaş suçu saymıştır.¹⁹⁷

Genel olarak çocukların silahlı mücadeleye katılması ve askere alınmasının engellenmesi kararlaştırılsa da burada cevaplanması gereken sorular şunlardır: Bu engel zorunlu askerlikle mi yoksa gönüllü askerlikle mi yoksa her ikisiyle mi ilgilidir? Bu engel doğrudan saldırı eylemlerine katılmayı mı yoksa dolaylı katılmayı mı yoksa ikisini de mi kapsamaktadır ? Bu engel türleri 15 yaşına mı yoksa 18 yaşına mı ulaşmamış çocuklara uygulanacaktır ?

18 yaşına ulaşmamış çocuklara zorunlu ve gönüllü askerliğin her ikisini ve doğrudan ve dolaylı bir şekilde saldırı eylemlerine katılmayı yasaklayan çok sayıda hukuki gerekçeler ortaya çıkmıştır.

B. Silahlı Güçlerde Asker Olma ve Saldırı Eylemlerine Katılmanın Yasaklanmasının Hukuki Gerekçeleri

Çocuk ve kadınların savaşa katılması dünyanın birçok yerinde yaygınlaşmıştır. Resmi olan ve olmayan oluşumlar tarafından çocuklar istismar edilmektedir. Bu oluşumlar, çocuklara savaş eğitimi vererek ve onları silah ve mühimmat taşımada kullanarak saldırı eylemlerine katılmalarını zorunlu kılmaktadırlar. Bu konuya ışık tutmak için bu hususu üç başlıkta ele alacağız.

Birinci başlıkta saldırı eylemlerinde asker olmanın yasaklanmasının hukuki gerekçeleri, ikinci başlıkta saldırı eylemlerine iştirak etmenin yasak olmasının hukuki gerekçeleri ve üçüncü başlıkta da saldırı eylemlerine katılmanın yasak olması ele alınacaktır.

¹⁹⁶ Bu protokolü imzalayan ilk ülke Ürdün'dür. Bu da 16 Eylül 2001'den 12 Kasım 2001'e kadar devam etti. İstemli Protokol'e on devlet katıldı. Bu da 12 Şubat 2002'de onun yürürlüğe girmesini kolaylaştırdı. Bkz: Belge: (E/2000/99), (A/RE-S/56/38), (A/57/4).

¹⁹⁷ Mahkeme Temel Sistemi: md: 8/2/B, H/26.

1. Saldırı Eylemlerinde Asker Olmanın Yasaklanmasının Hukuki Gerekçeleri

a. Zorunlu Askerliğin Yasaklanması

Silahlı mücadelede (1974-1977) uygulanan UİH'yi vurgulama ve onu geliştirmenin Diplomatik Kongresi'nde Brezilya, 18 yaşından küçük olanların silahlı güçlerde asker yapılmasının engellenmesini önermiştir. Ancak önerilen bu değişiklik kabul edilmemiştir.¹⁹⁸ Bundan dolayı Birinci Ek Protokol'ün 77. maddesinin 2. fıkrası ortalama bir çözüm olmuştur. Zira bu protokol 15 yaşına ulaşan çocukların asker yapılmasını engellememiştir. Ancak aynı zamanda 15 yaşına ulaşan kişileri askere almada önceliğin yaşı daha büyük olana verilmesini çatışan taraflara zorunlu kılmıştır.¹⁹⁹ Hatta bu metin, görüldüğü gibi içinde yeterli bilgi olmakla beraber, her ne kadar zorlayıcı olmasa da 27 yıldan beri devletlerin, en düşük askerlik yaşını 18 yaşa yükseltmesi için çaba göstermesinin zorunlu olduğunun bilincinde olmasının bir göstergesidir. Bu çerçevede IV. Cenevre Sözleşmesi ve Birinci Ek Protokol'e göre 15 ve 18 yaş arası olup da silahlı güçlerin askere aldığı her kişinin, sivil bireylerden biri olarak saldırı eylemlerinin etkilerinden korunması amaçlanmıştır.²⁰⁰ Uluslararası olmayan çatışmalar çerçevesinde ise Cenevre Sözleşmesi ve İkinci Ek Protokol'ün ortak maddesi, Birinci Ek Protokol'ün 77/2 maddesi hükmüne benzer bir hüküm ifade etmemektedir.²⁰¹ Ancak tartışmalar esnasında bazı heyetlerin askerlik yaşını bilfiil 18 yaşa yükseltmesini vurguladıkları görülmektedir. Böylece askerliğin en düşük sınırının 15 yaş olarak belirtilmesi kararı, aksi görüşlerin baskısı altında alınmıştır. Ancak askerlik yaşının en altı sınırının yükseltilmesine, şiddetli bir şekilde karşı çıkılmadığı görülmektedir.²⁰²

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38/3 maddesine göre; "*Taraf devletler 15 yaşına ulaşmamış herhangi bir kişiyi silahlı güçlerinde asker yapmaktan sakınır.*" Bu hükümden 18 yaşın altındaki çocukların askere alınabileceği anlaşılmaktadır. Ancak

¹⁹⁸ CEVDE Haydar Halef, a.g.e., s. 10.

¹⁹⁹ Birinci Ek Protokol'ün 77/2 maddesi şunu ifade etmiştir: "*Çatışma taraflarının 15 yaşına ulaşmamış çocukların doğrudan saldırı eylemlerine katılmamasını garanti altına alan ve imkân dahilinde olan tüm önlemleri almaları gerekmektedir. Özellikle bu taraflar bu küçük çocukları silahlı güçlerinde asker yapmaktan sakınmaları gerekmektedir. 15 yaşına ulaşmış henüz 18 yaşına ulaşmayanlar askere alındığı durumda çatışma taraflarının bunlar arasında önceliği yaşı daha büyük olana vermeleri gerekmektedir.*"

²⁰⁰eI-Mecelletü'd-Düveliyeli's-Salibi'l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), sy: 59, yıl: 11, Mart 1998, s. 92.

²⁰¹ İkinci Ek Protokol'ün 4/3/C maddesi her ne kadar 15 yaşından küçük çocukların silahlı güçlerde askere alınmasının yasak olduğunu ifade etse de o, Birinci Ek Protokol'ün 15 ve 18 yaş arası kişiler askere alındığı zaman önceliğin, yaşı daha büyük olana verilmesi gerektiğini ifade ettiği gibi bir ifadeye değinmemiştir.

²⁰²eI-Mecelletü'd-Düveliyeli's-Salibi'l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), sy: 59, s. 93.

sözleşmenin 1. maddesine bakıldığında; çocuğun, 18 yaşına ulaşmayan her kişi olarak tanımlandığı görülmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bu iki madde (1 ve 38/3) metni birleştirildiğinde, 15 ila 18 yaş arasındaki kişilerin asker yapılmasına bir engel oluşturulmadığı görülmektedir. Hâlbuki 15 ile 18 yaş arasındaki kişiler 1. maddenin yaptığı çocuk tanımına göre hâlâ çocukturlar. Çocuk Sözleşmesi'nin 18 yaş olarak belirlenen rüşt yaşına, çocukların askere alınmasıyla ilgili bir istisna getirmesi makul gözükmemektedir. Silah taşımak büyük bir sorumluluk gerektirmektedir. Dolayısıyla 18 yaşın altında olanlara askerlik izni verilmemesi gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek olan 2000 tarihli İstemli Protokol bu düzenlemeleri desteklemektedir. Bu protokolde 18 yaşına ulaşmayanların zorunlu askerliğe alınmaması gerektiğini vurgulanmıştır.²⁰³

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek olan İstemli Protokol'ün 8. maddesinin 1. fıkrası gereği taraf devletlerin sunması gereken ilk raporlarla ilgili Yönlendirme İlkeleri; Çocuk Hakları Komisyonu'nun 3 Ekim 2001'de 736. oturum ve 28. dönemde hazırladığı ve amacı İstemli Protokol'ü yerine getirmek olan birtakım yasal ve idari önlemleri ele almıştır.²⁰⁴

Bu ilkeler, 18 yaşına ulaşmamış olanların askerlik hizmetindeki zorunlu hizmet için askere alınmamasını güvenceye almayı amaçlayan önlemlerle ilgili Çocuk Hakları Komisyonu'na sunulan raporların, birkaç konuyu içermesi gerektiğine değinmiştir. Bu hususlar da şunlardır;²⁰⁵

- a- Zorunlu askerlik işlemleri (Yani kayıttan silahlı güçlere girinceye kadarki işlemler), bireylerin silahlı güçlerde asker olma yaşının alt sınırının açıklanması
- b- Zorunlu hizmete alınmadan önce kişinin yaşını incelemek için gerekli ve güvenilir olan belgeler (doğum belgesi, yazılı ifade...)
- c- İstisnai şartlarda (Acil durum gibi. Bu durumda en düşük yaş hakkında bilgi verilmesi ve bu değişikliği yapmanın şartlarının sunulması gerekir) askere alma yaşını düşürmeye izin veren herhangi bir yasal karar

²⁰³ İstemli Protokol'ün 2. maddesi şunu ifade etmektedir: “*Taraf devletler, 18 yaşına ulaşmamış olanları silahlı güçlerinde zorunlu olarak askere almamayı garanti ederler.*”

²⁰⁴ Belge: (A/57/41).

²⁰⁵ Yönlendirme İlkeleri, md: 2.

d- Zorunlu askerlik hizmetini askıya alan; ancak iptal etmeyen taraf devletlerin, zorunlu askerlik hizmetinde askerlik için belirlenen en düşük yaşı açıklamaları ve ayrıca zorunlu askerliğe dönmenin nasıl ve hangi şartlarda mümkün olacağı hakkında bilgi vermeleri gerekir.

18 yaşından küçük olanların askere alınması hususu sistemli silahlı güçlerle sınırlı değildir. Silahlı gruplar tarafından da onların zorla askere alınması mümkündür. Bu tür askere almalar iç silahlı çatışmalarda artmaktadır. Bundan dolayı bu durumda silahlı grupların, çocukların askere alınmasıyla ilgili hükümlere bağlı kalmaları ve onlara saygı duymaları gerekmektedir.

İstemli Protokol, 18 yaşından küçüklerin silahlı gruplar tarafından askere alınmasının yasak olduğuna vurgu yapmıştır. 4. madde de, her üç fıkrasında da buna değinilmiştir. Bu maddenin birinci fıkrası, herhangi bir devletin silahlı gruplarının herhangi bir durumda 18 yaşından küçükleri askere almasını yasaklamıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise bu tür askere alımları engellemek için taraf olan devletleri mümkün olan tüm önlemleri almaya davet etmiştir. Bu uygulamayı yasaklamak ve suç saymak için gerekli olan yasal önlemler de bunlara dâhildir. Görüldüğü gibi zikredilen madde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde olan eksikliği kapatmıştır. Zira bu sözleşmenin 38. maddesi, 18 yaşından küçüklerin silahlı gruplar tarafından askere alınması meselesine değinmemiştir.

İstemli Protokol'ün 4. maddesi, taraf olan devletlerin aşağıda gelen bilgileri sunmalarını vurgulamak için yönlendirme ilkelerini getirmiştir. Bu ilkeler şunlardır;

a- Taraf olan devletin bölgesinde çalışan ya da onun topraklarında güvenlikten yararlanan silahlı gruplar

b- Taraf olan devlet ve silahlı gruplar arasında geçen herhangi bir müzakere

c- Savaş eylemlerinde kullanılan ve askere alınan çocuklar ve taraf devletin tutukladığı çocuklar hakkında detaylı bilgi (Örneğin cinsiyet, yaş, bölge 'köy bölgeleri ve şehir bölgeleri', sosyal asıl, silahlı gruplarda hizmet süresi, savaş eylemlerine katılma süresi)

d- Silahlı grupların 18 yaşından küçük çocukların askere alınmaması ve savaş eylemlerinde kullanılmamasıyla ilgili sundukları yazılı ya da sözlü bir yükümlülüğün bulunması

e- Taraf olan devletlerin; 18 yaşından küçük çocukların askere alınmamasının gerekliliği hususunda ve İstemli Protokol’de belirtilen askere alma ve savaş eylemlerine katılmanın en düşük yaş sınırıyla ilgili hukuki yükümlülükler hakkında silahlı grupları bilinçlendirmek amacıyla aldıkları önlemler

f- Silahlı grupların 18 yaşından küçük çocukları askere alma ve savaş eylemlerinde kullanmayı yasaklama ve suç saymayı amaçlayan yasal önlemler ve adli kararlar

b. Gönüllü Askerliğin Yasaklanması²⁰⁶

Birinci Ek Protokol’ün 77/2 maddesi 15 yaşından küçük çocukların askere alınmasını yasaklamıştır. Ancak bu yasağın zorunlu ya da gönüllü askerliği mi kapsadığı belirtilmemiştir. Bu maddeyle ilgili tartışmalar esnasında, gönüllü askerliğe değinilmemiştir. Sözleşmenin söz konusu maddesi ortalama bir çözüm yoluna gitmiştir. 15 yaşından küçük çocukların gönüllü askere alınmasında zorunlu askerlikten daha esnek sınırlar getirilmiştir. UKK 15 yaşından küçük çocukların gönüllü askere katılmasına karşı çıkmıştır.²⁰⁷

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 38/3 maddesinde gönüllü askerliğe değinilmemiştir. Zira bu madde şunu ifade etmiştir: “*Taraf olan devletlerin 15 yaşına ulaşmamış herhangi bir şahsı silahlı güçlerine almaları yasaktır.*” Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 38. maddesiyle ilgili tartışma olduğu esnada, Uluslararası Komisyon gönüllü askerlik sorununu yeniden ortaya atmıştır. Askere alma ifadesinin zorunlu ve gönüllü askerliği kapsadığını görüp bunu şu şekilde açıklamıştır: Gönüllü olarak askere gitme her ne kadar isteğe bağlı da olsa, resmi olarak askere alınma ve daha sonra silahlı güçlere katılma onun zorunlu bir iş olduğunu göstermektedir. Bu eylem UİH’nin kesin olarak yasakladığı bir eylemdir.²⁰⁸

Bunun yanı sıra İstemli Protokol, 18 yaşından küçük olanların kendi ulusal güçlerine gönüllü olarak katılmasına izin veren devletlere en alt sınır olarak bazı güvenceler oluşturmalarını zorunlu kılmıştır.²⁰⁹

a- Askere katılmanın gönüllü olması

²⁰⁶ Gönüllü askerlik kavramı burada uygun görülmemektedir. Zira genelde çocuklar, sosyal ve ekonomik baskı altında silahlı güçlere ve silahlı kuvvetlere katılmaktadırlar. Bunun açıklaması daha sonra gelecektir.

²⁰⁷ el-Mecelletü’ d-Düveliyeli’s-Salibi’ l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), sy: 59, s. 103.

²⁰⁸ CEVDE Haydar Halef, a.g.e, s. 25 ve 26.

²⁰⁹ İstemli Protokol, md: 3/3.

b- Askere katılmanın açık bir şekilde kişinin anne-babası ya da hukuki velilerinin onayıyla olması

c- Bu kişilerin askerlik hizmetinin kapsadığı yükümlülükler hakkında tam bir bilgiye sahip olmaları

d- Bu kişiler ulusal askerlik hizmetine kabul edilmeden önce kendi yaşları hakkında güvenilir bir belge sunmaları

Bu güvenceleri yerine getirmek için taraf olan devletlerin, Çocuk Hakları Komisyonu'na sundukları raporlarında şunları ele almaları gerekmektedir:²¹⁰

a- Bu şekilde askere almada kullanılan işlemleri detaylı bir şekilde anlatma (Gönüllülük niyetini açıklamaktan silahlı güçlere bilfiil katılıncaya kadarki işlemler)

b- Gönüllüler askere alınmadan önce öngörülen tıbbi muayene

c- Gönüllülerin yaşlarını incelemek için istenen belge (Doğum belgesi, yazılı ifade...)

d- Gönüllüler, onların babaları ya da yasal velileri kendi görüşlerini ifade etmeleri ve askerlik hizmeti hakkında bilinçlenmeleri için onlara verilen bilgiler

e- En düşük hizmet süresi, en erken serbest kalma şartları, 18 yaşın altında olanlara adalet ve askerlik disiplin kurallarının uygulanması, bu askerler hakkında detaylı bilgiler, yargılanma ve tutuklanma sınırı, hizmetten firar etme durumunda öngörülen en düşük ve en yüksek ceza

f- Ulusal silahlı güçlerin gönüllüleri askere katmaya teşvik etmede kullandıkları teşvikler (eğitim bursu, yayınlar, okullardaki sosyal faaliyetler, oyunlar ve bunların dışındakiler)

2. Saldırı Eylemlerine Katılma Şekillerinin Yasaklanmasının Hukuki Gerekçeleri²¹¹

18 yaşından küçüklerin saldırı eylemlerine katılmamaları gerekmektedir. Zira UIH ve İnsan Hakları Kanunu yaşları 18'den küçük olanların katılımının çocuğun yüksek menfaatini zedelediğini açıklamıştır.

²¹⁰ Yönlendirme İlkeleri, md: 3/3.

²¹¹ 1974-1977'deki Diploması Kongresi'nde saldırı eylemlerinin tanımı şu şekildedir: Düşman tarafın bireyleri ve silahlı güçlerinin mühimmatlarına yönelik belli bir darbe vurmaya amaçlayan savaş eylemleridir. Bazı heyetler saldırı ifadesinin savaşa hazırlık ve savaştan dönüşü de kapsamaktadır.

UİH’i esas aldığımızda çatışma taraflarının 18 yaşından küçük olan çocukların doğrudan saldırı eylemlerine katılmamalarını güvenceye almak için uluslararası çatışmalarda pratik olarak mümkün olan tüm önlemleri almaları gerektiği ortaya çıkmaktadır.²¹² Başka bir açıdan ise uluslararası olmayan çatışmalar çıktığı zaman 15 yaşından küçük çocukların saldırı eylemlerine katılması yasaktır.²¹³

Saldırı eylemlerine katılma yaşının 15’ten 18’e çıkarılmasının, çocuklar için çok sayıda faydaları vardır. Uluslararası çatışmalarda siviller için tanınan gerekli korumanın bu çocuklar için de sağlanması mümkündür. Fakat uluslararası olmayan çatışmalarda ise yaşın en alt sınırını yükseltmek hukuki açıdan önemli bir gelişmedir. İkinci Ek Protokol’ün 4/3/C maddesine göre 15 yaşına ulaşmayan, doğrudan saldırı eylemlerine katılan ve esir düşen çocuklar 4/3 madde gereği onlara uygun olan korumadan yararlanırlar. Ama yaşları 15 ila 18 arasında olan çocuklar için bu özel koruma belirtilmemiştir. Ancak maddenin ifadesi, yaşları 15’ten yukarı olan çocukların esir düştükleri durumda onlara özel korumanın sağlanmasını reddetmemektedir. Bunun yanı sıra çocuklar, saldırı eylemlerine katılmayan ya da katılmayı reddeden tüm kişilere uygulanan korumanın aynısından yararlanmaktadırlar. Aynı şekilde bu kişiler yara, hastalık ya da boğulma gibi durumlarda özel korumadan yararlanmaktadırlar. En son olarak suç işledikleri zaman 18 yaşından küçük olan kişilerin idam edilemeyeceğini ifade eden karardan sürekli yararlanmaktadırlar. Ancak uluslararası olmayan çatışmalarda uygulanan tüm hükümler, yaşları 15 ila 18 arasında olan çocuklar için geniş çerçeveli bir koruma sağlamamaktadır. Çünkü günümüzdeki silahlı çatışmaların çoğu uluslararası olmayan bir niteliğe sahiptir.²¹⁴

İnsan Hakları Hukuku’na gelince Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 38/2 maddesi şu şekildedir; *“Tarafların devletlerin, 15 yaşına ulaşmayan kişilerin doğrudan savaşa katılmamalarını güvenceye almak için pratikte mümkün olan tüm önlemleri almaları gerekmektedir.”*

²¹² Birinci Ek Protokol, md: 77/2.

²¹³ İkinci Ek Protokol, md: 4/3/C.

²¹⁴ El-Mecelletü’ d-Düveliyye li’s-Salibi’l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), sy: 59, s. 96.

Tüm bunların neticesinde İstemli Protokol, saldırı eylemlerine katılmada asgari yaşı 18'e çıkarılmasını düzenlemiştir.²¹⁵ Ancak çocukların saldırı eylemlerine katılmasını yasaklama meselesine değinen madde hükümlerinin²¹⁶ çoğu sadece doğrudan saldırı eylemlerine katılmanın yasak olmasına değinmiş, dolaylı olarak katılmanın yasak olmasını düzenlememiştir.

UKK, 1974-1977'deki Diploması Kongresi'nde "doğrudan" ifadesinin Birinci Ek Protokol'den çıkarılmasını önermiştir. Ancak bu öneri kabul edilmemiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38. maddesi hazırlandığı esnada özellikle 15 yaşından küçük çocukların saldırı eylemlerine katılmasını yasaklama hususunda tartışma ortaya çıkmıştır. Burada doğrudan katılmanın; askeri bilgileri araştırma, onları ulaştırma ve silah, gıda ve lojistik maddelerini aktarma türünden eylemleri kapsamadığını vurgulamak gerekir ki bu görevler de genelde bizzat çocuklara yaptırılmaktadır. Çocukların fiziki özellikleri, çocukların bu şekilde istismar edilmelerine ve kullanılmalarına yol açmaktadır. Bundan dolayı saldırı eylemlerine dolaylı katılma şekillerinden biri olan bu faaliyetlerin de yasak olması önemli bir husustur. Zira genelde bu faaliyetler savaşma tehlikesi düzeyinde olmaktadır.²¹⁷

Saldırı eylemlerine doğrudan katılma ve dolaylı katılma kavramlarının karıştırılmaması amacıyla Yönlendirme İlkeleri'nin 1. maddesi; taraf olan devletlerin Çocuk Hakları Komisyonu'na sundukları raporların, 18 yaşına ulaşmamış olan silahlı kuvvet bireylerinin doğrudan saldırı eylemlerine katılmama güvencesini içermesini zorunlu kılmıştır.²¹⁸

3. Saldırı Eylemlerine Katılma Şekillerinin Yasak Olması

Saldırı eylemlerine katılan çocukların, beden ve psikolojik açılarından yetişkinlerden çok daha fazla sıkıntı çektikleri bir gerçektir. 18 yaşından küçük olan çocuklar, silahlı çatışmanın şiddetiyle yüzleşecek bedensel ve zihinsel olgunluk yaşına henüz ulaşmamışlardır. Bu çocuklar gördükleri şiddet eylemleri sebebiyle bazen tehlikeli bir psikolojik bozukluğa maruz kalmaktadırlar. Çocuklar fizyolojik ve

²¹⁵ İstemli Protokol'ün 1. maddesi şunu ifade etmiştir: "*Taraf olan devletlerin, 15 yaşına ulaşmayan silahlı güç bireylerinin doğrudan savaş eylemlerine katılmalarını güvenceye almak için pratikte mümkün olan tüm önlemleri almaları gerekmektedir.*"

²¹⁶ Bu metinler de Birinci Ek Protokol'ün 77/2 maddesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38/2 maddesi ve İstemli Protokol'ün 1. maddesidir.

²¹⁷ El-Mecelletü'd-Düveliyye li's-Salibi'l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), sy: 59, s. 98 ve 99.

²¹⁸ Yönlendirme İlkeleri, md: 1/A.

psikolojik olarak olgunlaşmadığı için işledikleri eylemlerin neticesini bilmeyebilir. Çocuklar, Uluslararası İnsancıl Hukuk'un kurallarını ihlal edebilir. Bu durumlarda, siviller için bir tehdit olmaya başlayabilir.²¹⁹ 18 yaşından küçük olan çocukların bilfiil saldırı eylemlerine katılmaları, saldırı eylemlerine katılmayan diğer çocukları saldırıya maruz bırakmaktadır. Zira düşman olan taraf, onların saldırı eylemlerine katılmalarından şüphe etmektedir. Böylece 18 yaşından küçük olanların fiili katılımını azaltmak bu tür katılımlardaki şüpheleri de azaltmaktadır.²²⁰

Bazı durumlarda askerler, saldırı eylemlerine katılan çocukları istitsmar etmektedir. Bu çocukların cinsel sömürüye maruz kalmaları ya da zor işlere mecbur bırakılmaları mümkündür. Pratikte doğrudan ve dolaylı katılım arasında ayırım yapmak zordur. Zira silahlı kuvvetler ya da silahlı gruplarda üye olan ve dolaylı bir şekilde saldırı eylemlerine katılan çocuklar ile silahlı kuvvetler ya da silahlı gruplardaki diğer bireyler arasında ayırım yapmak zordur. Bundan dolayı bu çocuklar düşman saldırılarından korunmaktan yararlanamamaktadırlar. Diğer çocukların ya da yetişkin olup dolaylı bir şekilde saldırı eylemlerine katılanların maruz kaldığı aynı tehlikelere maruz kalmaktadırlar.²²¹

²¹⁹ El-Mecelletü'd-Düveliyye li's-Salibi'l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi) , sy: 59, s. 97.

²²⁰BRETT Racheland McCallin Margaret, children: The invisible Soldiers, Radda Barnen (Swedish. save the children), 1996, p. 196.

²²¹ el-Mecelletü'd-Düveliyye li's-Salibi'l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), a.g.e., s. 100.

SONUÇ

Uluslararası İnsancıl Hukuk, silahlı çatışma esnasında kadın ve çocuklara genel bir korumanın yanında özel bir koruma da sağlamıştır. Söz konusu korumalarda her birinin özelliklerine riayet edilmesi ve cinsiyet ve yaşa uygun olarak davranılması gerekmektedir. Bu koruma türleri III. ve IV. Cenevre Sözleşmeleri ve bu Sözleşmelere ek iki protokollerin ayrı maddelerinde düzenlenmektedir. Kadın ve çocukların özel korumasını ele alan ilgili madde hükümleri, belirli gruplarla sınırlandırılmıştır. Sözleşme hükümlerinin çoğu; hamile, emziren kadın veya küçük çocukların annesi gibi kadınlardan oluşan belli bir grubun korunmasını düzenlemiştir. Hâlbuki korumayla ilgili hükümlerin ayırım yapılmaksızın tüm kadınları kapsamı gerekirdi. Zira kadınların bedensel yapısı ve zayıflığı tüm kadın gruplarının koruma kapsamına alınmasını gerektirmektedir.

Çocukların korunmasıyla ilgili ise korunma yaşı, farklı şekillerde belirlenmiştir. Bazı Sözleşme metinleri, IV. Cenevre Sözleşmesi'nde olduğu gibi bunu 12 yaş olarak belirlerken, bazı metinler ise korunmadan yararlanma hakkı olan çocukların yaşını 15 olarak belirlemiştir. Bizim düşüncemize göre bu korumadan yararlanabilen çocuklarının yaşının en üst sınırı 18 yaş olmalıdır. Çünkü çocukların algılama yeteneği farklıdır ve korunmaya muhtaçtırlar. Bunun yanı sıra korunma yaşının, çocukluğun yaşını 18 yaş olarak belirleyen uluslararası sözleşmelerin çoğuyla uyumlu olması gerekmektedir. Tüm bunlar çocukların korunma yaşının 18 yaşa çıkarılmasını gerektirmektedir.

IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 14. maddesinin de belirttiği gibi pratikteki durum, kadın ve çocukların korunması için güvenli bölgelerin inşa edilmediğini ortaya koymaktadır. Zira bu madde güvenli bölgelerin oluşturulmasını çatışan taraflara emretmemekte ve onlara bunu zorunlu kılmamaktadır. Bu madde o bölgeleri oluşturmayı isteğe bağlı kılmaktadır. Sadece güvenli bölgelerin oluşturulmasını önermektedir. Bundan dolayı antlaşmaya göre çatışan taraflar bu tür bölgeleri oluşturmak zorunda değildir ve savaşı tarafların bunu kabul etmesine bağlıdır. Silahlı çatışma, çatışan taraflar arasında düşmanca ilişkiler oluşturmaya sebep olduğu için güvenli bölge oluşturma nadiren gerçekleşen bir durumdur. Hem de bir tarafın güvenli bölge oluşturma çağrısı diğer tarafın kendi düşmanının hedeflerini vurma gücü ve hareket etmesini engellemektedir. Bu son gerekçenin bu tür bölgeleri inşa etmeye engel

olmaması gerekmektedir. IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 14. maddesinin bunu taraflara emrecek ve onlara zorunlu kılacak şekilde değiştirilmesinin gerekliliğine inanmaktayız. Zira bu madde silahlı çatışmalarda kadın ve çocukları korumanın en önemli şekillerini içermektedir. Çatışan tarafların bu tür bölgeleri inşa etmeleri ve bu bölgeleri korumaya saygı duymayı zorunlu kılmaları, göç ve tahliye esnasında verilen koruma gibi silahlı çatışma esnasında kadın ve çocuklara verilmesi gereken başka koruma türlerini düşünmeye gerek bırakmayacaktır. Bu tür bölgeler oluşturulduğu zaman sivil ve savaşçılar arasında ayırım yapma ilkesi korunur. Çünkü böyle bir durumda siviller, kadın ve çocuklar rastgele saldırılara maruz kalmayacaktır.

Uluslararası İnsancıl Hukuk'un, Birinci Ek Protokol'le sürgün eylemlerine karşı çocukların korunmasını kabul ettiği görülmektedir. Zira bu madde sürgünün geçici ve çocuğun sağlığıyla ilgili zorunlu sebeplerden dolayı olmasını zorunlu kılmıştır. Bundan dolayı sürgün yapıldığı zaman çocuğun sağlığı ve onun psikolojik durumunun göz önüne alınması gerektiğini düşünüyoruz. Aynı şekilde Birinci Ek Protokol'ün 78. maddesinin açık bir metinle çocuğun sürgün edilmesi gerekçesinin onun sağlık durumu nedeniyle olması gerektiğini belirtmektedir.

Çocukların idam cezasından korunmasıyla ilgili olarak bu korumanın çerçevesinin 18 yaşından küçük tüm kişileri kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği görüşündeyiz. Cenevre Sözleşmesi ve onun iki ek protokolünün silahlı çatışma esnasında çocukları korumanın tüm şekillerinde takip etmesi gereken yolun bu şekilde olması gerekmektedir.

Savaşan kadın ve çocukların korunmasıyla ilgili olarak ise vardığımız tespitler şu şekildedir. Sözleşme hükümleri, çocukların asker olması ve saldırı eylemlerine iştirak etmesi meselesini ele almıştır. İkinci Ek Protokol doğrudan ve dolaylı olarak çocukların saldırı eylemlerine katılmasını yasaklamıştır. Ancak askerlik için en düşük yaşı 15 olarak kabul etmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de durum aynıdır. Zira onun 38. maddesinin 3. fıkrası da bu yaşı 15 olarak belirlemiştir.

Kadınların durumuyla ilgili ise onların bedensel yapısının saldırı eylemleri esnasında meydana gelen tehlikelere maruz kaldığı görülmektedir. Kadınların gönüllü dahi olsa saldırı eylemlerine katılma şartlarının ağırlaştırılması gerektiği görüşündeyiz.

Çocukların saldırı eylemlerine katılmasının yasaklanmasını desteklemek amacıyla taraf olan tüm devletlerin iç yasal önlemleri almaları gerekmektedir. 18 yaşın altındaki çocukların askere alınması ya da saldırı eylemlerine katılması yasaklanmalıdır. Bu tür katılımı yasaklayan hukuk kurallarının öğretilmesi ve tüm resmi ve gayri resmi toplulukları bu kuralları kabul etmeye ve uygulamaya teşvik edilmesi gerekmektedir. Taraf devletlerin 18 yaşın altındaki kişileri askere alanların cezalandırılması için gerekli olan ceza yasalarını kabul etmeleri ayrıca bu tür suçların imkân ölçüsünde afa ilgili olan yasa ve hükümlerden istisna edilmesi gerekir.

Özetle, ortaya koyduğumuz bu çalışma sonucunda UIH'nin genel olarak silahlı çatışma esnasında kadın ve çocukların ihtiyaçlarını karşıladığı ortaya çıkmıştır. Lakin silahlı çatışma durumlarından bu ihtiyaçları karşılamak ve kadın ile çocukları korumak ancak bilfiil uygulama ve UIH'deki geçen Sözleşme metinlerine bağlı kalmakla olmaktadır. Bundan dolayı yeni hukuk kuralları üretmeden bu sözleşmelerde belirtilen kurallara saygı gösterilerek uyulmalıdır.

Vardığımız sonuçlar ile paralel olarak, şu önerileri getirmekteyiz. Uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde kadın ve çocukların hukuki statüleri desteklenebilir. 1949 tarihli IV. Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli İki Ek Protokol'ün belirledikleri genel ve özel hükümler çerçevesinde uluslararası silahlı çatışmada devletlerin kadın ve çocukları korunmaları için daha dikkatli davranmaları halinde, silahlı çatışma esnasında kadın ve çocuklar için daha fazla koruma sağlanabilir.

Uluslararası bu çabaların amacını gerçekleştirmek için ilk olarak ilgili birimlerin şunları yapması gerekir:

1. Devletle silahlı grupların kendi yerel kanunlarını iyileştirme konusunda çocukları etkilemeleri için ulusal derneklerin tüm imkân, araç ve mekanizmalarla desteklenmeleri gerekir. Öyle ki silahlı çatışmaya katılma ve askere alınmanın en düşük yaşı 18 olması gerekir. Yani tüm imkânları kullanarak çocukların korunma sınırını 18 yaşa çıkarılması gerekmektedir.

2. IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 14. maddesinin, çatışan taraflara güvenli bölge oluşturmayı önermeyip, bunu yapmayı onlara emredecek ve zorunlu kılacak şekilde değiştirilmesi gerekmektedir. Zira bu madde silahlı çatışmada kadın ve çocukların korunmasının en önemli biçimlerini içermektedir.

3. Sürgün esnasında çocukların sağlığı ve psikolojik durumlarının gerektirdiği Şekilde bir dengenin gözetilmesi gerekmektedir. Birinci Ek Protokol'ün 78. maddesi apaçık bir Şekilde sürgün gerekçesinin, çocuğun sağlık ve psikolojik durumuyla ilgili olması gerektiğine iŐaret etmektedir.

4. Kadın ve çocukların asker yapılmasıyla ilgili olarak ise kanunun dayandığı ve vakıanın desteklediği gerekçelere dayanarak yasağın zorunlu ve gönüllü askerliği, doğrudan ve dolaylı bir Şekilde saldırı eylemlerine katılmayı ve 18 yaşına ulaşmamış tüm çocukları kapsaması gerekmektedir. Kadınların gönüllü olarak askere kabul edilmesi de dâhil olmak üzere onların askere kabul edilmesinde daha titiz davranılması gerekmektedir.

5. UKK'nin silahlı çatışmaya katılan tüm tarafların özellikle cinsel Őiddeti engelleme alanında UİH'yi en iyi Şekilde öğrenmelerini sağlaması, ayrıca tüm cinsel suçların tehlikeleri ve Őekilleri konusunda savaşçıların bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

6. UİH kurallarını geniş bir çevreye yaymak gerekir. Bu da tüm durumlarda devletlerin bağlı kalması gereken bir yükümlülük oluŐurmaktadır. Bu da devletlere, kadın ve çocuklara ait koruma kavramını kendi iç yasalarına koymalarını gerektirir.

7. UİH'nin kadınlar ve çocukların korunması için aldığı tüm kararların, üniversiteler ve ihtisas enstitülerinde çalıştırılması ve bu bilincin ülkelerde gençlerden başlayarak tüm kesimlere ulaştırılması gerekir. Üniversiteler ve ihtisas enstitülerinde, bilimsel araştırmalar ve sempozyumların yapılmasının teşvik edilmesi, genel olarak halk ve özel olarak kadın, çocuk ve gençlerin bilinçlenmesi için lise ve dengi okullar, yetimhaneler, çocuk kulüpleri ve diğer yerlerde kampanyalar yapmak gerekmektedir.

8. Uluslararası kurum ve komisyonları, güven kaybına yol açan baskıdan kurtarmak, uluslararası insancıl davalarda ikili ölçüleri sonlandırmak ve kesin bir formül üretmek için çalıŐılmalıdır. Bu çalışmalar, sırf insancıl amaç için çalışan ciddi bir uluslararası iradeyi gerektirmektedir.

9. Hafif silah ticaretini ve o silahların silahlı çatışmanın merkezi olan ülkelere ulaşmasını engellemek için etkin önlemler alınması gerekmektedir.

10. Silahlı çatışmalar sebebiyle yoğun baskılar altında olan kadın ve çocukların bilinçlenmesi ve eğitilmesi için profesyonel çalışma programlarının hazırlanması gerekmektedir.

11. Barış döneminde kadın ve çocukları koruyan statülerin, silahlı çatışmalar veren uluslararası ve ulusal güçlerin saha çalışmalarıyla desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDURRAHMAN, İsmail, el-Üsü'l-Evleviyye Li'l-Kânûnü'd-Düvelî El-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk Öncelikli Esasları), El-Müstakbel El-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003.
- ACER, Yücel- KAYA İbrahim, Uluslararası Hukuk, Temel Ders Kitabı, USAK Yayınları, Ankara 2010.
- ALBAYRAK, Nafiz, İşte O Dehşet Anları, New York, DHA, <http://www2.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarikh=13.04.2011&Newsid=23442&Categoryid=4> (E.T. 15.7.2011)
- ALÜ HALÎFE, Hâlid b. Ali, Himâyetü'l-Atfâl Fi'l-Münâza'âti'l-Müsallaha (Silahlı Çatışmalarda Çocukları Korumak), Mecelletü't-Tıfûleti ve't-Tenmiyye, sy: 4, c. 1, 2001.
- AMİR, Salahaddin, Et-Tefrikatü Beyne'l-Mukâtilîn ve Gayri'l-Mukatilîn (Savaşan ve Savaşmayanları Birbirinden Ayırmak), El-Müstakbel El-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003.
- ASMİTA, Naik, El-Ümemü'l-Müttahide Tahakkaka Fi'l-İstiğlâli'l-Cinsî min Cânibi'l-Âmilîne fî Mecâli'l-İgâse (BM'nin Yardım Faaliyetlerinde Çalışanların Cinsel İstismarını İncelemesi), El-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy: 16, Nisan 2003.
- ASMİTA, Naik, Himâyetü'l-Atfâl Mine'l-Humât (Çocukların Koruyuculardan Korunması), Batı Afrika'dan Araştırmalar, El-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy. 15.
- BAŞER, Murat, İnsancıl Hukuku, Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık, Ankara, 2014.
- BEYRES Michael, Soykırımdan Son Kırım-Savaş Hukuku, Detay Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- BRETT, Racheland McCallin Margaret, Children: The invisible Soldiers, Radda Barnen (Swedish. save the children), 1996.
- CATHERİNE, Ray, "El-Lecnetü'd-Düveliyye Li's-Salîbi'l-Ahmar ve Müsâadetü'l-Lâci'in", El-Mecelletü'd-Düveliyye Li's-Salîbi'l-Ahmar, ("UKK ve Mülteciler Yardım Etmek", Uluslararası Kızılhaç Dergisi) Kahire, 2002.
- Cerîdetu's-Sabah (Irak Gazetesi), Irak Bildiri Ağı, Irak Cumhuriyeti, sy: 128, 2003.

- CEVDE, Haydar Halef, Tecnîdü'l-Atfâl Fi'n-Niza'âtü'l-Müsallaha (Silahlı Çatışmalarda Çocukların Asker Yapılması), Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Bağdat Üniversitesi, 2000.
- CHARLOT, Lindsay Curte, Afghanistan: An ICRC Perspective on Bringing Assistance and Protection to Women During the Taliban Regime, International Review of The Red Cross, September, 2002, vol 84, No 847.
- CHARLOT, Lindsey, Nisâü'n Yüvacihne'l-Harb (Savaşla Karşı Karşıya Olan Kadınlar), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Kahire, 2002, s. 58; İnsan Dergisi, Lâ Kerâmetü fî Zamani'l-Harb (Savaş Zamanında Kadına Saygı Yoktur), sy. 15, 2001.
- Delîlü'l-Kânûni'n-Nizâ'i'l-Müsallah (Silahlı Çatışma Hukuku Delili), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Cenevre, 2002.
- DENİS, Blatter, "Himâyetü'l-Atfâlfi'l-Kânûnü'd-Düvelî el-İnsânî", el-Mecelletü'd-Düveliyeli's-Salîbi'l-Ahmar, (Uluslararası İnsancıl Hukukta Çocukları Korumak, Uluslararası Kızılhaç Dergisi) 1984.
- EBÜ'L-VEFÂ, Ahmed, El-Fiâtü'l-Meşmûle bi-Himâyeti'l-Kânûnü'd-Düvelî El-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk Koruması Kapsamına Giren Gruplar), El-Müstakbel El-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003.
- El-Mecelletü'd-Düveliyeli's-Salîbi'l-Ahmar (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), sy: 59, yıl: 11, Mart 1998.
- FETLÂVÎ, Süheyl Hüseyin-İmâd Muhammed Rabî' Mebâdiü'l-Kânûni'd-Düvelî el-İnsânî Fî Himâyeti'l-Müdüni Ve'l-Medeniyyîn Ve'l-Ehdâfi'l-Medeniyye, (Şehirler, Siviller ve Sivil Hedefleri Korumada Uluslararası İnsancıl Kanun'un İlkeleri, Usâm Basımevi, Bağdat, 1990.
- FRANÇOİS, Creil, Himâyetü'n-Nisâ Fi'l-Kânûnü'd-Düvelî (Uluslararası İnsancıl Hukuk'da Kadınları Koruma), Uluslararası Kızılhaç Dergisi, Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Cenevre, 1985.
- FRANSİSWAZ, Kril, El-Himâyetü Mine'l-İstiğlâl Ve'l-İntihâkü'l-Cinsî fi'l-Ezmâti'l-İnsâniyye (İnsanlık Krizlerinde Cinsel İstismardan Korumak), El-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy: 15.

- HADÎSÎ, Salah, Nizâmü'l-Kânûni li-Himâyeti'l-Bîeti'd-Düvelî (Uluslararası Çevre Korumasının Hukuki Sistemi), Doktora Araştırması, Bağdat Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, 1997.
- HÂFİZ, Adil Hasûn, En-Nisâü Fi'l-Ceyş (Orduda Kadın), Kurmay Fakültesine sunulan bir tez, Yüksek Askeri Araştırmaları el-Bekr Üniversitesi, 1994.
- HAMÛDE, Müntasır Sa'id, Himâyetü Hukûki't-Tıfıl Fi'l-Kânûnü'd-Düvelî el-Âm ve'l-İslâmî, (Uluslararası Kamu ve İslam Hukuklarında Çocuk Hakları), El-Câmiyye El-Cedîd Yayınevi, İskenderiye, 2007.
- HART B.H. Liddell, Strateji-dolaylı tutum, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2. Baskı, 2003.
- HOLM, Jeen, El-Mer'etü Fi'l-Hayâti'l-Askeriyye Fi'l-Ceyş'i'l-Amrikî (Amerika Ordusunda Askeri Hayatta Kadın), Savaş Geliştirme Müdürlüğü, 1986.
- HOŞ, Hasan Serdar, Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk, On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ağustos, 2013.
- İSKİT, Temel, Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumlar ve Uygulaması, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2007.
- JEAN-PHİLİPPE, Lavoyer, Refugees and Internally Displaced Persons, International Review Of The Red Cross, March _ April, 1995.
- JELENA, PEJIC, The Right to Food in Situations of Armed Conflict, The Legal Framework, International Review Of Red Cross, December, 2001, vol 83, No 844, P. 1105.
- JOLIA, Fredison, Kâimetü Mütâbaatin Hassetin bi'l-Atfâl fi's-Sirâi'l-Müsallah (Silahlı Çatışmada Çocuklar İlgili Takip Listesi), Oxford Üniversitesi Sığınmacıları Araştırma Programları tarafından çıkarılan el-Hicretü'l-Kasriyye Dergisinde yayımlanan bir makale, sy: 15, Aralık 2002.
- JUDÎT, En-Nisâ' ve Hukûki'l-İnsân ve'l-Kânûnü'd-Devlî (Kadınlar İnsan Hakları ve Uluslararası İnsancıl Kanun), Tercüme eden: Gırdâm, Uluslararası Kızılhaç Dergisi, Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, yıl: 11, sy. 61, 1998.
- Mecelletü'l-İnsânî (İnsancıl Dergi), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, sy. 24, Cenevre, 2003.
- Milefü'l-Atfâl Ve'l-Harb (Çocuklar ve Savaş Dosyası), Uluslararası Kızılhaç Komisyonu, Yayın Bölümü, Cenevre, 2002.

- NAKBÎ, Yusuf İbrahim, et-Temyîz Beyne'l-Hedefi'l-Askerî ve'l-Hedefi'l-Medenî ve Himâyetü'l-Ehdâfi'l-Medeniyye Ve'l-Emâkinü'l-lefi Tahtevî alâ Hutûratin Hasse Vufkan li'l-Kânûni'd-Düvelî El-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk'a göre Askeri Hedef ile Sivil Hedefin Ayırt Edilmesi ve Sivil Hedefler ile Özel Bir Öneme Sahip Yerlin Korunması), El-Müstakbelü'l-Arabî Yayınevi, 2003.
- NÂSİRÎ, Fener Zebin, El-Kânûnü'd-Düvelî El-İnsânî ve Tatbîkâtühü fi'n-Nizâi'l-Müsallah El-İrâkî-El-İrânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Onun Irak-İran Silahlı Çatışmadaki Uygulaması), Genel Kültür Dairesi İşleri, Bağdat, 1998.
- NİLS, Casterg, Ta'zîzü'l-İsticâbeti Li'l-Atfâli'n-Nazihîn (Sürgün Edilen Çocuklara Destek Vermek), el-Hicretü'l-Kasriyye Yayınları, sy: 15.
- ÖKTEM, A. Emre, Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları, Derin Yayınları, İstanbul, 2007.
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi yayınları, Ankara, 8. Baskı, Eylül, 2009.
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 3. Baskı, 2005.
- PECTİT, Jean, Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Savaş Kurbanlarını Koruma, Henry Dunant Enstitüsü, Cenevre, 1986..
- SANDRA, Singer, Himâyetü'l-Atfâl fi Hâlâti'n-Nizâ'i'l-Müsallah (Silahlı Çatışma Durumlarında Çocukların Korunması), Uluslararası Kızılhaç Dergisi, Cenevre 1986.
- SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, 2015.
- SÜVÂDÎ, Abd Ali Muhammed, Himâyetü Esre'l-Harb fi'l-Kânûni'd-Düvelî (Uluslararası Hukuk'ta Savaş Esirlerini Koruma), Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Bağdat Üniversitesi, 1988.
- ŞÎRÂZÎ, Seyyid Sâdık El-Hasenî, Es-Siyâsetü Min Vâki'i'l-İslâm (İslam'ın Bir Gerçeği Olan Siyaset), El-Müctebâ İnceleme ve Yayın Kurumu, Beyrut, Lübnan, 2002.
- TARÂVİNE, Muhammed, Himâyetü Gayri'l-Mukâtilîn Fi'n-Nizâ'âti Gayri Zâti't-Tâbi'i'd-Düvelî (Uluslararası Olmayan Çatışmalarda Savaşmayanları Korumak), El-Müstakbelü'l-Arabî Yayınevi, b. 1, 2003.
- TAŞDEMİR, Fatma Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, Ocak 2009.

TURHAN, Faruk, Eski Yugoslavya Topraklarında İnsanlık Aleyhine İşlenen Suçlar Yargılanmasına İlişkin BM Milletlerarası Ceza Mahkemesi, Prof.Dr. Seyfullah Edise Armağan, DEÜ Yayını, İzmir 2000.

WOMEN, Peace and Security, United Nations, 2002.

YAMANER, Batur, Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması, Arıkan Kitap, İstanbul, 2007.

YVES, Sandoz, Chirstophe Swinarski, Bruno Zimmermann, Commentary on The Additional Protocols of June 1977 to The Geneva Conventions of 1949, Geneva, 1987.

ZEMÂLÎ, Âmir, Medhal ile'l-Kânûni'd-Düvelî El-İnsânî (Uluslararası İnsancıl Hukuk'a Giriş), Arap İnsan Hakları Enstitüsü, Tunus, 1997.

KANUNLAR, SÖZLEŞMELER, BELGELER, KARARLAR

1949 IV. Cenevre Sözleşmesi.

1949 IV. Cenevre Sözleşmesi.

1977 I. Protokol.

1998 Roma Ceza Mahkemesi Statüsü.

1998'de İçte Yurtsuzluk İşleriyle ilgili BM Genel Sekreteri'nin Hazırladığı İç Yurtsuzlukla İlgili Yönlendirme İlkeleri.

Belge: (A/55/2).

Belge: (A/57/1).

Belge: (A/57/41).

Belge: (A/RES/5-27/2),

Belge: (A/55/49),

Belge: (E/2000/99),

Belge: (A/RE-S/56/38),

Belge: (E/CN.6/2000/PC/2);

Belge: (S/1995/988).

Belge: (A/51/49)

Belge: (A/54/49)

Belge: (S/1995/1),

Belge: (S/1995/4) ve

Belge: (S/1995/65).

BMGK'nin 3318/29/D sayılı kararı.

Birinci Ek Protokol.

Cenevre Sözleşmesi ve Her İki Protokol'ün Temel Kuralları.

Çocuk Hakları Sözleşmesi.

GK, 661/1991 sayılı karar.

II. Cenevre Sözleşmesi.

III. Cenevre Sözleşmesi Ek Anlaşma.

III. Cenevre Sözleşmesi.

IV. Cenevre Sözleşmesi.

IV. Cenevre Sözleşmesine Ek Olan Güvenli Bölgelerle İlgili Sözleşme Projesi.

İkinci Ek Protokol.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi.

İstemli Protokol.

Mahkeme Temel Sistemi.

Sözleşme Projesi.

UKK, Şekillendirme Toplantısında Birinci Ek Protokol

Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Sistemi.

Uluslararası İnsancıl Kanun.

Uluslararası Roma Ceza Mahkemesi Temel Sistemi,

Ülke İçinde Evsiz Olanlarla İlgili Yönlendirme İlkeleri.

Yönlendirme İlkeleri.

İNTERNET SİTELERİ

<https://www.alaraby.com.uk/> 26.10.2017

<https://www.alhurra.com/a/isis-raped-8...girl/297759.html> 24.9.2017

<https://www.hrw.org/ar/world-report-2017/.../298293> 25.9.2017

https://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2 25.10.2017

<https://www.radiosawa.com/a/iraq-kirkuk.../307250.html> 22.9.2017

Irak Yayın Ağı tarafından çıkarılan Sabah Gazetesi, Irak Cumhuriyeti, sy. 231, yıl: 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mohammed Waad Ahmed AL-ATHIBANEE

Doğum Yeri ve Yılı : IRAK- Musul- 1977-6-23

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : Türkçe

E-posta : mohwaad2015@gmail.com.

Eğitim Durumu : Lisans Hukuk

